

Psykologexamensuppsats
Institutionen för psykologi
Lunds universitet 2004

Unga kvinnor samtalar om pornografi

en diskursanalys

Sotiris Greveniotis
Anna Larsson

Handledare: Marie Bergström

Examinator: Sven-Ingmar Andersson

Vol VI (2004): 48

SAMMANFATTNING

I detta arbete intresserar vi oss för mötet mellan unga kvinnor och *talet* om och från pornografin, i syfte att förstå hur detta tal upplevs av individerna. Studien bygger på utskrifter från två fokusgruppsintervjuer. Informanter var fem unga kvinnor. Diskursanalys användes som metod för bearbetningen av materialet och resultaten diskuterades utifrån för ämnet relevant litteratur, i huvudsak feministisk och psykoanalytisk sådan. Deltagarna upplevde sig som klämda mellan den pornografiska diskursen som föreskriver ett visst utseende och en viss sexrepertoar och det motstridiga talet om pornografi som betraktar den antingen som kvinnoförtryck, eller som enbart filmatiserade fantasier. En konvergenspunkt gemensam för diskursanalysens resultat och de teorier vi använt, verkar uppstå kring *kontrollen av kvinnlig sexualitet*.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

INLEDNING 5

Syfte 6

TEORI 6

Diskursanalytisk teori 7

Psykoanalytiska perspektiv 9

Perversion 10

Dominans/underkastelse 11

Feministiska perspektiv 13

Censurfeminism 14

Viljan att veta och hard core pornografin 15

FRÅGESTÄLLNING 17

METOD 18

Kvalitativ forskningsansats 18

Val av metod 19

Fokusgruppsintervju 19

Diskursanalys 20

Urval 21

Bekvämlighetsurval 22

Generaliserbarhet 22

Genomförande av fokusgruppsintervjuerna 23

Stimulusmaterial och intervjuguide 23

Moderator och observatör 23

Videoinspelning 24

Bearbetning 24

Transkribering 24

Tematisering 25

Forskarens roll	26
RESULTAT	26
Porren tränger sig på	27
<i>Definitioner och gränser</i>	29
<i>Det var bättre förr</i>	30
Tjejer är begränsade	33
<i>Horan och madonnan</i>	36
<i>Centrering kring kvinnan</i>	39
Porren är inte realistisk	40
<i>Erotik istället för pornografi</i>	44
Filmatiserade fantasier	49
Att bli kille – att bli tjej	56
Pornografins påverkan	62
<i>Sexsnack – bra eller dåligt?</i>	67
DISKUSSION	71
Porren tränger sig på	71
Tjejer är begränsade	74
Porren är inte realistisk	77
Filmatiserade fantasier	81
Att bli kille – att bli tjej	84
Pornografins påverkan	85
Avslutande kommentarer	87
LITTERATUR	91
BILAGOR:	
1 Inbjudan till fokusgruppen	93
2 Stimulusmaterial	94
3 Intervjuguide	95

INLEDNING

Det finns inga säkra uppgifter om hur stora belopp pornografi som industri betraktad, via internet, kabel-TV, DVD och videofilmer, årligen omsätter. På BBC-news hemsida kan man läsa att det enbart i Kalifornien handlar om miljardbelopp i dollar. I Sverige har det från politiskt håll framförts krav på en kartläggning av den pornografiska marknadens ekonomiska omsättning (konstitutionsutskottets betänkande 04/05, KU11). Det borde emellertid stå klart att det rör sig om en stor och betydelsefull ekonomisk kraft. Dess produkter brukar förstås som manliga fantasier, skapade utifrån ett manligt tänkande och för en manlig publik (Stoller, 1975, MacKinnon, 1989). Men pornografi når även allt fler kvinnor, både direkt och indirekt. Vi har i detta arbete intresserat oss för mötet mellan unga kvinnor och pornografi. Detta arbete handlar emellertid inte om pornografin i sig, utan om en grupp *unga kvinnors upplevelser av och tankar* om denna. Vi kommer därför i detta arbete att med pornografi något summariskt mena de bilder och texter våra informanter benämner som det, utan att göra de distinktioner som kanske skulle gjorts om själva genren stått i fokus.

Pornografi är ett kontroversiellt ämne som delar både forskarsamhället och den allmänna debatten. Antingen betraktas den som kvinnoförtryckets tydligaste uttrycksform, eller som en avbildning av lust och tillfredställelse, lika mycket kvinnans som mannens, och som sådan inte i behov av vidare analyser. Det mesta av den forskning på området som gjorts har varit undersökningar av sambandet mellan konsumtion av pornografi och eventuella effekter, exempelvis våldsutövande. Sådana samband har emellertid visat sig vara omöjliga att vetenskapligt fastställa då olika studier givit motstridiga resultat (Hirdman, 2000). Det finns få studier som har intresserat sig för *samtal om pornografi*, för att utifrån dessa samtal studera hur man i relation till inte enbart pornografi i sig, utan även till talet om pornografin, förhandlar sig fram till versioner, åsikter och känslor inför denna. En svensk studie som intresserat sig för det omgivande talet kring pornografi är gjord av Berg (2000) som samtalat med tio flickor i femtonårsåldern om detta ämne. Tyvärr förblir det i hennes artikel oklart vilka metoder studien genomförts i enlighet med, mer än att det handlar om intervjuer och att analysen koncentrerats dels kring den offentliga debatten och dels kring den roll informanternas sätt att förstå kroppslig lust och olust spelar för deras sätt att förstå och hantera pornografi. Berg summerar sin studie med att säga att det dubbeltydiga talet om pornografi är en konsekvens av att flickorna inte bara måste förhålla sig till kroppens motstridiga signaler och till det motstridiga talet om pornografi, utan även till tal om att flickor är lagom heterosexuellt aktiva.

Enligt psykologen och genusforskaren Eva Magnusson (2002) är det när man vill undersöka psykologi med avseende på könsförståelse meningsfullt att betrakta teorier och praktiker – problemframställningar och åtgärder – som diskurser, i vilka både problemet och dess lösningar skapas. Samtidigt menar Magnusson att emotionella innebörder, affektiva färgningar och omedvetna fantasier, som ofta inte har språklig form, samspelar med och gör språket, de kulturella föreställningarna och berättelserna subjektivt meningsfulla. I linje med detta tänkande, har vi i vårt arbete utgått från ett diskursanalytiskt angreppssätt, för att senare och i syfte att i psykologisk riktning fördjupa resultaten av en sådan analys, använda oss även utav psykoanalytiska och feministiska teorier. Studien bygger på utskrifter från två fokusgruppsmöten som ägde rum på våren 2004 i Lund. Deltagare var fem unga kvinnor, en manlig moderator och en kvinnlig observatör.

Syfte

I vårt arbete ämnar vi beskriva vad som äger rum i en grupp unga kvinnors möte med pornografi. Detta möte inkluderar, enligt vårt betraktelsesätt, förutom de bilder, ljud och texter som direkt eller indirekt stammar från vad som av informanterna anses vara pornografi, även de föreställningar om pornografi som man på olika sätt kommer i kontakt med. Syftet med studien är att försöka få en förståelse för de unga kvinnornas situation då de idag, i en tid av motsägelsefulla och parallellt existerande diskurser, ska förhandla sig fram till vilka positioner de ska inta i förhållande till sexualitet och dess möjliga uttryck.

TEORI

Vi kommer under denna rubrik att börja med en genomgång av diskursanalytisk teori, eftersom denna ligger till grund för stora delar av detta arbetes upplägg och innehåll. Därefter kommer vi att gå igenom ett urval av teorier som på mer eller mindre direkta sätt tar sig an frågor relevanta för vår diskussion om pornografi. Det handlar då i huvudsak om psykoanalytiska och feministiska teorier av det skäl att dessa teoretiska traditioner är de som främst intresserat sig för ämnet. Vi kommer att använda oss av dessa teoretiska

traditioner huvudsakligen i arbetes diskussionsdel där vi ska försöka vidga den förståelse diskursanalysen bidrar med.

Diskursanalytisk teori

Det diskursanalytiska fältet innehåller flera, ibland sinsemellan disharmoniska, teoretiska traditioner (Potter & Wetherell, 1995). Det är därför av vikt att vi i detta avsnitt klargör vad vi menar med diskursanalys, samt vilka teoretiker vi lånar ifrån. Men innan vi går in på detta ska vi kort skissa upp några av de, för de flesta diskursanalytiska förhållningssätt gemensamma premisserna. Diskursanalys vilar på en socialkonstruktivistisk grund (Jørgensen & Phillips, 1999). Detta innebär bl.a. ett kritiskt förhållningssätt till självklar kunskap. Vårt sätt att uppfatta verkligheten betraktas som en produkt av de kategorier vi använder oss av då vi försöker förstå något. Kategorierna *konstruerar* på så sätt vår förståelse av verkligheten, vilket i sin tur innebär att denna verkligheten ter sig annorlunda för olika individer, i olika tider och platser, beroende på vilka kategorisystem som där och då gör sig gällande. Vidare har de flesta diskursanalytiska angreppssätten gemensamt att de lånar av Michel Foucaults tänkande. Kortfattat, och förenklat, kan man säga att Foucaults (1969, 1976) arbete går ut på att systematiskt kartlägga de regler som möjliggör bildandet av objekt/begrepp och samtidigt utesluter möjligheterna för andra att framträda. Han tar i detta arbete inte hänsyn till traditionella begrepp eller entiteter som ”subjektet”, ”författaren”, ”upphovsmannen” eller ens ”verket”. Inte heller använder han sig av begrepp som ”tidsandan” eller ”utvecklingen”. Det han istället fokuserar är bindingsreglerna för en mängd utsagor. När sådana regler, eller diskurser, upptäcks kan de mycket väl skära rätt igenom en viss författare eller ett visst verk. Med andra ord: Foucaults metod intresserar sig inte för vad subjektet, författaren, boken, har för intentioner med det sagda eller skrivna, utan sysslar med att försöka fastställa de regelbundenheter som möjliggör dessa utsagor. På så sätt hänför man inte sin analys av det sagda till *en enhet* bakom det uttrycka – som en författares själ, en kulturs anda, etc. – utan kan mycket väl tänka sig flera och olika diskurser göra sig gällande i det som en individ eller ett verk säger. Kartläggningen av de diskursiva formationerna följer således utsagans logik och gränserna för en viss diskurs dras utan hänsyn till subjekten som uttrycker dessa utsagor. Denna osentimentalitet inför subjektets avsikter, inklusive dess försök till originella tankar och uttryck, leder till en för Foucault och diskursanalytisk teori i allmänhet, viktig premis, nämligen synen på subjektet som *decentrerat*. När olika diskurser på så sätt kan sägas *annektera* en individs tal eller en författares verk – lika väl som man kan säga att individen *använder sig av* en diskurs – blir bilden av subjektet som

något givet och enhetligt problematisk. Subjektet är decentrerat i den meningen att dess syn på sig själv och omvärlden, inte längre kan sägas bero på något enhetligt och inifrån kommande, utan på vilka diskurser som den för tillfället använder sig av/låter sig användas av.

Vi nöjer oss med dessa för diskursanalys grundläggande premisser, och riktar nu vår uppmärksamhet till nyare utskott av denna tradition. Potter och Wetherell placeras i Jørgensen och Philips *Diskursanalys som teori och metod* (1999) bland de angreppssätt författarna kallar för *diskurspsykologiska*. Skillnaderna mellan deras perspektiv och Foucaults är, enligt samma författare, inte större än att Potter och Wetherell intresserar sig för vardagsdiskurs – hur människor i sina konkreta sammanhang använder sig av/låter sig användas av diskurser – där Foucault i större utsträckning studerar abstrakt diskurs på en idéhistorisk nivå. Potter och Wetherell (1995) använder sig av begreppet *tolkningsrepertoarer* som synonymt med begreppet diskurs, för att lyfta fram språkanvändningens vardagliga effekter, dvs. vad som åstadkoms genom användningen av språk och bilder. I fokus här är alltså en *praktik* där versioner av verkligheten konstrueras som faktiska, och de *resurser* – de tolkningsrepertoarer eller diskurser – man använder sig av i dessa praktiker. Individer har, enligt detta synsätt, tillgång till en uppsättning av olika interpretativa resurser som de kan använda sig av för att åstadkomma olika effekter, en slags ordens koreografi ur vilken de kan låna rörelser och steg på ett sätt som matchar deras kontext. Diskurspsykologins fokus på individers vardagliga praktiker ska ändå inte ses som ett avsteg från Foucaults decentrerade subjekt, mot en syn på individen som fri och oberoende aktör. Även detta perspektiv ser diskurser som konstituerade *av* vår sociala verklighet, såväl som konstituerande för denna (Jørgensen & Phillips, 1999). Vidare delar båda angreppssätten det att de *inte* sysslar med att försöka avgöra sanningshalten i versionerna av verkligheten som konstrueras. Diskurspsykologin sägs däremot gå ett steg längre än Foucault, vad gäller intresset att kartlägga de *implikationer* för människors realitet som dessa konstruktioner får.

Det kan här vara på sin plats att redogöra vad vi i fortsättningen menar då vi använder oss av begreppen diskursanalys, diskurs och tolkningsrepertoarer. Vi kommer, för enkelhetens skull, att använda den övergripande termen diskursanalys även om vi i vår version av den inkluderar diskurspsykologins intresse för diskursernas verkningar. Termerna diskurs och tolkningsrepertoar kommer vi, i enlighet med Potter och Wetherell (1995), låta vara synonyma, men endast så länge vi avser att beskriva *individers* specifika användande av dem. Vi kommer nämligen använda begreppet diskurs även i dess vidare betydelse, som överskrider tolkningsrepertoarens räckvidd. Diskurs kommer då betyda utsagor av alla slag, texter, föreställningar, men även *formspråk och bilder*, som beror på

samma diskursiva formation. Man kan då tala om en reklamens diskurs och med det avse de ord, skrivna eller sagda, likväl som de bildkompositioner, som tillsammans framträder enligt en viss regelbundenhet. I denna uppsats använder vi oss av begreppet i just denna mening, då vi exempelvis talar om den pornografiska diskursen (även om mainstreampornografins diskurs torde vara den mer precisa termen för det vi avser).

Ytterligare ett med diskursanalys förknippat begrepp bör definieras här, nämligen *subjektposition*. Med denna term kommer vi, i enlighet med Foucaults (1969, s.119f) tänkande, mena en ”tom plats” eller position i en diskurs som kan intas av vilken individ som helst för att på så sätt utgöra dess subjekt. En individ intar vanligtvis inte en och samma position genom en hel bok, anförande, eller diskussion, utan kommer att positionera sig olika över tid. Hon är enligt detta betraktelsesätt inte utsagens upphovsman utan endast utsägelsens subjekt. För att ta ett exempel: I ett terapeutiskt möte är subjektpositionerna för både patient och terapeut mer eller mindre bestämda. Vidare är terapeutens uttalanden i denna situation, vare sig de sker i en kognitiv eller psykoanalytisk orienterad terapi, enligt detta tänkande inte att betrakta som hans eller hennes egna. De sker i enlighet med en hel diskurs, en diskurs som har sina specifika regler och gränser för vad som kan förväntas, iakttas, sägas, åtgärdas, osv. Om än för bara några sekunder, har terapeuten intagit en bestämd position i en diskursiv formation.

Psykoanalytiska perspektiv

Psykoanalytisk teori är oupplösligt sammanflätad med utforskningen av sexualitet, eller mer precist, av de kompromissbildningar som uppstått i relation till en infantil sexualitet och betydelsen dessa får för vuxna individers, såväl som kulturers, neurotiska uttryck. Kanske just på grund av denna koppling leder letandet efter psykologiska perspektiv på pornografi, förr eller senare in i psykoanalytisk diskurs. Vi har valt att begränsa det antal teoretiker vi här använder oss av till två: Robert J. Stoller och Jessica Benjamin. Att vi väljer just dessa två beror dels på att de i sina arbeten analyserar fenomen relevanta för ämnet pornografi, dels på att de båda kan sägas representera ett modernare synsätt inom det psykoanalytiska fältet, då de tar hänsyn till genus som något konstruerat och annat än det biologiska könet. Slutligen kan man också se dessa författare som kompletterande varandra, då den ena betraktar perversion och pornografi utifrån främst ett manligt perspektiv, medan den andra fördjupar sig i de för kvinnan specifika villkoren och den psykodynamik de skapar. På så sätt kan Stollers och Benjamins arbeten sägas utgöra en naturlig kontaktyta till vårt arbete.

Perversion

Stoller är mest känd för sitt teoretiserande kring *perversionens* mekanismer. Infallsvinkeln för detta teoretiserande har sin utgångspunkt i hans tidigare arbeten om könsidentitet. Stoller (1975, 1985) bygger sitt resonemang kring ett antagande om en *profemininitet* för båda könen, som en följd av att den första personen barnet knyter an till är en kvinna. Pojkens separation från modern antar, i och med kunskapen om den oåterkalleliga könsskillnaden mellan honom och det första identifikationsobjektet, en annorlunda och mer dramatisk form än flickans. Stoller tänker sig att en känsla av underlägsenhet och fruktan visavi kvinnan grundläggs i pojken i och med den första infantila bekantskapen med könsskillnaderna. De omedvetna försök barnet gör för att handskas med skillnaderna mellan könen i allmänhet och med sin känsla av underlägsenhet i synnerhet, lägger grunden för perversionen, som enligt detta tänkande i grund och botten är en *genusstörning*. Perversionen blir då för Stoller en sexualitetens ekvivalent till vad neurosen är i förhållande till ”normaliteten”, men med den skillnaden att det här handlar om en främst manlig störning. Graden av *fientlighet* i den sexuella akten eller fantasin, är för Stoller det avgörande för hur perverst ett visst uttryck kan anses vara i förhållande till en ”normal” sexualitet. Normal och pervers sexualitet betraktas alltså inte som absolut åtskilda, utan snarare som olika ändar av ett kontinuum. All sexualitet innehåller *även* fientliga element, men vilka uttryck en individs specifika fantasier/perversioner tar är, precis som all neurotisk symptombildning enligt psykoanalytisk teori, direkt kopplat till den enskildes frustrationer och lösningar. Pornografi blir, då den betraktas utifrån detta tänkande, en ”publicerad dagdröm” (Stoller 1985, s. 21, vår översättning), en dagdröm som kretsar kring mäns återupprättelse i förhållande till den ångest som könsskillnaderna genererar. Dessa dagdrömmar, publicerade eller ej, lyder enligt Stoller under en för dem alla gemensam logik. De är konstruerade på ett sätt som tillåter ett närmande av den initialt traumatiserande situationen, men denna gång är utgången av scenen en annan: Traumat har ersatts av triumf. Hämnaden är utkrävd och dessutom på ett sätt som är intimt förknippat med det trauma som utgör fonden för perversionen. På så sätt förblir människor vars infantila frustrationer och fantasier inte är kompatibla med en viss pornografisk genre, t.ex. fotfetischism eller lack/läder, oberörda inför dess attribut/situationer. Pornografiska subgenrer kan, betraktade på detta sätt, studeras som statistiskt säkerställda dagdrömmar, då de inte endast skvallrar om pornografens fantasier utan även lyckas appellera till tillräckligt många för att vara kommersiellt gångbara. I förlängningen blir perversion/pornografi att betrakta inte bara som *priset* vi får betala för vårt heterosexuella samhälle – det samhälle där familjen fungerar som den primära enhet vad gäller släktets

fortbestånd – utan även som en *nödvändighet* för dess reproduktion. De utgör den enda gångbara kompromissen; en åskledare för destruktiva krafter (Stoller, 1975).

Dominans/underkastelse

Jessica Benjamin är en psykoanalytiker och feminist som förenar postmodern feministisk teori med objektrelationsteori och intersubjektivitet. Framförallt har hon utarbetat och utvecklat den psykoanalytiska teorin om *intersubjektivitet*. Benjamin (1988) skriver om kön, identifikation och erotisk utveckling, med utgångspunkten att förmågan att uppfatta modern som ett *subjekt* är ett övergripande utvecklingsmål. Hon menar att förmågan att uppfatta den Andre, inte bara som ett objekt i ens inre värld, utan som ett subjekt i sin egen rätt med ett likvärdigt upplevelsefält som ens eget, utgör grunden för erotiskt upplevande. Denna förmåga kallar hon *recognition* (hädanefter refererad till som erkännande, vår översättning) och menar att den är nära förbunden med hur vi konstruerar, tolererar och teoretiserar skillnad, och därmed förbunden med ämnet kön.

Balansgången mellan självhävdelse och ömsesidigt erkännande är en integrerad del av differentieringen, dvs. individens utveckling av ett själv som är medvetet om sin åtskillnad från andra. Denna balans är svår att behålla i jämvikt. Behovet av erkännande ger nämligen enligt Benjamin (1988) upphov till en paradox. Erkännandet är den respons från den andre som ger mening åt känslor, intentioner och handlingar. Det tillåter självet att inse sin agens och upphovsrätt på ett påtagligt, konkret sätt. Men ett sådant erkännande kan bara komma från en annan person, som vi i vår tur erkänner som en person i sin egen rätt. Tidiga misslyckanden i erfarenheterna av ömsesidigt erkännande leder enligt Benjamin till defensivt färgade gränser mellan in- och utsida, medan positiva erfarenheter tycks låta individen behålla mer genomträngliga gränser och en beredskap för att lättare gå in i tillstånd där det finns tillfälliga spänningar mellan insida och utsida. Denna förmåga att kunna gå in i tillstånd där åtskillnad och förening sammanflyter, ligger bakom den mest intensiva upplevelsen av vuxet erotiskt liv. I erotisk förening kan vi uppleva den form av ömsesidigt erkännande där båda parter förlorar sig själva i varandra utan att förlora känslan av själv. Oförmågan att bevara denna paradox i interaktionen, är det som enligt Benjamin förvandlar utbytet av erkännanden till *dominans* och *underkastelse*. Dominans och underkastelse är resultatet av ett sammanbrott av den nödvändiga spänningen mellan självhävdande och ömsesidigt erkännande som tillåter själv och andra att mötas som suveräna, likvärdiga jämlikar. I erotisk förening bekräftas den grundläggande upplevelsen av att separata individer kan dela samma känsla. Erotisk dominans, å andra sidan, exemplifierar det ödesdigra i att upplösa paradoxen med polarisering.

I psykoanalytiska termer kallas det här sammanbrottet av helheten för splitting (Benjamin, 1988). Helhet kan bara bevaras genom att bibehålla motsägelsefullheter, men det är inte lätt. I splittingen respresenteras de två sidorna som motsatta och distinkta tendenser, så att de finns tillgängliga för individen endast som alternativ. Individen kan bara spela en roll i taget, och projicerar den andra sidan på den andre.

Sammanbrottet av spänningen mellan självhävdelse och ömsesidigt erkännande har, enligt Benjamin (1988), kommit att bli associerad med polariseringen av könsidentiteten. Män och kvinnor adopterar varsin sida av en sammankopplad helhet. Denna ensidiga differentieringskaraktär utvecklas som svar på moderns brist på subjektivitet, med vilken flickan identifierar sig och från vilken pojken distanserar sig.

Benjamin (1988) menar att både pojkar och flickor behöver kunna uppleva sig erkända som subjekt som begär. Konstruktionen av kvinnlig identitet bygger på en ursprunglig identifikation med modersfiguren, en figur som är strikt avsexualiserad i den västerländska kulturen, och Benjamin misttänker att denna *avsexualisering* är en del av hennes generella brist på subjektivitet i samhället i stort. Pojkar har det lättare än flickorna, enligt Benjamin, då de kan vända sig utåt, till den spännande fadern. Genom att känna igen sig själv i subjektet som begär, vilket fadern står för, kan pojken förneka den hjälplöshet han känner. Begär är alltså enligt Benjamin kopplat till frihet, spänning och den yttre omvärlden – inte bara till separationen från modern – vilket många teoretiker menat. Benjamin menar att kvinnors svårighet att uppleva att de äger sitt eget begär, inte har något att göra med den saknade fallosen, utan snarare den saknade fadern, med svårigheten hon har att identifiera sig med någon som tillhör den yttre världen. Kvinnor är inte avundsjuka på penis, det som saknas är snarare möjligheten att identifiera sig med en sexuell agent.

Fantasin om erotisk dominans och underkastelse uttrycker således en djup längtan efter helhet. Men så länge formen på helheten inte är understödd av ömsesidighet, leder den här längtan bara till ett kompletterande spel i vilken en person spelar herre och den andre slav. Och även om män och kvinnor skulle vända på rollerna, som de ofta gör, så är känslan av att ”spela den andre” alltid där. Kön fortsätter, medvetet och omedvetet, att representera endast en del i en polariserad helhet.

I Benjamins (1988) ögon är den simultana önskan om att släppa taget om självet och om enhet med den andra – ofta beskrivit som den ultimata erotiska föreningen – i själva verket en önskan om erkännande. Genom att njuta med den andra, och känna

tillfredsställelse i den andra, engagerar vi oss just i ömsesidigt erkännande. Att betrakta begär som en önskan om ömsesidigt erkännande förändrar enligt Benjamin vår syn på den erotiska upplevelsen, och det ger oss ett nytt perspektiv på kvinnors begär. Benjamin föreslår att det intersubjektiva begäret uttrycks enligt en spatial metafor: *inner space*. Flera feministiskt inriktade psykoanalytiker har enligt Benjamin börjat betrakta ”det inre utrymmet” (vår översättning) som en metafor av samma dignitet som fallisk aktivitet och dess representationer. Tillgång till det inre utrymmet, låter oss känna att våra impulser kommer inifrån, och på så sätt verkligen är våra, autentiska, egna. Kvinnor använder sig enligt Benjamin av utrymmet som skapas genom delade känsloupplevelser och upptäckter; mötet mellan separata själv i ett ömsesidigt samspel utgör begärets omkrets. Denna del av det erotiska förhållandet finns inte beskriven i den falliska symbolismen om genitalt kompletterande.

Lösningen på dilemmat om kvinnans begär måste, enligt Benjamin (1988), inkludera en moder som är artikulerande som ett *sexuellt subjekt*, en som uttrycker sina egna behov. Ingen psykologisk teori har enligt Benjamin adekvat artikulerat moderns oberoende existens. När moder och fader (i verkligheten och i kulturella ideal) inte är jämlika, kommer föräldraidentifikationerna av nödvändighet att vara motsatta varandra. Vad det handlar om när det gäller att förändra kvinnans upplevelse av sexuell agens och eget begär, är att kvinnan behöver upptäcka sitt ”inre utrymme”, genom en levnadsbana som också tar sig an det spännande yttre. Flickan behöver från *båda* föräldrarna få tillgång till identifikation med agenten som undersöker och rör sig mot spänningen på utsidan, *och* identifikation med tryggheten och säkerheten på insidan. Detsamma gäller naturligtvis för pojken. Under sådana omständigheter skulle, enligt Benjamin, barnets tendens att splittra de paradoxala elementen i differentieringen inte förstärkas av den rådande könsordningen. Föräldrarnas relation skulle stå för integrering och bibehållandet av spänningen. Det skulle erbjuda barnet en idealisk separation och differentiering som inte var defensiv, en väg ut ur de sexuella maktrelationerna där ena sidan är nedvärderad och underkastad den andra.

Feministiska perspektiv

Pornografin betraktas av många feminister som grundbulten i patriarkatets underkuvande av den kvinnliga sexualiteten (Gemzöe, 2002). Andrea Dworkin och Catherine MacKinnon är de internationellt sett mest namnkunniga feministiska motståndarna till pornografi, och som sådana har de ofta sammanförts under rubriken censurfeminister.

Dworkin och MacKinnon kallar sig själva för radikalfeminister, och utgår i sina analyser från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. De kritiserar pornografin för dess sexism, rasism, dess erotiserande av ojämlikhet, samt det våld som sker i samband med pornografins produktion, distribution och konsumtion. Benämningen *censurfeminism* härstammar från den debatt om pornografi som åtminstone sedan åttiotalet, i förhållande till denna fråga, delat den amerikanska feminismen i två läger: De som av bl.a. ovan nämnda skäl är för ett förbud mot pornografi, och de som förhåller sig skeptiska till en sådan lagstiftning då den ses gynna ett samhällsklimat som i förlängningen slår tillbaka mot kvinnan själv. Istället för ett sådant förbud, ser dessa feminister kvinnans erövring av egna uttrycksmedel för sin sexualitet som det centrala. Linda Williams, vars tankar vi också kommer bekanta oss med, är i denna mening *anti-censurfeminist*.

Censurfeminism

Dworkin (1979) menar att i pornografin uttrycks den ideologi som är källan till det förtryck som kvinnor utsätts för. Genom konsumtion av pornografi blir män enligt Dworkin känslomässigt avtrubbade inför våld mot kvinnor. Detta för att kvinnan i pornografin framställs som om hon njuter av att domineras och förnedras. Dworkin hävdar att det finns ett samband mellan konsumtion av pornografi och våldtäkt. Pornografin är teorin, våldtäkten är praktiken. Även kvinnan själv internaliserar den förvrängda bilden av kvinnlig sexualitet, då hon i den patriarkala världen inte vet eller kan något annat.

MacKinnon är professor i juridik. Hon utvecklar analysen av pornografin till att gälla hela sexualiteten, såväl kvinnors som mäns. Ett mönster av dominans och underkastelse är enligt MacKinnon (1989) inbyggt i könsidentiteten och sexualiteten så som vi känner den. Även om detta är konstruktioner så är de så djupt rotade i våra psyken att ingen undkommer. Pornografin är enligt MacKinnon ett medel genom vilket sexualiteten konstrueras socialt. Den konstruerar kvinnan som ett föremål för sexuellt nyttjande, och dess konsumenter till att desperat önska sig besittning och dehumanisering.

Dworkin (1979) hävdar att det dominerande temat i pornografiska filmer är manlig makt. Kärlek och omtanke är inte det som är sexualiserat i vårt samhälles sexuella paradigm, vilket pornografin vittnar om. Sett ur det perspektivet menar MacKinnon att pornografin inte kan betraktas som harmlös fantasi, eller som en korrupt, förvrängd, projicerad bild av en annars naturlig, hälsosam sexualitet. Pornografin är männens "sanning om sex". Feministiska efterforskningar kring verkligheten bakom våldtäkt, misshandel, sexuella trakasserier, incest, pedofili, prostitution och pornografi har enligt MacKinnon lett fram

till ett antagande: sex *är* våld (uttrycket för makt). Våld är inte bara en respons när begäret frustreras, utan sex är våld, och begärets dynamik utgörs av våld och maktbegär. Pornografin avslöjar att manlig njutning är sammanflätad med att någon exploateras och offras. Dominans är alltså lika med njutning i det manliga systemet. Då kvinnor lever i en patriarkal värld som fiskar lever i vatten, menar MacKinnon att det underliga är inte att vissa kvinnor erotiserar dominans, det underliga är snarare varför *alla* kvinnor inte gör det. Att i en sådan kontext som denna leta efter djupare psykiska mekanismer till kvinnors reaktioner blir närmast ett hån. Kvinnor *betingas* till en sexuell respons då de inte känner till något annat. Utan andra alternativ och för behålla sin självrespekt, utropar kvinnor denna sexualitet till deras egen: *Jag väljer detta*. Konsekvent med denna syn på sexualiteten som *så* kontaminerad av patriarkala mönster, blir den sanna feministens val mellan sex och frihet enkelt – hon skulle välja frihet varje gång.

Dworkin och MacKinnon har gemensamt utfärdat ett förslag till civilrättslig lagstiftning mot pornografi (i USA), eftersom de anser att pornografi är aktivt utövande av könsunderordning. Pornografiskt material i form av bilder eller tal som uttrycker sexuell uttalad underordning av kvinnor (eller män eller barn) ska inte skyddas av yttrandefrihetslagstiftningen menar MacKinnon. Det är nämligen inga yttringar, det är *handlingar*. Liksom Dworkin, menar MacKinnon att konsumtion av pornografi med våldsamma inslag, leder till att män förgriper sig på kvinnor i det verkliga livet. MacKinnon hävdar också att det är viktigt att pornografi inte betraktas endast som sexuella bilder eller abstrakt tal, för när den framstår som ett *begrepp* så har den redan förlorat sin förankring i verkligheten, gått från konkret till abstrakt. De sexuella akterna och övergreppen som visas i de pornografiska filmerna är i högsta grad övergrepp som har begåtts i verkligheten, menar MacKinnon.

Viljan att veta och hard core pornografi

En annan författare som explicit studerat pornografi utifrån en feministisk ansats, är filmvetaren Linda Williams. Hennes bok *Hard core* från 1989, tar sin utgångspunkt i Foucaults arbete med sexualitetens historia. I detta arbetes första band, *Viljan att veta* (1976), beskriver Foucault två huvuddiskurser om sexualitet. *Ars erotica*, en diskurs huvudsakligen aktiv i antika samt österländska kulturer, och *scientia sexualis*, den västerländska kulturens motsvarighet. Den första betraktar njutningarna som en praktisk väg – genom initiering och erfarenhet – till sanning och kunskap. Den senare, med sina täta band till västvärldens vetenskaps- och sanningsideal, upphör aldrig att ställa frågor till könet och producerar genom detta utfrågande inte bara mängder av tal och skrift om

sex, utan även själva *sexualiteten* så som vi känner till den. Njutningarna är nu inte endast något som via erfarenhet och upplevelse kan förmedlas. De kan studeras, mätas, klassificeras – de har blivit sexualitet. Från bikten/bekännelsen, som utgör *scientia sexualis* grundmönster, till psykoanalytisk praktik ser Foucault samma tendenser: en vilja att förstå, att veta. Denna utfrågning/undersökning är starkt sammankopplad med maktrelationer: Det är biktfadern, psykoanalytikern, vetenskapsmannen som ställer frågorna och inte vem som helst.

Foucault har blivit kritiserad (Williams 1989, MacKinnon 1989) för att han trots sina radikala ambitioner och rigorösa analyser missar att uppmärksamma kvinnans villkor i sin utforskning av sexualitetens historia. Williams kan sägas fortsätta Foucaults projekt, men lyfter i detta fram kvinnan som det objekt frågorna ställs om. Förutom diskursanalys använder hon sig av bl.a. psykoanalytiska perspektiv, hela tiden med en feministisk ambition. Hon studerar pornografisk film som diskurs och ser i denna genre samma *scientia sexualis*-mönster som Foucault beskrivit. Hard core porrfilm är enligt Williams (1989) besatt av att ställa frågor om kvinnlig njutning, och denna frenesi kan varken ses som en avvikelse eller överdrift – den är en logisk konsekvens av ett sexualitetsmönster, en sexualitetsdiskurs. Själva drivkraften i att filma, fånga ögonblicket och sanningen, kopplar Williams (via psykoanalytisk diskurs) till denna manliga besatthet av det kvinnliga mysteriet. Hon visar hur den tekniska utvecklingen av linser och kameror löper parallellt med, och ofta rent av drivs av, begäret att fånga in och på så sätt förstå den kvinnliga kroppen/njutningen. Pornografin vill vara ”bara sex”, en slags självveident förmedling av den naturliga och äkta njutningen, men är istället (precis som *scientia sexualis*) svar på frågor som den själv – eller sett utifrån ett större perspektiv: den patriarkala diskursen – ställer. Trots denna analys av pornografin som en spekulativ kring kvinnlig njutning förrättad utifrån ett falliskt perspektiv, ser Williams tecken på förändring. Kvinnor konsumerar pornografi, med sina partners eller själva, i allt större utsträckning. Pornografi är inte längre mäns exklusiva domän. Den nya tidens sexuella mångfald, spridningen av perversionerna om man så vill, ger plats åt ett större sexuellt handlingsutrymme för kvinnor. Även om denna förändring ses av Williams som trevande och fortfarande i sin linda, är hon optimistisk inför dess potentiella rörelse mot en mer avkönad libido. Samtidigt framhåller hon (återigen i enlighet med psykoanalytiskt tänkande) att sexuell fantasi och åtrå är fundamentalt sammanlänkande med *mystifieringen* av könen. Hon avslutar därför sin undersökning med förhoppningar om att kvinnan snart är redo att börja ställa *sina* frågor – att påbörja *sin* resa över till det andra och mystiska könet och återvända till *sig själv* full av kunskap/njutning.

FRÅGESTÄLLNING

Gemensamt för de teorier om pornografi vi ovan presenterat är att de, oavsett deras vidare analyser och slutsatser, betraktar pornografin som ett med män förknippat fenomen, en huvudsakligen *manlig perversion* för att uttrycka det med hjälp av Stoller (1975). De verkar alla också vara överens om att detta förhållande hänger ihop med, eller rent av är ett uttryck för, att pojkar och flickor i det samhälle vi lever i växer upp till voyeurer respektive fetischer – objekt att åtrå. Om vi lånar Stollers (1975, 1985) förståelse av perversion/pornografi och ser pornografi som mäns publicerade fantasier spunna kring raseri, rädslor och revanschlusta inför det kvinnliga, inställer sig frågan hur mötet med dessa manliga fantasier ser ut för den *unga kvinnans del*, då hon i sitt letande efter sexuella uttrycksmöjligheter möter pornografi. Samtidigt möter unga kvinnor (och män) inte endast pornografiskt material i form av bilder, ljud och texter. De möter också en hel mängd utsagor, åsikter och beskrivningar av detta pornografiska material. Det finns inte bara pornografisk diskurs utan även diskurser *om* pornografi. Frågeställningen för vårt arbete är följande:

Hur ser mötet mellan den pornografiska diskursen och en grupp unga kvinnor ut? Pornografisk diskurs inkluderar här (a) den pornografiska diskursen – pornografins texter, ljud, bilder, (b) diskursen om pornografi – den debatt (artiklar, program, kafésamtal) som förs *om* pornografi.

- Vilka åsikter och tankar uttrycker man i gruppen? (Vilka möjliga åsikter negligeras?)
- Vad för slags diskursiva formationer kan dessa tänkas tillhöra?
- Vilka är deras inbördes förhållanden?
- Vilka subjektpositioner bildas?
- Hur *upplever* gruppen dessa?

Vi hoppas kunna besvara dessa frågor genom den diskursanalytiska bearbetningen av materialet. Resultatet av denna analys ämnar vi sedan koppla till för ämnet relevant litteratur, i huvudsak feministisk och psykoanalytisk sådan, i syfte att bredda diskussionen och på så sätt vidga förståelsen av våra resultat.

I detta arbete intresserar vi oss för mötet mellan en grupp unga kvinnor och *talet* om och från pornografin, i syfte att förstå hur detta tal upplevs av individerna – vad det *gör* med dem. Denna uppdelning, mellan hur talet ser ut och vad det gör, beskriver även detta

arbets upplägning: En första, mer språkligt orienterad, analys kopplas längre fram ihop med en upplevelseorienterad, psykologisk diskussion.

METOD

Metoddelen inleds med en redogörelse för arbetets vetenskapliga förankring. Vi motiverar därefter våra metodval. Vidare beskrivs hur urvalet av deltagare och genomförandet av fokusgruppsintervjuerna gick till samt hur bearbetningen av det empiriska materialet har gjorts. Slutligen diskuteras under denna rubrik även vår roll som forskare i det här arbetet.

Kvalitativ forskningsansats

Vår ansats är explorativ och beskrivande till sin karaktär. Den kvalitativa ansatsen möjliggör en undersökning av en grupp unga kvinnors erfarenheter, åsikter, tankar och känslor i relation till ett specifikt fokus, utan att förlora komplexiteten i deras livsvärldar.

Intresset för intervjuforskning speglar enligt Kvale (1997) ett bredare och historiskt kulturellt ifrågasättande och konstruerande av den sociala verkligheten. I enlighet med postmodernt tänkande vill vi framhäva kunskapens samtalsmässiga, narrativa, språkliga, kontextuella och relationella karaktär. I linje med denna föreställning är vi intresserade av den kunskap och mening som skapas i det samtal som förs mellan intervjupersonerna och mellan intervjuare och intervjupersoner. Detta perspektiv på kunskap innebär således att vi aldrig kan få tillträde till en objektiv social verklighet, en verklighet oberoende av undersökaren. Undersökaren har alltid sin förförståelse med sig in i forskningssituationen och är på så sätt med och skapar den kunskap som undersöks. Betraktat utifrån detta blir vårt arbete också en del av diskursen om unga tjejer och pornografi; vår frågeställning och dess svar genereras av diskursen. Med ett resonemang lånat av Williams (1989), skulle man kunna säga att vår undersökning, så som den genomförts, iscensätter själva den pornografiska scenen: mannen/vetenskapsmannen som voyeur och kvinnan som bekännare. Också vi försöker få ”könet att tala”.

Val av metod

I och med arbetets frågeställning, som fokuserar talet kring pornografi, föreföll det oss klokt att välja bland metoder som både främjar och kan fånga upp en friare diskussion. Vi gjorde i detta skedet bedömningen att djupintervjuer inte skulle vara lämpliga, då ämnets känsliga natur riskerar att göra intervjusituationen för närgående. Dessutom, skulle vi med enskilda intervjuer gå miste om möjligheten att se olika åsikter föras fram, hur de nöts mot varandra, testas, dras tillbaka, samt vilka effekter detta får. Med andra ord: vi skulle gå miste om det diskursiva spel som försiggår och de konsekvenser det får för subjekten, i ett bredare sammanhang än det mellan två personer. Fokusgruppsmetoden bedömdes utifrån dessa tankegångar erbjuda den möjlighet till *avstånd* och *bredd* som vi ansåg oss behöva. Vidare bestämde vi oss för diskursanalys som analysmetod för själva utskrifterna av fokusgruppsmötena. Denna metod är just till för en sådan studie av språkliga formationer och deras konsekvenser, som vår frågeställning intresserar sig för. Således bestämde vi oss för fokusgruppsintervju som metod för att *samla in* material och diskursanalys som metod för *analys* av detta material.

Fokusgruppsintervju

Fokusgruppsintervju som metod innebär i korthet att en grupp människor samlas under en begränsad tid för att diskutera ett givet ämne med varandra. Gruppen leds av en samtalsledare – moderator – som initierar diskussionen. Moderatoren är ingen traditionell intervjuare, utan målet med fokusgruppen är att gruppdeltagarna ska diskutera fritt med varandra. Det är brukligt att ämnet introduceras av ett stimulusmaterial och av moderatorns inledning av fokusgruppsessionen. Fokusgruppsmetoden ger ett forum där människors åsikter, attityder, övertygelser, de diskurser de företräder och deras förståelse av saker och ting som giltiga i sig själva, kan undersökas (Wibeck, 2000).

Intresset när fokusgrupper används är inriktat mot hur deltagarna i en viss grupp tillsammans tänker kring ett fenomen. Gemensamma, kulturellt förankrade föreställningar och attityder står i centrum. Enligt Kvale (1997) kan gruppintervjuer, till skillnad från individuella intervjuer, frambringa en livfull mellanmänsklig dynamik och demonstrera det sociala samspel som leder fram till intervjuuttalandena. Metoden ger resultat dels i form av innehållet i samtalet, dvs. de tankar och åsikter som gruppen för fram i relation till det fokus som finns (ämnet, frågeställningar, stimulusmaterial), dels erhålls resultat som handlar om själva interaktionen, hur gruppen gemensamt formar sätt att tala och tänka kring ämnet.

Fokusgruppsmetoden är också väl utprövad och bevisad lämplig när det gäller forskning om känsliga ämnen (Wibeck, 2000), vilket vårt ämnesval får betraktas som. Då vi använder oss av diskursanalys som teori och metod är fokusgruppen ett utmärkt forum för att studera hur olika diskurser uttrycks. Interaktionen mellan deltagarna ger en möjlighet att studera vilka dessa diskurser är, i och med att diskurser kommer att ställas mot varandra på ett sätt som inte sker i enskilda intervjuer.

En av svårigheterna med fokusgruppsmetoden har att göra med moderatorns roll. De faktorer som moderatören ska hålla under kontroll är många och det krävs erfarenhet för att klara detta fullt ut. Moderatören ska t.ex. hålla både process och innehåll under kontroll. På moderatorns ansvar ligger också att vara uppmärksam på makt- och dominansförhållanden i gruppen, så att samtliga gruppdeltagare kan komma till tals. Trots moderatorns försök, kom vissa intervjupersoner mer till tals än andra. Flera intervjupersoner gjorde sina röster hörda i större utsträckning än andra, och detta torde ha påverkat innehållet i samtalet. Det är dock svårt att bedöma i exakt vilken utsträckning dessa deltagare påverkade samtalet då alla deltagare tillsammans formade och omformade diskussionen och dess innehåll.

Diskursanalys

Som själva namnet *diskursanalys* antyder, är diskursanalytisk teori och metod sammanlänkade på ett sätt som gör att den ena inte kan användas separerad från den andra. Vi ska därför, i den utsträckning detta låter sig göras, försöka låta bli att upprepa vad vi redan sagt om diskursanalys som teori och försöka fokusera dess metodik. Diskursanalys bedrivs, i likhet med flera andra kvalitativa analysmetoder, på många olika sätt och utan några entydigt definierade tillvägagångssätt (Jørgensen & Philips, 1999). Ett sätt att beskriva den diskursanalytiska metoden är att säga att den går ut på att läsa och läsa om en given textmängd utifrån den diskursanalytiska teorins premisser. Vad innebär detta mer konkret? Första steget är att läsningen av transkriptionerna mynnar ut i att forskaren tycker sig identifiera *teman* i materialet. En omgruppering av textmassan sker då, i enlighet med de teman man funnit. Denna tematisering ändras vanligtvis flera gånger under processens gång, eftersom nya omläsningar resulterar i nya sätt att kategorisera materialet (Jørgensen & Philips, 1999). Ungefär här slutar de konkreta anvisningarna som metodböcker ger för hur man bedriver diskursanalys. Det som tar vid efter denna fas, är beroende av den variant av diskursanalys som forskaren valt att bekänna sig till. Det vi har gjort, är att noggrant studera våra teman i syfte att beskriva de diskursiva formationerna som utgör materialet, samt de subjektpositioner individer intar, eller tvingas till, inom dessa. Med andra ord: Vi försöker analysera (a) vilka

beskrivningar/konstruktioner av verkligheten informanterna gör – vilka ord, metaforer, bilder, osv., de använder sig av, (b) vilka diskursiva resurser dessa beskrivningar verkar bygga på – exempelvis, psykodynamisk diskurs eller naturvetenskaplig diskurs, samt (c) vad detta får för konsekvenser för de individer som hamnar i dessa beskrivningar eller subjektpositioner. Även om vi oftast redogör för *vem* av informanterna som uttrycker *vad*, försöker vi hela tiden distribuera vårt fokus på ett sådant sätt som lyfter fram tolkningsrepertoaren/diskursen som något som tar över, i bemärkelsen skapar möjligheter och sätter gränser, i samma stund som individen väljer att använda sig av den. Det är då väntat att individer kommer framstå som motsägelsefulla i förhållande till vad de vid andra tillfällen sagt. Motsägelser i en persons utsagor är, då de betraktas på detta sätt, något att förvänta sig, eftersom olika och sinsemellan inte alltid harmonierande diskurser gör sig vid olika tillfällen gällande hos en och samma individ. Kontradiktioner utgör av denna anledning nycklar till kartläggandet av aktiverade diskurser (Potter & Wetherell, 1995), liksom övriga *krispunkter*, så som tvekanden, pauser, och andra inslag som kan uppfattas som störningar i interaktionen (Jørgensen & Philips, 1999).

Till sist vill vi betona att vi i arbetets diskursanalytiska fas försöker låta bli att gå *bakom* det sagda i syfte att leta efter djupare förklaringar till det, så som vi så ofta gör inom den psykologiska traditionen. De gånger vi rör oss utanför informanternas egna ord och beskrivningar, gör vi detta i syfte att rekonstruera en eventuellt aktiverad diskurs. Vad vi då försöker göra kan beskrivas som en slags extrapolation – ett av oss fortsatt skissande på den av informanterna redan angivna riktningen, i syfte att hitta konturerna av den aktuella diskursen. Det handlar således om en rekonstruktion av *samma nivå* som det sagda och inte av något bakom eller under det. Diskursanalys går, med andra och av Foucault (1969, s.170) lånade ord, inte ut på ”att rekonstruera vad människorna kan ha tänkt, velat, avsett, upplevt eller önskat i det ögonblick då de uttalade diskursen”, utan ”är en systematisk beskrivning av en diskurs som objekt”. Vi väljer däremot att gå ett steg längre i *diskurspsykologisk* riktning, än vad Foucault här gör, och intresserar oss i högsta grad för den *effekt och de konsekvenser* det sagda, diskursen, får – för dess språkrör och/eller dess adressat.

Urval

Urvalet av deltagare till fokusgruppsmötena gjordes utifrån tre kriterier: ålder, socioekonomisk bakgrund, samt intresse av att ingå i en sådan diskussionsgrupp. *Åldern* begränsade vi från 18 till 25 år. Den nedre gränsen sattes med hänsyn till att ytterligare

aspekter hade blivit aktuella att beakta ifall omyndiga personer deltog. Den övre sattes med tanke på att vi var nyfikna på den generation människor som vuxit upp i ett samhälle med fler kontaktytor till pornografin, via satellit- och kabel-TV samt internet, på ett annat sätt än tidigare generationer haft. Att hålla oss till informanter från likartade *socioekonomiska förhållanden* bestämde vi utifrån Wibecks (2000) rekommendationer av hur fokusgrupper bäst sammansätts. Vill man uppnå intimitet mellan gruppdeltagarna och en villighet att lämna ut personlig information rekommenderas en homogen grupp. Det handlar således om en avvägning mellan bredd – att få med olikartade idéer och funderingar – och att skapa en trygg stämning för deltagarna att samtala i. Slutligen var vi av naturliga skäl måna om att hitta människor som kunde tänkas vara *intresserade av att delta* i en dylik grupp.

Bekvämlighetsurval

Urvalet av deltagarna till vår fokusgrupp gjordes således på det sätt som karakteriserar ett *bekvämlighetsurval*. Det är här inte tal om en urvalsprincip som ger alla medlemmar av en viss population lika hög chans att inkluderas, utan tvärtom ett urval baserat på specifika kriterier för att underlätta sammansättningen av en välfungerande fokusgrupp. Vi hörde oss för bland vänner och bekanta för yngre syskon eller vänner till dessa som uppfyllde de ovan beskrivna kriterierna. När en person som uppfyllde dessa hittades, fick den av vår kontaktperson en inbjudan (bilaga 1) där arbetet och dess frågeställning kortfattat presenterades, liksom självfallet uppgifter om tid och plats. Vi stannade vid fem deltagare, dels eftersom detta antal är tillräckligt enligt Wibeck (2000), och dels med hänsyn till hur många personer som fick plats i ITV-studion på Institutionen för psykologi där mötena skulle äga rum.

Generaliserbarhet

Ett bekvämlighetsurval har naturligtvis alltid låg generaliserbarhet. Inte ens genom att kraftigt öka stickprovets storlek skulle en större representativitet erhållits (Shaughnessy, Zechmeister & Zechmeister, 2003). Vi kan med andra ord inte med någon som helst säkerhet uttala oss om en population utanför vår lilla fokusgrupp. Likväl har vi skäl att tro att liknande teman och mönster som de vi finner, skulle hittas även i andra diskussionsgrupper sammansatta med personer av populationen *unga svenska kvinnor från en akademisk medelklassmiljö*. På så sätt hoppas vi, även om vi aldrig kan vara säkra, att vårt material fångar upp och uttrycker tendenser som finns, åtminstone i den ovannämnda populationen. Syftet med vårt arbete är dock inte att generalisera utifrån vår grupp, utan intresset ligger endast i det som sägs och händer i gruppen.

Genomförande av fokusgruppsintervjuerna

Fokusgruppsintervjuerna genomfördes i en ITV-studio på Institutionen för psykologi i Lund, i slutet av våren 2004. De fem personer som kom att ingå i fokusgruppen träffades två gånger á två timmar. Den andra fokusgruppsträffen ägde rum en vecka efter den första. Tanken med att ha en vecka mellan de båda tillfällena var möjligheten till fördjupning genom att ge deltagarna möjlighet till bearbetning och nya tankar inför det andra tillfället.

Stimulusmaterial och intervjuguide

Efter att deltagarna fått hälsa på varandra och presentera sig själva lite kort, berättade moderatorn att materialet från dessa två fokusgrupper kommer att användas för en psykologexamensuppsats och beskrev uppsatsens syfte. Deltagarna informerades om att de kommer att avidentifieras i materialet, att de inte behövde känna press på sig att avslöja mer om sig själva än de ville samt att vi inte var ute efter några riktiga eller felaktiga åsikter. De informerades också om att moderatorns och observatörens roller. Därefter presenterades ett stimulusmaterial som syftade till att väcka frågor och få igång samtalet. Stimulusmaterialet bestod av ett kortare, redigerat, videoinslag ur *Dokument inifrån: Hårdporr i barnkammaren* som sändes i SVT våren 2004 (bilaga 2).

Vi valde att göra en ostrukturerad fokusgrupp där moderatorns roll var att introducera ämnet och därefter sträva efter att hålla sig så passiv som möjligt och bara ingripa när det behövdes – t ex när gruppen gled förbi något ämne av intresse. I en ostrukturerad fokusgrupp finns det ingen klar målsättning kring vad deltagarna ska komma fram till, och därför är diskussionen i sig viktig (Wibeck, 2000). Vår intervjuguide (bilaga 3) bestod därför av breda områden som vi ville skulle täckas in. Eftersom vi var intresserade av *föreställningar* kring pornografi och sexualitet var det som kom upp spontant viktigt.

Moderator och observatör

Vi övervägde noga vilka konsekvenser det kunde få för den fria diskussionen huruvida moderatorn respektive observatören var av manligt eller kvinnligt kön. Att det finns en person närvarande som bara observerar kan, enligt Wibeck (2000), uppfattas som ett hot av deltagarna och hämma dem i diskussionen. Vi kom fram till att det eventuellt skulle kunna inverka negativt för en grupp kvinnor som har till uppgift att samtala fritt kring sexualitet och pornografi, att ha en manlig observatör som sitter tyst och iakttar dem. Vi valde därför konstellationen manlig moderator och kvinnlig observatör. Det är vår uppfattning att det faktum att en man var närvarande, avdramatiserades något genom att

han som moderator blev en person som deltog i samtalet. Trots detta kan vi inte garantera att moderatören i sin egenskap av man påverkade i vilken utsträckning deltagarna var villiga att delge personliga erfarenheter och åsikter.

Observatörens uppgift var att sköta videokamera och mikrofon, samt att föra anteckningar utifrån vad som skulle kunna följas upp under det andra fokusgruppsmötet.

Videoinspelning

Det har varit relevant att fråga sig om deltagarna påverkats av vetskapen om att det spelas in på video och om de därför eventuellt har modifierat sitt beteende. Risken finns, men den har ofta överdrivits enligt Wibeck (2000). Vi försökte avdramatisera videoinspelningen genom att berätta att ingen annan kommer att få tillgång till videon, och att vi använder inspelningen av de praktiska skäl som nämns nedan. Det är också vårt intryck att deltagarna tämligen omgående glömde bort att de spelades in på video.

Vi valde att använda oss av videoinspelning för att kunna ta del av interaktionen som utspelade sig mellan deltagarna. Med hjälp av videoinspelningen kunde vi studera hur gruppen tillsammans formade sätt att tala och tänka kring ämnet. Att kunna följa interaktionen i både bild och ljud var till stor hjälp då materialet transkriberades. Det underlättade förståelsen av vad som sades, och hjälpte till att skilja de olika talarna åt.

Bearbetning

Efter att fokusgruppsmötena ägt rum och dokumenterats på video började vi bearbetningen av materialet. I detta skedet av arbetet, handlade den om att omvandla ljud och bild – den sistnämnda i den mån det var möjligt och av eventuellt intresse för förståelsen av det sagda – till skriven text, för att sedan gruppera det transkriberade råmaterialet efter framträdande teman. Lite mer än fyra timmars intervjuer transkriberades, totalt 74 sidor text.

Transkribering

Valet av transkriptionssystem bör hänga ihop med arbetets syfte och inte i onödan återge nivåer i det talade språket som inte kommer att användas i den efterföljande analysen (O'Connell & Kowal, 1995). Vi bestämde oss således för att hitta en nivå som noggrant

återgav samtalet, med dess flöden och brott, i situationen men som inte i detalj återgav prosodi och exakt timing. I utskriften inkluderades allt det som sagts, och pauser, skratt, upprepningar, avbrott av andra etc. noterades. Vi tog hänsyn till stakningar, harklingar och pauser, då dessa kan tänkas markera osäkerhet, eventuella diskurskollisioner, etc., men vi anger inte deras *exakta* uttryck eller duration. Inte heller tog vi någon hänsyn till deltagarnas dialektala färgningar och böjningar på ord och uttryck. Interaktion i form av blickar, skratt, gester och andra rörelser, återges då den kan tänkas levandegöra vad som sker i situationen och eventuellt bidra till förståelsen av de sagda. Då och då kan läsaren inom en hakspetsparentes finna en tolkning av en interaktion, exempelvis att X svarar irriterat. Dessa egna *tolkningar* av vad som sker har vi konsekvent försökt minimera, men har ändå fattat beslutet att vid ett fåtal tillfällen låta sådana få framträda. Det har då handlat om partier där vi ansett oss dels vara säkra på tolkningens relevans, dels upplevt att läsaren inte är i stånd att uppfatta en eventuellt viktig interaktionsnivå, utifrån enbart det sagda. Analysen gjordes därefter med utgångspunkt i det transkriberade materialet.

Tematisering

Till att börja med gjordes flera noggranna genomläsningar av texten och det noterades vilka teman och återkommande diskursiva formationer texten innehöll. Materialet organiserades först utifrån olika teman för att sedan organiseras i kategorier av teman som tedde sig närliggande. För att erhålla interbedömarreliabilitet kodades materialet inledningsvis separat av de båda författarna. En hög samstämmighet uppnåddes både vad gäller gränsdragning mellan olika ämnesaspekter och etiketteringen (benämningen) av de olika sekvenserna. Genom att klippa i materialet, klippa ut intressanta delar av transkriptionerna, flytta runt dem och klistra ihop dem i nya kategorier, kunde vi jämföra de olika teman och underteman som hittats. Utifrån dessa hypotetiska kategorier abstraherades sedan gemensamt slutligen sex huvudteman med underrubriker.

Vi tog i bearbetningen av materialet ej hänsyn till tidssekvensen, varken mellan fokusgruppstillfälle ett och två, eller inom ett och samma fokusgruppsmöte. Vi följde enbart de diskursiva formationerna, och de gånger vi refererar bakåt i tiden till något som tidigare sagts, så är det enbart i syfte att visa på motsägelsefullheter, eller följdriktigheter, i diskursen.

Under hela processen har vi strävat efter att abstrahera innehållet i materialet för att få det mer hanterbart, samtidigt som vi försökt att inte tappa information på vägen. Ett tema som fanns i materialet har dock utgått, dels för att vi fann att det låg för långt ifrån vår

frågeställning och dels av utrymmesskäl. Det temat behandlade sexualundervisningen i skolan och jämställdhetspolitik.

Forskarens roll

Den roll vi själva spelat vid insamlandet och bearbetandet av detta arbetes material, kan egentligen inte problematiseras nog. Allt från frågeställningens formulering, till dessa ord som nu skrivs, påverkar på ett eller annat sätt förloppet som läsarens förståelse av arbetet tar. Vår ambition här, är inte att lyfta fram alla aspekter av tänkbar påverkan, utan endast kort resonera kring *några* av de mest uppenbara. Vi har redan problematiserat beslutet att låta moderatorrollen besättas av en man och tänker därför inte upprepa det här. Däremot kan vi, vad beträffar moderatören, säga följande: Trots all följsamhet vi försökt hålla i förhållande till informanternas diskussion, har moderatorns val av ord, partier för interventioner och troligtvis även kroppsspråk, med största säkerhet påverkat skeenden i samtalet, på ett eller annat sätt. Vi försöker i så stor utsträckning som detta är möjligt, dvs. där vi själva *kan* se en sådan eventuell påverkan, låta dessa partier framträda i vår redogörelse. Enligt diskursanalytiskt tänkande ska en intervjuledare, i det här fallet moderatören, betraktas som likvärdig informanterna vad gäller bidrag till de konstruktioner/versioner av verkligheten som i samtalet byggs upp (Potter & Wetherell, 1995). Betraktar man forskarens roll på detta sätt, blir en aktiv moderator i sig inte något problem *så länge denna aktivitet synliggörs* och redovisas. Slutligen bör det sägas att vi i samtalet ändå försökt inta en hållning enligt de samtalstekniska principer vår psykologutbildning lärt oss. Däremot gör vi oss inga illusioner om att denna ”neutrala” hållning på något sätt skulle vara befriad från inflytande, vare sig vad gäller samtalet eller den efterföljande bearbetningen.

RESULTAT

Nedan följer en redovisning av de teman som framträtt i materialet, samt den diskursanalys vi gjort på vart och ett av dessa teman. De är, i tur och ordning: *Porren tränger sig på*, *Tjejer är begränsade*, *Porren är inte realistisk*, *Filmatiserade fantasier*, *Att bli kille – att bli tjej*, och *Pornografins påverkan*. Utifrån hänsyn till läsaren, dels utifrån en allmän läsvänlighet och dels i syfte att ge honom/henne möjlighet till en egen

granskning av texten, har vi valt att presentera resultaten – informanternas diskussion och diskursanalysen av denna – på följande vis: En kort presentation av varje tema följs av ett citatparti ur det transkriberade råmaterialet. Vi försöker att i så stor utsträckning som det är möjligt, låta dessa citat vara tillräckligt långa för att läsaren ska kunna bilda sig en uppfattning om vad vi baserar vår analys på. Citatpartierna åtföljs sedan av kommentarer och analyser gjorda av oss, utifrån en diskursanalytisk synvinkel. Med andra ord: All text som inte är citat ur fokusgrupperna är sammanfattningar och analyser gjorda av oss. Då detta redovisningssätt – av utrymmesskäl – inte låter sig göras genom hela resultatredovisningen, kommer vissa partier att innehålla endast av oss gjorda sammanfattningar och analyser, eller enbart kortare citat som då är tänkta som illustrationer snarare än redovisning av det material som vår analys bygger på.

Ytterligare några ord om hur resultaten ska läsas. Hakspetsparenteser i citatpartierna vittnar om författarnas ingrepp i texten. Det kan röra sig om interaktionsupplysningar, eller annan av oss infogad information. Hakspetsparenteser med tre punkter i [...] markerar av oss gjorda klipp i materialet. Sådana kan framträda i en deltagares uttalande och markerar där att innehåll hoppats över på den angivna platsen, eller mellan deltagarnas inlägg och markerar i sådana fall att flera inlägg, eller hela partier, hoppats över. Ord inom citationstecken i vår diskursanalys är exakta citat ur råmaterialet. Kursiveringar är däremot gjorda av oss i syfte att lyfta fram något i sammanhanget.

För att ge läsaren något av en bild av vilka informanterna är – hur gamla de är, samt vad de sysslar med – ger vi nedan en kort presentation. Namnen som används är förstås fingerade.

Annika är 23 år och studerar inom den samhällsvetenskapliga fakulteten på universitetet.

Caroline är 22 år och studerar inom den medicinska fakulteten på universitetet.

Ebba är 22 år och studerar inom den medicinska fakulteten på universitetet.

Jenny är 20 år och läser på komvux.

Julia är 18 år och går på gymnasiet.

Porren tränger sig på

I stimulusmaterialet, som det första fokusgruppsmötet inleds med, förmedlas en bild av pornografin som något som blir mer och mer tillgängligt, något som smyger sig in i det offentliga rummet och på olika sätt påverkar vår syn på oss själva och vår sexualitet.

Gruppen diskuterar om det här är någonting som de känner igen. Jenny intar en oppositionell hållning gentemot föreställningen om porr som ett allestädes närvarande och tvingande inflytande. Hon framhåller istället individens valfrihet. Ebba, och längre fram även Caroline och Annika, kommer att påpeka svårigheterna med en sådan hållning. De menar att om resten av samhället påverkas blir det omöjligt att själv stå oberörd vid sidan om.

Jenny: De får det att låta lite som att...att man tvingas titta på det här. Men man kan ju faktiskt vända huvudet...vända bort huvudet om man inte vill se. Man måste ju inte...bara för att...tonårstjejer viker ut sig på snyggast.com, så måste man inte sitta och titta på de bilderna. Det är ju...vi har ju faktiskt val...om...om vi vill kolla...[ohörbart]

Ebba: Fast...om det sitter en sån här [visar med händerna] jättestor H&M-poster bredvid busshållsplatsen så kan man inte...[vrider bort ansiktet och gömmer det med vänsterhanden, några fnissar]

Jenny: Ja men...det har varit så...för det...för tio år sen var det...reklam för baddräkter...på H&M och nu är det porr. Och det...jag menar, för tio år sen...allting växer...och idag är liksom allting...alla modeller, alla som visar kläder är porr och det är pornografi, och...
[i mun på varandra:]

Caroline: Fast...[har suttit med överkroppen och huvudet kraftigt lutad åt vänster i bilden, dvs. bort från Jenny under hela tiden denna har talat]

Annika: Fast...tycker du verkligen att det är så?

Jenny [med markant högre röst nu]: Jag tycker det är så, för att... var...varenda...baddräcks...kampanj H&M har, så blir det...kalabalik i media: "Det är så synd om henne hon är för smal", "hon är för tjock", "hon är...hon är blond", "hon är brunett", "hon är...hon viker ut sig", "hon är nästan naken", osv.

Annika: [...] Men det som jag skulle vilja säga är att...alltså...det...uttrycket som fanns i pornografin har nu kommit in i reklamen och i...alla... tidningar och allting. Tycker jag. Alltså...det är därför som...man kanske inte kan...värja sig emot det, för det finns överallt.

[...]

Caroline: Men jag tänker på det som du [Jenny] sa, att man...att man kan välja och inte titta på det, men även om man själv tar det beslutet att man inte vill va...vara en del ut av det, eller...liksom, bli berörd utav alla de här...bilderna, så...om hela resten av samhället, liksom, tittar på det och väljer att titta på det...då kan man ju inte värja sig för det...det är ju hela samhället...man blir ändå en del utav det, även om man inte vill.

Deltagarna ger ovan uttryck för två diskurser, eller tolkningsrepertoarer. Den ena försvarar subjektets möjlighet till val och agens. Pratet om porrens påträngande upplevs i denna position också som påträngande. Jennys inlägg kan förstås som en sådan närmast rebellisk aktion i opposition mot beskrivningen av subjektet som fångat i ett yttre nät av influenser. Med utgångspunkt i den andra diskursen framstår en sådan rebellisk hållning som onyanserad och närmast naiv. Påverkan kan enligt denna nämligen komma i former som är svåra att upptäcka. Denna porrens upplösning i andra – mer rumsrena – former får gruppen att gå vidare med att undersöka definitioner och gränser för porrens territorium.

Definitioner och gränser

Gruppen undersöker nu gränserna för porr, reklam, konst. De är alla överens om att detta är en definitionsfråga och att absoluta gränser är svåra att dra:

Caroline: Men även om man inte kallar reklamen för porr, så finns det ändå ett väldigt sexuellt inslag hela tiden, och...det är väldigt svårt att dra gränsen mellan porr och...sexuella bilder, liksom...och...
[...]

Annika: [...] Alltså...fast samtidigt så finns det konst som ser ut som porr. Alltså...det hand...allting handlar om hur man definierar saker.

Ebba och Caroline: Mm. [instämmande]

Annika: Men om vi...om vi utgår ifrån att...pornografins formspråk återges i reklamen, liksom... I så fall påverk...alltså, frågan är vilket kom först: hönan eller ägget, liksom? Om det är porren i reklamen som...gör att det blir...mer... eller i fall...samhället...i sig, gör att man kan ha sådan reklam. Alltså...

Flera [samtidigt]: Mm.

Ebba: Alltså, den definitionen kan nog vara väldigt olika från person till person, det vill säga hur man är själv och...och hela den biten. Om...om man påverkas av...av olika saker, eller om man tycker att någonting är konst och någonting är [några hummar]...bara äckligt. [kort skratt]

[...]

Julia: Men sen jag tycker ju också...jag läste...det var... i Sydsvenskan, för kanske två månader sen, så var det just en tjej som har varit väldigt mycket emot det här och hon är någon...värsta fiende till all reklamföretag och...ja, vad det nu var. Och då var det lite en sådan här grej som gick lite till över...överdrift: med en Kapp Ahl-reklam där det står en mamma med kostym med...med en...nyfödd bebis i famnen. Och då ska det då visa på att hon är duktig karriär...alltså, att hon klarar av karriären och...och barn på samma gång liksom. Eh...medan hon då tycker att...men den ska inte finnas för att...varför står inte mannen med barnet? Alltså du vet, [Ebba skrattar kort] det är liksom hela tiden så här, ja...varför...

Jenny: Oavsett hur man gör blir det fel.

Gruppen tycks brottas med svårigheterna angående vem det är som ska bestämma var gränserna för vad som är vad – porr, reklam eller konst – ska gå. De menar att olika effekter och poänger uppnås beroende på var man vill sätta dessa gränser. Förråder man feminismens kamp för jämlikhet för att man har en bebis i famnen? Genomsådar man inte den tvingande diskursen i en sådan reklam? ”Oavsett hur man gör blir det fel”, uttrycker Jenny det.

På moderatorns uppmaning försöker gruppen nu definiera pornografi:

Jenny: Porr...det...det är inte baddräcksreklamen i alla fall.

Caroline [leende]: Nej!

Jenny: Baddräcksreklam är baddräcksreklam. Porr, det är ju...sex och sprut och...ja, [ohörbart] utvecklingar och...så vidare.

[kort tystnad]

Caroline: Filmer och tidningar och sen så ligger ju några tidningar i gränsfallet, där.

Jenny: Slitz och Cafè och...

[...]

Ebba: [pratar i mun på Jenny, otydligt]...ja...Jämfört med riktiga porrtidningar så är det liksom inte...då är det rena...[fnissar] barnmagasinet.

[...]

Julia: Alltså, det jag tycker bara är så vidrigt, med...just med den tidningen [...] Slitz [...] så står det typ någonting...ja...och så har de frågat då, sådana expotjejer och så här, typ, fyra stycken: ”Jaha, vad

tycker ni om oralsex?”, liksom. [med tillgjord röst:] ”Ah, det bästa jag vet det är när man blir sprutad i ansiktet”, svarar typ tre stycken, och sen då en person som säger [dialekt och röst är nu den vanliga]: ”Jag tycker inte så mycket om och...ha analsex [rättar sig själv:] oralsex”, och då är hon, liksom...då verkligen så här, målar de ut henne som...[Ebba och Jenny ler, Annika håller en hand framför munnen]

Caroline: [ohörbart förslag på ord och sedan skratt]

Julia: ...hon den töntiga. Ja, hon den präktiga. Och det är, liksom, så här...alltså, fyra tjejer [Ebba skrattar, alla andra ler]...vadå, liksom, om trettonåriga killar sitter, liksom, och läser... [flera hummar, Ebba och Jenny nickar instämmande] vad får de för bild, liksom?

Flera: Ja. Mm...

Jenny vet i alla fall vad hon *inte* tycker är porr och får medhåll av Caroline. En gräns upprättas och testas någonstans mellan porrtidning/porrfilm och tidningar som Slitz och Café. Ebba blir den första att testa gränsen – som visar sig vara mer minerad än hon tänkt sig. Hon tycker att dessa tidningar är närmast att likna vid barnmagasin jämfört med riktig porr. Julias inlägg om de fyra ”expotjejerna” i Slitz torde utgöra ett tydligt exempel på svårigheterna med fastställandet av några absoluta gränser. Det verkar handla om ett inslussande av pornografisk diskurs (om vi enas om att ”ansiktssprut” är en del av en sådan diskurs) från ena sidan gränsen – den mer isolerade och rent pornografiska – till den andra, där fler människor, inklusive ”trettonåriga killar” och artonåriga tjejer som Julia själv, nås.

Tidningar som Slitz skulle enligt detta tänkande kunna beskrivas som kontaktytor eller portaler mellan den explicita pornografins mer exklusiva domän och det offentliga rummet – portaler genom vilka pornografisk diskurs sipprar ut. I det aktuella exemplet blir effekten av en sådan pornografisk diffusion en subjektpositionering av tjejen som inte gillar ansiktssprut till en person som är ”tråkig” och dessutom i minoritet i förhållande till tjejerna som gillar ansiktssprut.

Det var bättre förr

Diskussionen fortsätter att kretsa kring pornografins påstådda påflugenheter, men sätts nu i relation till en tidsaxel. De ovan formerade positionerna – en som håller med om att en spridning av pornografiskt influerat material har ägt, och äger fortfarande rum, och en som motsätter sig detta påstående – är i övrigt intakta:

Jenny [i mun på Ebba]: Jag tycker det är lite att...att pornografin på internet har blivit överdrivet...alltså...jag syftar på så sätt att det har blivit så hypat nu: ”Gud, det finns porr på internet!” Jag menar det finns...fanns för sex år sen också. Der där med att du kan trycka in fel adress och komma in på en porrsida, det hände för sex år sen också. Pop-ups med nakna tjejer, det fanns för sex år sen också.

[...]

Julia: Jag vet inte riktigt om jag håller med dig. [...] Jag...jag vet inte riktigt om jag...jag tycker ändå att det blivit lite skillnad på just det här...eh...det här med...alltså just, liksom, som bara...dataspråk, så här, kan inte jag, men så här...sjukt mycket porr...bara filmer och...och bilder och liksom...sjukt mycket och det...tror jag är inte bara killar i min ålder, vad jag har fattat det som.

Annika: Men alltså jag fattar inte riktigt, menar ni att det här bara hoppar på er [illustrerar med gest], när ni... [Caroline skrattar någon sekund efter, samtidigt som Julia börjar svara]

Julia: Ja, nej...utan jag menar just som...alltså, som människor laddar ner...liksom, som...människor har hemma liggandes på...dat...alltså, du vet...det har liksom...kommit så nära en på något vis.

Ebba: Men, precis. Alltså, det är så enkel....[fixar med håret] eller så enkelt...

Julia: Ja just, precis.

Ebba: ...man kan sitta i hemlighet bara,[formar ett avskilt rum med händerna] på internet. Det är ingen som ser vad man gör...

[...]

Ebba: [...] det måste finnas ett behov för det också, annars skulle inte finnas...fullt så mycket.

Jenny uttrycker även här en slags motståndsposition: Att det är så mycket porr nu är en överdrift. Julia håller inte med. Hon tycker att ökningen är stor och kopplad till internetanvändandet. Annika har svårt att förstå bilden om porren som något som ”bara hoppar på” en. Ebba verkar vidareutveckla Julias åsikt om närheten till porren idag, men förflyttar tyngdpunkten från porrens uppsökande till individens aktiva roll. För henne är det individen som, via internet, får lättare att i avskildhet söka upp porren. Hon ger i detta sammanhang även uttryck för en tolkningsrepertoar baserad på en slags psykologisk (tillgång-och-efterfrågan) diskurs om varför det finns så mycket porr. Det handlar om ”behov” som ligger bakom förekomsten av pornografi. Inget behov – ingen porr (i alla fall inte i sådana mängder), tycks resonemanget lyda.

Nu framstår den pornografiska diskursen som något som svarar mot – uttrycker ett psykologiskt behov – hos dess användare och inte som en invaderande och utifrån kommande influens.

Diskussionen tar snart en ny vändning och i ett slag upphör oenigheten. Gruppen är i alla fall överens om att *en* förändring har ägt rum. Samtalet kretsar nu kring dagens ungdom och ungdomskultur, och deltagarna verkar förfasa sig över sexualiseringen av framförallt unga kvinnor. Alla tycks vara eniga om att ”det var bättre förr”. Detta är en av de få sekvenser där inga alternativa åsikter förs fram.

Caroline: Jag märker en enorm skillnad i samhället. Jag vet inte om det är jag som är så här gammal: ”Oj, oj, oj [Ebba, Annika och Jenny skrattar] det var bättre förr”, liksom. [skrattandet fortsätter främst hos Ebba] Men när jag gick i...i skolan, liksom, hela...hela...uppväxten...när man gick upp i sexan och högstadiet och allting, [höjer höger handen till sitt ansikte och håller om högra kinden] då hade man absolut inte [ohörbart] sminkade sig [Annika fnissar] och hade stringtrosor och...var medvetna om... Alltså jag tänkte inte ens på vad jag satte på mig när jag gick till skolan! [...] Och sen nu, liksom, så ser man så här små...

Annika: [säger något ohörbart och nickar instämmande åt Caroline]

Caroline: ...jag vet inte gå i femman så där... och är jättesminkade så där...röker och...åh, åh...[gestikulerande och skrattande] så jag...[Ebba och andra skrattar] ...jag vet inte men jag var inte sån här när jag var liten...

Jenny: Så var det inte för mig heller...jag...jag förstår dig. Jag tänker precis samma sak varenda gång jag passerar...passerar förbi skolan, hemma där jag bor, så liksom...okej, nu är det inte så extremt på den skolan men [ohörbart] ...ändå...nere i stan...preteens som är knappt påklädda...trettonåringar som

röker, tolvåringar som blir skitfulla på helgen och...tolv- trettonåringar som...redan haft...dussin
sexpartners...sexpartners, och så vidare. Jag förstår precis hur du tänker, på så sätt har det blivit mer i
samhället.

[...]

Annika: [...] Men jag håller med dig när jag gick...i sexan då gick jag runt i mjukiskläder, liksom.

Caroline: Mm.

Annika: Sen kom...i sjuan lite större stad...eller lite större ställe, så här. Då var det ändå...”ho, ho”.
Men nu, när man...om...jag har vickat lite i skolan och så, alltså, man blir helt...man blir helt, liksom,
”shit, vad är det här för tjejer?”, liksom [Ebba småskattar]. Och det är mest tjejerna, för killarna är
fortfarande så himla små. När de går på...i alla fall mellanstadiet. Medan tjejerna, liksom är...

Caroline: Men även killarna har blivit lite mer modemedvetna, liksom. De ska vara så här... [visar
poser med överkroppen] coola. [skattar]

Annika: Ja, modemedvetna, men fortfarande små.

Caroline: Ja, fortfarande små.

Vad är det gruppen enats kring? Vi får höra att ”en enorm skillnad” upplevs i samhället
nu i förhållande till då gruppledammarna var yngre. Det som tycks oroa och uppröra är
yngre tjejer – ”preteens” – som har på sig ”stringtrosor”, är ”jättesminkade”, som
”röker”, ”är knappt påklädda”, ”blir skitfulla på helgen” och ”har dussin sexpartners”.
Dessa nya slags tjejer kontrasteras dels mot hur informanterna själva var som yngre –
iförda ”mjukiskläder” eller överhuvudtaget inte medvetna om sin klädsel – dels mot
dagens pojkar – förvisso mer modemedvetna jämfört med förr, men ändå *pojkar*, i
betydelsen små.

Gruppen försöker nu koppla denna diskussion till pornografi:

Annika: ...annars...alltså, hänger sex...och porr...och...cigaretter och...sprit ihop?

Jenny: Det är ju...

Ebba: Fast lite hänger det nog ihop. För jag menar, blir det tidigare mer tillgängligt av det ena,
så...drar det med...det andra på något sätt.

Jenny: Men...[samtidigt som Annika hummar]

Julia: Det kan göra det, det tror jag också. Men jag tror att...e...det är rätt svårt att säga att
det...alltså, sex och alkohol när människor blir av med oskulden [Annika hummar och nickar samtidigt
som hon sänker huvudet] på högstadiet, liksom, skitfulla...och alltså...sånt tror jag absolut, liksom...att
det är jättemånga [...] alltså, alla verkligen...alltså super sig stupfulla [tillägger snabbt] det gjorde
liksom inte vi. Vi gjorde det mer för att det är häftigt och...och dricka...[de andra ha suttit helt tysta
och stilla ett tag, Annika börjar klia sig på högra ögonbrynet och Jenny tar på sin näsa]...inte det här
med...

Annika: Fast det gjorde nog vi...

Ebba: Fast...

Annika: ...alltså...det gjorde nog vi [börjar skratta, liksom Caroline och Ebba och lite försiktigare
även Jenny och Julia]

Det blir aldrig riktigt tydligt hur gruppen tänker sig en eventuell koppling mellan
pornografi, sexualitet, cigaretter, och alkohol, men de verkar ändå vara överens om att
någon slags koppling finns. Det handlar om ”ungdomskultur” slår Jenny fast lite längre
fram. Det kan tänkas att den icke explicit uttryckta kopplingen – den minsta
gemensamma nämnaren – för dessa ”ungdomskulturens” attribut som gruppen uttrycker,

är att de har med det *förbjudna* att göra. Oron och förfasandet som gruppen uttrycker bildar då en logisk motposition i förhållande till detta förbjudna – de faror – unga tjejer flörtar med.

Efterhand som diskussionen om dagens ungdom fortskrider (hela partiet är inte citerat ovan) framträder dock brott i samstämmigheten som kan förstås som nyanseringar av detta ”det var bättre förr”. Annikas ”Fast det gjorde nog vi...”, samt de andras uteblivna hummanden och nickanden under Julias sista inlägg, kan ses just som ett sådant avståndstagande från en *överdriven* svartmålning av dagens ungdom. Det verkar nästan som de under detta parti blir medvetna om att de själva kanske ändå inte var *så* annorlunda jämfört med tjejer idag.

Tjejer är begränsade

Efter att ha diskuterat pornografins utbredning och – direkta och mer indirekta – påverkan på framförallt unga tjejer, vidareutvecklar deltagarna resonemanget kring hur olika saker förväntas av och föreskrivs de båda könen. De kommer in på hur män och kvinnor framträder och konkurrerar olika i det offentliga. Dessutom fördjupas frågan om subjektets möjlighet till val och agens ytterligare. De beskriver vidare hur den kvinnliga sexualiteten fortfarande tycks stå under hård kontroll och uppsikt – samt det besvärliga i att de *själva* samtidigt är en del av den kontrollinstansen.

I partierna som följer närmast, följer gruppen upp diskussionen kring hur samhället har förändrats, med pornografiska formspråk och en ökad sexualisering, och hur dessa förändringar främst berör och påverkar kvinnan:

Annika: Om hela samhället påverkats och ens syn på hur en kvinna ska se ut – för det är mest kvinnor...alltså, är det reklam med sex så är det ju kvinnor, det är inte så ofta män, liksom – och då...det är klart att det påverkar. Och att det begränsar, till viss del också. För att om man kollar på...hur killar ser ut i reklamen, så får de lov att vara tjocka, fula [räknar på fingrarna], roliga och...snygga också ibland, medan tjejen är bara på ett visst sätt.

Jenny: De är bara ett skal.

Annika: Mm. Och det är klart att det måste påverka hur man...hur man upplever att man får vara, som människa, liksom.

Caroline: Det är inte så ofta man ser reklam med fula...roliga tjejer. Däremot [ler nu] finns det ganska många roliga, fula killar...[Ebba skrattar, de övriga ler]

Annika: Tänk om det hade varit ”Ipren-gumman”. [Ebba och Caroline fnissar, de övriga ler]

Caroline: Ja...

Gruppen tycks vara enig kring att det finns en tvingande föreställning som skapar en ensidig bild av kvinnan. Tillvägagångssättet är, som på många andra ställen i

diskussionen, att kontrastera männens större repertoar med kvinnornas begränsade. Det är utseende och ungdom som regleras för kvinnan medan man inte kan identifiera någon motsvarande tvingande norm för manlighetens offentliga uttryck. ”Iprengumman” tycks vara otänkbar: Det är inte kul och framförallt inte sextigt med äldre roliga kvinnor. Tjejer får bara vara ”på ett visst sätt” som Annika uttrycker det.

Deltagarna funderar sedan vidare kring hur män och kvinnor ser ut i de pornografiska filmerna:

Annika: Jag och min kille pratade om det innan...jag skulle gå hit, liksom...det blir sånt man pratar om innan [skrattar och får med sig Ebba och Caroline]...Så sa han: Ja, tjejerna är oftast, liksom...ja...vad ska man säga, schablonaktiga, men killarna, de kan se ut lite hur som helst. Antingen är de vältränade, men de kan vara ganska fula, liksom...

Ebba: Mm.

Caroline: Mm.

Annika: ...det är inte så noga. Men...[rycker på axlarna] alltså, det är samma sak som i reklamen, [kort skratt, Caroline hummar] killarna får gärna lov att vara fula...

Jenny: Killarna får gärna lov att vara fula, för killarna ska ju kunna...identifiera sig med killarna i porrfilmerna. [Julia fnissar] [...] Jag har sett lömfeta med... [visar något litet med ena handens tumme och pekfinger]och jag har sett vältränade med... [visar något stort med båda händerna och fingrarna uttänjda]

Annika återger pojkvännens beskrivning av tjejerna som ”schablonaktiga” och att killarna kan se väldigt olika ut. Jenny föreslår att detta har att göra med de manliga tittarnas identifikationsmöjlighet. Reklamvärlden och pornografins värld har enligt detta resonemang i alla fall en sak gemensamt: de tillåter större variationsmöjligheter för männen.

Jenny och Annika kommer in på hur identifikationen med det egna könet ser olika ut för killar och tjejer:

Jenny: Jag läste i... Aftonbladet idag om...Det var någon...eh...utviknings...bild på en svensk fotbollsspelare som gav killar komplex. Då var det plötsligt jättesynd om alla killar som fick komplex av en fotbollsspelare. [Ebba som vänt sig om och tittat på Jenny fnissar och tittar bort mot Julia och Annika, Jenny fortsätter med högre röst nu] Det är liksom...jag menar, tjejer har vikts ut i...i flera sekel nu och...det har inte varit så...det är liksom bara och...

Annika: ...Sånt är livet. [Ebba småskrattar]

Jenny: Ja. Medan om kille kommer och ger andra killar komplex, då [Annika, Julia och Ebba fnissar och skrattar]...det går ju inte! [sträcker sig fram och dricker ur sin mugg]

Annika [leende]: Nej.

Informanterna tycks här raljera över orättvisan i att kvinnor alltid har exponerats och synats medan männen sluppit undan detta och skyddats från att konkurrera med varandra. Raljerandet, och den ”fnissiga” stämningen, ger intryck av att det här förhållandet är något välbekant och något man som tjej får finna sig i.

Gruppen pratar vidare utifrån en film som Julia har sett där den manliga huvudrollsinnehavaren skulle klara sig utan sex en viss tidsperiod. Filmens implicita budskap är att kvinnor inte förväntas vilja ha sex medan män alltid vill. Det tycks vara okej att män, inte bara ser ut precis som de vill, utan även uppträder precis som de vill. Också i detta sammanhang blir det tydligt att det även finns normer för hur en kvinna ska framträda. Tjejer får inte vara smartare än killar. Återigen talas det om att killen får vara mycket, inklusive dum. Ett annat sätt att uttrycka det på skulle kunna vara att killen tillåts ta plats, medan det samma inte kan sägas gälla för tjejer, åtminstone inte i samma utsträckning.

Gruppen verkar enig kring att det finns en tvingande föreställning som begränsar kvinnan till *kropp*, där det personliga inte tillåts komma till uttryck. Jenny tar ”Big-Brother Linda”, som nyligen fått stort utrymme i media och kvällspress, som exempel. Att kvinnan objektifieras i massmedia är gruppen överens om. Men är det kvinnans eget val av framställning eller är hon ett offer för de förväntningar som ställs på henne utifrån den kropps- och kvinnofixerade diskursen? Jenny intar positionen att det är individens fria val att exponera sig på det sätt som står en fritt, medan Annika verkar ha svårt för att bestämma sig för vilken position hon vill inta. Hon ställer sig frågan om kvinnan verkligen väljer själv. Deltagarna verkar ge uttryck för att det å ena sidan finns en diskurs om kvinnan som offer i en patriarkal värld, och å andra sidan en diskurs om individens fria val och oändliga möjligheter. Antingen är kvinnan fri att välja, men är då dum om hon låter sig objektifieras, eller så beskrivs hon som utan fri vilja och därmed som ett ”offer”. Ingen av bilderna blir smickrande för kvinnan och detta verkar vara svårt för gruppen att handskas med.

”Big-Brother Linda” kontrasteras sedan med en manlig motsvarighet som också figurerat flitigt i media efter sin dokusåpakarriär: ”Naken-Janne”:

Julia: Och det var liksom så djävla komiskt! Då var det den här snygga, unga...blonderade, silikon...ja...

Jenny: Kollagenifyllda.

Julia: Ja, allting, liksom. Den här porrbruden, liksom. Och sen så är det, liksom, en [gör rösten mer viskande och liksom stöter ut orden i stackato] gammal gubbe som går omkring naken...

Annika [leende]: Och får lov dessutom att visa snoppen...[fnissar]

Ebba: [brister ut i skratt]

Julia: Ja, precis. Du vet, det är liksom, helt...helt annorlunda. Han är rolig, han är inte sexig överhuvudtag...han är bara rolig.

[...]

Jenny: Båda har visat sig naken...nakna i TV, vad är skillnaden egentligen?

Flera: Mm, mm.

Annika: Men det är samma sak igen. [med nästan uppgiven stämma] Som vi pratade om innan: Killar får vara lite...som de vill...

Jenny: Nej, alltså jag ser det på...

Annika: ...medan tjejer ska vara på ett sätt. [fnissar]

[...]

Jenny: Lin...Linda gör som hon gör för att hon vill ha bekräftelse. Hon är jätteosäker...innerst inne, egentligen, så hon gör ju det här för att hon både vill synas och vill bli bekräftad, det är ju...

Annika: Varför gör Naken-Janne det, då?

Jenny: Alltså, jag tror...

Ebba: [leende] Han vill väl synas om någon.

Julia: [fnissande] Ja...[Caroline ler]...verkligen.

Jenny: Jag tror ju inte att...

Julia [tyst och ohörbart]:...spännande...

Jenny: ...Naken-Janne, han är alltid mer avslappnad på något sätt, jag tror bara han vill...han vill få folk att tänka, alltså...[illustrerar citationstecken] "tänka till lite" – jag hatar det uttrycket – men jag tror han vill få folk att...slappna av och skratta lite och...nu har jag inte sett Farmen...men jag har sett lite av Naken-Janne ändå så att... [alla skrattar]

Julia: ...det har alla.

Jenny: Okej. Jag har sett mycket av Naken-Janne.

Trots att "Naken-Janne" visade sig helt naken i TV, tycks han ha undkommit den objektifiering som hans kvinnliga motsvarighet varit utsatt för enligt gruppen. Julia menar att det är "ganska komiskt": "Naken-Janne" blir inte sexig över huvud taget, han blir bara rolig. Annika förespråkar återigen att diskursen föreskriver att kvinnan ska vara på ett visst sätt medan det inte finns någon motsvarande förväntning på mannen. Jenny håller inte med. Hon förespråkar åter individens fria val men tycks göra olika tolkningar kring varför kvinnan respektive mannen vill synas. "BB-Linda" tolkas enligt en psykologisk diskurs – hon söker bekräftelse till bot för sin osäkerhet – medan "Naken-Janne" undkommer en sådan djuptolkning. Han vill bara roa och "få folk att tänka".

Horan och madonnan

Diskussionen leder vidare till att det finns ytterligare föreskrifter kring kvinnors lust till sex. Enligt deltagarna är kvinnans kringskurna handlingsutrymme – vad gäller sexlust och antal partners – fortfarande delat i två motpoler:

Jenny: Alltså, jo...det är ju...det är så...det är accepterat att...att killar vill ha sex och killar har sex, men tjejer...[tyst och ohörbart ett tag och sedan plötsligt högt igen] så...så är det ju inte idag, men jag tror lite att det bilden kanske lever kvar.

Annika: Det är... Vad är det man brukar säga? [tittar runt på de andra] Antingen "madonnan eller...horan".

Julia: Mm.

Caroline: Mm.

Jenny: Madonnan eller oskulden eller något sånt där... Killar vill ha sex med slampor men de vill gifta sig med oskulden... [tystare och tystare tills hon inte hörs]

[...]

Annika: Men det...men det är för att... Jag tror det är för att man vänder på det nu, alltså... alltså, det är ändå en...vad ska man säga...en följd ut av det där.

Julia: Mm.

Annika: Att...Åh... [gör en liksom avfärdande rörelse med handen] Nu är tjejer coola när de ligger runt t.ex. liksom.

Caroline: Mm.

Annika: Eh...[tar sig för ansiktet med handen] Jag vet inte riktigt hur jag...ska försöka [ohörbart], men...

Julia: Nej, men jag menar inte heller att... Det är som du [Annika] säger, alltså. Det jag sa, var inte min personliga åsikt, att jag tycker att...

Annika: Mm.

Julia: ...det är på det viset att...att...det är viktigast. Snarare att jag...är rädd, lite, för att jag tycker att samhället fortfarande ändå ser det så. Medan jag känner att jag har...förändrats [långsamt och tystare] mycket...medan samhället fortfarande har...lite...samma...tankar och...

Annika: Mm.

Flera av deltagarna tycks protestera mot den dikotomiserande bild av kvinnan, som de menar lever kvar. Samtidigt vittnar de om att det finns ett motstånd mot detta i samhället idag – man vänder nu på förhållandet. Detta förhållande verkar göra flera av deltagarna förvirrade. Julia tycks vilja protestera mot att tjejer inte får ha sex med vem och hur många man vill, men ger samtidigt uttryck för att hon slits mellan detta och samhällets fördömande, dvs. diskursen om *horan och madonnan*. Caroline protesterar genom att ta saken i egna händer och dömer killarna hårdare. ”Man vänder på det nu”, som Annika säger, och ger tjejerna större möjlighet till agens. Det verkar dock fortfarande upplevas som förvirrande att det kommer tvetydiga signaler, som dessutom kommer från olika håll – från kompisar i ens egen generation och från ”samhället” i stort.

Gruppen kommer därefter in på att när det gäller kvinnlig onani så blir restriktionerna kring den kvinnliga sexualiteten extra tydliga. Här gäller fortfarande de gamla normerna. Tjejer får inte onanera eller i alla fall inte prata om det. Caroline berättar om sina erfarenheter som sexualupplysare i skolan:

Caroline [rappt]: Fast, on...onanin märks det verkligen [sätter ett finger mot sitt lår som om hon liksom satte fingret på ämnet] jättemycket. Där är det verkligen...

Annika: Ja.

Caroline: ...inte okej att tjejer onanerar. [Annika skakar på huvudet] Och det är när man är ute i skolan då och frågar, liksom, och frågar killarna först: ”Ja, men killar, brukar ni onanera ofta, och så här?” Och de bara: [med basig röst] ”Ja, visst. Varenda dag!” [Ebba skrattar först, sedan Jenny, Annika och Julia ler] säger de bara, med skithög röst. Så här...[knyter näven med ena handen och slår sedan samma hand med öppen handflata mot låret] Så jävla macho, så här! [mer skratt] Ah...och sen så frågar man...frågar man [ohörbart] tjejerna hur ofta onanerar [ohörbart] så här, de bara: [drar liksom in läpparna i munnen ser förvånad ut och glider med blicken upp mot taket] [Annika, Ebba och Jenny skrattar, Julia ler]

Caroline: Inga...alltså, de...de vägrar svara på frågan. [flera hummar] De vill liksom inte ens veta av den. Och de tycker att det är så pinsamt, [flera hummar] när man ställer den frågan. Och då säger man, varför är det...varför är det så stor skillnad? Tror ni liksom det är någon...någon skillnad i sexdriften på killar och tjejer? Och ofta så är det så att många: ”Ja” Vissa tycker då att killar är lite mer såhär, de är mer kåta och såhär, medan tjejerna: ”Nej, det är nog ganska lika”, såhär.

Annika: Mm.

Caroline [leende]: Men varför är det sådan skillnad då? [Ebba skrattar, Annika ler och ändrar sittställning]

[...]

Caroline: Jag tror att framför allt att tjejer inte gör det lika ofta. För att de känner att det inte är helt okej.

Annika: Mm.

Julia: Att det inte är helt okej, nej. Det tror inte jag heller.

Annika: Men hur sjutton ska man då kunna ha... Om man inte vet vad man själv vill ha, hur ska man då kunna... [kliar sig i pannan för resten av meningen] få det bra med en kille sen? Eller med... en... annan tjej, eller vad det nu... man föredrar, liksom?

[kort tystnad]

Caroline och Julia menar att tjejer inte pratar onani med varandra. Det är ett tabubelagt område. Caroline säger att man kan prata om allting annat men *inte* onani. Det verkar som om kvinnlig onani är totalt osynliggjord, kanske även i språklig bemärkelse. Caroline tror inte heller att kvinnor onanerar lika ofta som män, då det inte är ”helt okej”. Fenomenet tycks inte bara osynliggjort utan även i viss utsträckning *ogjort*. Onanerar tjejer mindre pga. att det inte är något man pratar om, eller pratas det inte kvinnlig onani för att det är något som tjejer inte ägnar sig åt? Annika antar en närmast sexologisk diskurs när hon ger uttryck för att man måste lära sig ”vad man själv vill” (genom att onanera) för att kunna njuta med en annan människa. Fortfarande använder sig informanterna av den ovan nämnda kontrasteringen mot mäns förhållningssätt: Det är självklart att män onanerar och dessutom pratar högt och obehindrat om det.

Gruppen får frågan om pornografi är något som man använder i onanisammanhang:

Moderatorn: Om man kopplar det här med pornografi till den här onani... diskussionen ni är inne på... Är pornografi... är det någonting som man använder sig av i onanisammanhang som ... som tjej?

Jenny: Ja.

Ebba: Nej, jag tror inte det.

[kort tystnad, Caroline, som är nästa person att svara – om man tänker på att hon sitter bredvid Ebba som i sin tur sitter bredvid Jenny – glider med huvudet åt Annikas och Julias håll]

Julia: Alltså, jag... [Annika kliar sig i håret, Ebba ler] ...just i och med att det är så himla tabu att prata om det så... alltså...

Caroline: [ohörbart och sedan kort skratt]

Julia: ...jag vet inte riktigt... [småskrattande och fnissande hos alla utom Jenny som ler]... jag har inte... i detalj med mina vänner [mer skratt] om sånt, men... det är ingenting jag använder mig... jag tycker hela... porren just också är... väldigt [ohörbart] ...just precis som du sa...

Vi får alltså blandade svar. Vissa är tydliga, andra mer trevande. Det är kanske inte oväntat att detta är svårt att svara på med tanke på vad de just har beskrivit. Kvinnlig onani tycks vara osynliggjord på flera plan och kanske är det just detta som gör det så svårt för vissa i gruppen att prata om det.

Gruppen har alltså beskrivit hur kvinnan granskas och synas, samtidigt som den kvinnliga onanin blivit osynliggjord.

Centrering kring kvinnan

Deltagarna har konstaterat att det finns ett stort fokus på kvinnan i flera sammanhang och många föreskrifter för hur kvinnan ska se ut och bete sig. Nedan konstaterar man att kvinnan *själv* bidrar till detta:

*Annika: Men alltså, jag tycker inte det är så himla stor skillnad på bilderna i Slitz eller Café och typ Veckorevyn! Om man bara kollar på bilderna. [Caroline pratar i mun på Annika, svårt att urskilja vad som sägs]...sen när man börjar läsa texten och så där...Men grejen är att i veckorevyn så är det ännu fortfarande mest bilder på tjejer. [kort tystnad, Annika rycker på axlarna] Alltså...
Ebba: Men, det är väl inte så...det är väl inte...alltså...det är så...alltså...tjejer...alltså...bägge... tjejer köper väl mera när det är bilder på tjejer...*

Annika beskriver att tidningar som vänder sig till män inte har förändrats nämnvärt, medan de tidningar som vänder sig till tjejer numera bara har bilder på tjejer, som dessutom blivit alltmer avklädda. I media förmedlas alltså ett budskap om mer sex för tjejer, samtidigt som deltagarna har beskrivit hur gamla föreställningar om att tjejer inte förväntas vilja ha sex lever kvar. Hur handskas man med det?

I diskussionen kring ”BB-Lindas” och ”Naken-Jannes” skilda offentliga avtryck kommer gruppen in på att de själva betraktar och dömer män och kvinnor annorlunda:

*Jenny: Jag ser det hos mig själv. Jag...jag har så himla lätt för att börja förakta [Ebba lutar sig fram för att dricka ur sitt glas] tjejer för saker de gör, medan killar, jaha, [rycker på axlarna] de får göra vad de vill ungefär.
Annika: Det var lite det...jag ville komma till.
Jenny: Ja.
Några: Mm.
Jenny: Sen...jag...jag ser ner på Linda för att...hon har två ungar att ta hand och samtidigt viker ut sig och jobbar på Playboy och så...säger hon: ”Ja, jag har precis hoppat av Papa...Paparazzia” och nu ska hon sluta med Playboy också. Nu senast...här om dan, så...satt hon i Aftonbladet och var jätteorolig för att BB-Lina skulle sno hennes jobb på Playboy. [Ebba ler ännu mer, fortsätter granska sina fingrar/naglar] Och...hon...någon an...anmälde henne till soc[ialen] då, för att de...misstänkte att de inte tog hand...att de inte tog hand om sina ungar och det var jätteobehagligt att...att soc[ialen] skulle ta ungarna ifrån henne, och så gick hon till media med det och så vidare, så att...
[...]
Annika: Jag kan också känna att min första reaktion har liksom, som du [Jenny] säger då, ”varför håller hon på sådär”, liksom. Men...om man sen...försöker tänka ett steg längre, jag vet inte...
Ebba: [börjar säga något tyst, överröstas av Annika]
Annika: Det försöker jag göra oftast! [skrattar kort] Men det är...alltså, det är ändå...man blir irriterad på sig själv när man inser att...det här, min första tanke är egentligen ingenting som jag själv producerar, utan det är bara något som...alltså...[tystare nu] vad ska jag säga...barn av sin tid, om man säger så.
Ebba [eller Caroline]: Mm.*

Jenny konstaterar att hon själv bedömer och dömer ut tjejer lättare än hon gör med killar. Hon ser ner på ”BB-Linda” för att hon har barn och samtidigt viker ut sig. Jenny tycks

finna något oförenligt mellan att vara mamma och att spela på sin sexualitet. Julia aktar sig visserligen för att kalla sig feminist men protesterar mot rådande normer och förespråkar att man kan *anstränga* sig för att tänka så att man vänder på förhållandet. Det är ett irriterande faktum, som Annika uttrycker det, att hennes första tanke och reaktion inte är i överensstämmelse med en senare mer genomtänkt. Det Annika uttrycker är att hon först sveps med av ett utifrån kommande allmänt resonemang – och att det sedan krävs eftertanke för att nå fram till något som känns förankrat i henne själv. Det utifrån kommande utgör enligt henne alltså den initiala, spontana reaktionen.

Ebba fortsätter:

Ebba: [tittar inledningsvis upp mot taket] Men...men det som är farligast, tror jag, är när...när tjejer [Annika byter sittställning]...är negativt mot tjej... alltså, när en tjej som säger någonting om en annan tjej – att hon är en jävla slampa, eller så – än...än om kille gör det...

Annika: Mm...

Ebba: ...för det blir värre, det blir större effekt...när...när tjejer har åsikter om andra tjejer, än när det är... För när det är en kille är det så: [rycker på axlarna] "Ah, men det är klart att en kille ska tycka så på något sätt." När det är en tjej som tycker så...

Ebba menar att det är ”farligast” – det har ”större effekt” – när en tjej tycker något om en annan tjej. Konsekvensen av vad deltagarna uttrycker är att det finns ett stort fokus på kvinnan. Hon synas och bedöms mer än mannen. Samtidigt beskriver deltagarna hur de själva är en del av denna *kontroll-* och *bedömningsinstans* och att detta är irriterande och svårt att förhålla sig till. Protesterna och motståndet mot detta tycks yttra sig på samma sätt som beskrivits ovan angående den dikotomiserande bilden av kvinnan. Antingen försöker man – som Annika – tänka ett steg längre, se förtrycket och betrakta det som en förlegad norm man tar avstånd från, eller gör man som Julia (och tidigare även Caroline) och försöker i tanke och känsla vända på omständigheterna och skapa nya förhållningssätt där killen blir ”slampig” och tjejen ”grym”.

Porren är inte realistisk

Gruppen diskuterar *vem* det är som påverkas av porrfilm. Det verkar främst handla om trettonåriga killar som – till skillnad från vuxna personer vilka antas kunna hantera det hela ”på ett lite annat sätt” – genom pornografin får en felaktig bild av vad sexualitet är. Caroline berättar:

Caroline: [...] Och jag...jag försöker...försöker övertala...en sån här...en, en liten kille en gång till att... "Nej, det är inte...det är inte riktigt det som...De flesta tjejer blir inte tillfredsställda på det sättet", liksom. [Ebba skrattar] "De nöjer sig inte riktigt med det sättet och...och bli tillfredsställda

på". Och de bara: "Vadå?" "Men jo, det saknas någonting", liksom [Ebba och fler skrattar] "det räcker inte så här..." "Jaha, du menar kärlek?" säger han. "Nej, [skakar på huvudet, fler skratt] jag menar inte kärlek! Jag menar...[gör en svårtolkad men bestämd rörelse med högerhanden, mer skratt från alla] ...tillfredsställelse sexuellt", liksom.

[skratten klingar ut]

[...]

Caroline: Men jag tror inte att pornografin hade behövt vara någonting dåligt, liksom. [några hummar] Hade den varit realistisk och...och...[tittar upp och börjar le] ...det är klart den är realistisk men...[skrattar liksom Annika] ...realistisk för...för vanliga människor då, om man säger så, så hade det ju...så hade den inte behövt vara något...något negativt. Så länge inte...små barn får tag i det så klart, [småskrattar] men...[någon hummar, Ebba kanske?] E...

Ebba: Eller så länge man vet att den inte är rik...realistisk.

Caroline: Ah, men det är klart s...unga...

Ebba: Nej, precis...Mm...

Caroline: ...människor som inte haft sex själv...påverkas, liksom...

Ebba: Mm. Men det väl...Men det är väl dem som är...där det är det svåraste...som blir...som är den farligaste gruppen [någon, troligtvis Caroline: Mm.] för att påverkas...fel. De...de som inte...har så stor egen uppfattning.

Caroline: Mm.

[kort paus]

Julia: Fast jag tycker ändå även om...e...om alla...skulle veta att det inte är realistiskt, så tycker jag ändå, alltså jag tror att människor blir påverkade ändå, alltså...

Caroline: [nickar instämmande] Mm, det tror jag också.

Annika: Men sen kan man fråga sig varför ser pornografin ut som den gör. Alltså...tänder folk verkligen på...att det är sådär. Alltså...

Porren är inte realistisk, sägs det, då den inte visar en adekvat tillfredsställelse för kvinnans del. Denna brist på tillfredsställelse ska inte förstås som en brist på kärlek eller romantik, som den unga killen föreslår, utan som en brist på fysisk tillfredsställelse. Porrfilmen är ofta "inte i närheten av klitoris", säger Caroline på ett annat ställe. Enligt detta resonemang, som fokuserar den fysiologiskt sett felaktiga bilden av kvinnlig njutning i pornografin, tycks pornografins pedagogiska effekter utgöra kärnan i vad som gör porrfilmer potentiellt farliga. Hade de förmedlat en mer realistisk bild hade de inte "behövt vara någonting dåligt", om inte "små barn får tag i det så klart". (Det sistnämnda tycks vara en sådan självklarhet att det inte kommenteras vidare.) Kanske är det i detta sammanhang inte utan intresse att det är just Caroline – som studerar medicin – som är den som tydligast och mest konsekvent uttrycker denna tankegång. Diskursen skulle kunna sammanfattas på följande sätt: Sexualitet är bra och naturlig så länge den avbildas/utövas på ett fysiologiskt adekvat sätt. Både i det ovan citerade partiet, och på alla andra ställen denna åsikt förs fram, används uttryck som att något "saknas", att det "räcker inte så", etc. Det är enligt denna diskurs inget fel på det som visas i porrfilmer utan snarare på att det är något som inte visas, något som saknas: nämligen adekvat tillfredsställelse av kvinnan. Detta bekräftas ytterligare då Caroline på ett annat ställe i diskussionen uttryckligen säger att porrfilmer kunde se ut exakt som de gör bara de också – i filmen – tillfredsställde kvinnan sexuellt.

Som reaktion eller komplement till denna ”fysiologiska” diskurs framförs åsikten att porren är okej för vuxna under förutsättning att man *vet om*, känner till, dess brist på realism. Detta resonemang, som kommer att presenteras i sin helhet längre fram under rubriken *Filmatiserade fantasier*, tar också i beaktande de pedagogiska felaktigheter porren kan leda till, men verkar vila på föreställningen att *vetskapen* om skillnaden mellan verklighet och fantasi gör (den vuxne) åskådaren immun mot dessa. En reaktion även mot detta förslag framförs: Det är inte så säkert att en sådan vetskap skyddar från påverkan. Porren blir återigen något som smyger sig på och påverkar, vare sig man vill eller ej.

Annika undrar varför porren ser ut som den gör. Vem är det som önskar detta? Vill killar ha det så här? Det antyds att även killarna – som vanligtvis hålls fram som den målgrupp vars fantasier pornografien ska uttrycka – är offer för en utifrån kommande påverkan. Varför kan det inte finnas ”trevligare porrfilmer”?

Gruppen diskuterar nu dessa ”trevligare” porrfilmer. De sägs vara ”mer för kvinnor” och snart kommer filmen *Pink Prison*, producerad av Lars von Triers filmproduktionsbolag, på tal:

Jenny [monotont och sakligt]: Jag har sett den, den var skitdålig.

Alla: [skrattar]

Jenny [nu med mer inlevelse och gester]: Därför att...de kom liksom inte i gång! [gör en guppande rörelse med båda händerna som om hon höll om något, mer skratt av främst Ebba och Annika] Okej. Förspel det är jätteroligt, okej. Men...man måste liksom inte hålla på så här [drar isär sina händer till armarna är helt utsträckta längs med sidorna] länge på en film med förspel. [Ebba som ler hela tiden tittar runt och kastar även en blick på moderatorn]

Annika: Men sen handlar det också om...alltså om vi ska prata om just den filmen, att...hon går runt och suger...av en massa killar, men hon får inte så himla mycket tillbaka. [ohörbara och tysta reaktioner i mun på varandra, troligtvis ”Mm” och ”Nähä”] Och sen...när hon...när de har sex, så ser man, liksom, hur killens snopp är helt slapp och att de faktiskt inte gör någonting [...] om det är en porrfilm som riktar sig mot tjejer att man faktiskt inte får se...

Ebba: Ja...

Annika: ...en snopp knappt liksom.

Filmen kritiserar för dess seghet i form av överbetoning på förspel, men även för dess brist på rättvisa. Tjejen får inte lika ”mycket tillbaka”. Orättvisan det handlar om här verkar baseras på ett slags kvantitativt, ekonomiskt tänkande. Det handlar om hur *mycket* något görs (tjejen gör mer för killen) och om vem som *får något* respektive inte får något (tjejen får mindre). Slutligen kritiserar filmen för att den trots att den ska rikta sig till tjejer knappt visar en penis och för att när denna väl syns så är den inte ens i erigerat tillstånd. Vi kommer att återkomma till denna sista anmärkning i diskussionsavsnittet och nöjer oss tills vidare med att be läsaren hålla denna – utifrån en rättvisa definierad i ekonomiska termer – logiska anmärkning i minnet, då den på ett symptomatisk sätt

vittnar om komplexiteten och förvirringen som råder kring vad en rättvisare pornografi (och ytterst även en rättvisare sexualitet) skulle kunna vara.

I partiet som följer återfinns vi de ovan nämnda åsikterna – den felaktiga inlärningen porren bidrar till, samt att den inte speglar killars respektive tjejers sexualitet, utan snarare skapar den. Nu införs ytterligare en tanke. Även den problematiserar könsrollerna men vinklingen är nu en annan.

Annika: Jag tror porrfilmerna bygger på en fördom om hur...killar vill att det ska vara, i såna fall.

Ebba: Alltså det är skillnad på den här...verkl...alltså det här vad folk tycker egentligen, det verkliga, och vad som förväntas, lite. Det diskuterade vi också om förra gången att det kanske också är fördomar det här att tjejer skulle tycka att det var äckligt medan killar skulle tycka att det var häftigt.

Annika: Mm.

Ebba: Är det vad killar och tjejer tycker verkligen...eller är det vad man ska tycka?

Annika: Mm. Och är det så att porrfilmer skapar killars och tjejers sexualitet? Till viss mån. Om det är som du säger att man är liten och kollar på porrfilm. [vänder sig till Caroline]

Caroline: Det tror jag att det gör. Ganska mycket.

Annika: Mm, mm.

Julia: Är det inte också de...på sätt och vis är de väl lite skapade just för vad idealet...inte idealet men i alla fall vad killar ska tycka, alltså just att det skönaste för det...för dom det är ju...alltså jag säger inte att det är så att...jag inte har...ja att killen ska ha det hårt liksom, det ska vara hårt och bra och snabbt liksom och tjejen ska ha det långt och romantiskt. Alltså ni förstår vad jag menar med... det är ju just det här precis som vi pratade om att vi ska tycka liksom. [Ebba skrattar]

Porrfilmerna sägs bygga på en fördom om hur killar vill att sex ska se ut, men det kan lika gärna vara så att även gruppens åsikter om porrfilmer bestäms av fördomar om könsroller. Tjejer ska ju tycka det är ”äckligt” och killar ska tycka det är ”häftigt”, på samma sätt som det förväntas att killar ska vilja ha sex ”snabbt” och ”hårt” och tjejer ”långsamt” och ”romantiskt”. Både åsikterna och de affektiva reaktionerna (äckel respektive upphetsning) verkar vara, då de betraktas ur detta socialkonstruktivistiska perspektiv, så kontaminerade av fördomar om könsroller att det blir omöjligt att säga vad som är vad.

Gruppen diskuterar vidare de skeva pedagogiska effekter pornografen kan föra med sig. Man utökar nu riskgruppen för pornografins skeva bild. Det handlar inte längre bara om trettonåriga pojkar. Även tjejer påverkas i sin syn på vad sexualitet är för något genom porrfilm. Pornografen skulle enligt detta, återigen socialkonstruktivistiskt färgade och av Annika framförda, synsätt erbjuda en slags matris att uttrycka sexualitet genom, oavsett om denna skulle kännas skön (i kroppen) eller inte. Man känner nämligen inte till något annat. En nyansering av denna beskrivning av porren som något alltigenom begränsande och tvingande förs strax därefter fram av Ebba. Hur bra film man än gör så kan man inte förvänta sig vara ”fullständigt utbildad”, man måste uppleva det själv. Återigen finns vi

element av pedagogisk diskurs i diskussionen. Kan man kräva att bli ”fullständigt utbildad och veta allt” bara för att man sett på film?

Erotik istället för pornografi

Följande parti relaterar till att moderatorn nyligen pekat på att gruppen verkar förutsätta existensen av en mer äkta sexualitet än den som avbildas i porrfilmer och undrat hur de tänker sig denna. Julia berättar:

Julia: Var det inte lite också att... alltså just i början när man började utforska liksom sex, så var det väl också så hemskt mycket det här att...alltså människor visste var man skulle ta men inte hur.

Alltså...är inte det liksom en grej som också är...alltså just det här porrfilmer alltså...tjejen blir kåt om jag gör så och killen blir kåt om jag gör så. Men alltså just känslan sitter väl inte riktigt...det är ju någonting man...det tycker jag i alla fall är viktigt liksom. Om jag skulle säga, som din [riktar sig till moderatorn] frågeställning var, vad som är riktigt, just att det finns...att man båda ska ha det skönt som du [Annika] sa...att man känner mer än att...alltså för den andra, att det är ömsesidigt liksom... [Ebba nickar]

Caroline: Mm.

Julia: ...att det inte bara ...handlar om att...det ska vara bra för en själv utan att...det gemensamma gör det så mycket bättre. Och det visas inte riktigt, eller det tycker jag visas som felaktig bild på porrfilm tycker jag, att det är inte riktigt...det är inte så äkta där på nåt sätt...det...

Ebba: Nej det ser inte så känslomässigt ut. Även om man inte är kär i den personen som man sex med så är det ändå, det är ändå en stor känsla...stund...

Den mer äkta sexualiteten som moderatorn frågat gruppen om har, får vi höra, med *ömsesidighet* att göra och inte enbart med att ”det ska vara bra för en själv”. Det är detta, ”det gemensamma”, som pornografin misslyckas med att gestalta. Sex är trots allt ”en stor känsla...stund”.

Gruppen diskuterar hur en porrfilm för tjejer, eller en ”riktig porrfilm” som Caroline föreslår, ska se ut:

Jenny: Jag kommer ihåg när jag var 14-15 år så...[Annika ändrar sittställning, Ebba börjar le, tittar på Jenny, sedan på moderatorn och på Jenny igen] brukade jag ligga framför teven med de här kodade [Ebba börjar småskratta och vänder bort blicken mot Julias och Annikas håll för en kort stund] ...kanalerna...vad de heter eller hette kommer jag för tillfället inte ihåg, men...det var kodat, det var...blå, svartvitt...skärmen som hela tiden klippte [gör en rullande rörelse med ena handen]...och det brukade jag ligga och titta på. Sen somnade jag mitt i alltihopa och sen kom...morsan in [Ebba som precis tagit en klunk vatten börjar fnittra, de andra ler] och stängde av TV:n. [Ebba som nu svalt skrattar, liksom Caroline]

[...]

Julia: Nej, men jag tror också att det är en sån grej som är...rätt spännande. Det är liksom inte...alltså, grov porr har jag alltid, liksom, blivit så...riktigt äcklad av, men just såhär...med de kodade kanalerna, liksom...

Julia: Alltså sen...så jag tycker ju...alltså, sex på film som är verkligt, liksom, eller som just är filmat på ett helt annat sätt än...

Annika: Typ, mer ero...

Julia: Ja, precis! Just erotiskt, [några hummar] liksom.

[...]

Julia [om en film hon tyckt om]: Men...det var just sättet den var filmad på...filmen bara var...det var liksom snarare vackert och...riktigt, istället för att vara det här...[tystare] alltså...liksom...jag vet inte riktigt...[rättar liksom till sin sittställning, skruvar sig i stolen och avslutar med högre röst]...skabbiga sexet...

Annika: Mm.

Julia: ...på något sätt som jag tycker faktiskt att det är i porrfilm...

Caroline: [nickar instämmande] Ja, det är lite skabbigt. [flera hummar] [...]Faktiskt skabbigt är det! [fnissar]

Julia: ...[ohörbart]...har grejer på huvudet och liksom, det är så...[gör en pose med överkroppen som signalerar undran]...känns...jäkligt...

Annika: Fast frågan är om vi tycker det för att vi är tjejer. Alltså...

Ebba: Vi ska ju tycka det också.

Julia: [kort skratt]

Annika: Ja! Ja! [moderatoren ändrar sittställning, Caroline skrattar]

Annika: Ja, men visst!

Ebba: [ohörbart]

Annika: Men alltså...ja...undrar i fall man hade...i fall man hade, liksom...ett samhälle utan några...begränsningar av...alltså, då hade ju inte... då hade vi kanske tyckt att...[högre nu] då hade i alla fall var och en...haft chans att...lättare bygga sig en uppfattning av vad man tycker om och inte tycker om. Och då menar jag inte bara...alltså, pornografi. Det kan ju handla om...även om man gillar tjejer eller killar. Eller vad som helst.

Julia: Mm.

[tystnad]

Deltagarna har i sin diskussion glidit in i den närmast klassiska distinktionen mellan erotik och pornografi, där det förstnämnda står för något som värderas högre och det sistnämnda betraktas som simplare och till och med ”skabbigt”. Erotik innehåller dessutom *handling* – bra handling – till skillnad från pornografin. Intressant är att denna distinktion även tycks ha med själva *bildkvaliteten* att göra. Erotik är *filmad* på ett annat sätt än den grova porren, säger Julia. Att detta antagande stämmer stöds av gruppens samtal kring de kodade kanalerna (rimligtvis bestående av samma ”grova porr” som sänds via kabel/satellit-TV fast i negativ exponering och med fladdrande och suddigare bild). Dessa beskrivs, i kontrast till den grova porren man blir ”riktigt äcklad av”, som spännande. Något i denna förvrängning av bildkvalitén tycks alltså göra tittandet mer spännande, mindre närgånget. Fler inlägg som talar för denna läsningens relevans kommer längre fram i materialet.

I övrigt följer dikotomin den bekanta mallen: Erotik är ”vackert”, ”bra gjort” och till och med ”riktigt”. Porren blir man ”äcklad av”, den är ”grov” och ”skabbig”. Det sista epitetet vinner gehör hos gruppledammarna och de kommer att använda sig av det från och till under resten av diskussionen. Den tidigare framförda åsikten om att porrfilmen egentligen inte behöver ändra något i sitt nuvarande innehåll, utan snarare lägga till en korrekt avbildning av kvinnans njutning eller stimulering tycks nu vara glömd. Caroline som främst stod för denna åsikt är nu den som tydligast ger bifall åt Julias etikettering av porren som skabbig. Ebba blir återigen den som påminner de andra om att det är

förväntat, ur ett könsrollsperspektiv, att de som tjejer ”ska tycka” så här. Annika – gruppens främsta språkrör för socialkonstruktivistisk diskurs – ger sitt bifall (”Ja! Ja!”) och blir nyfiken över hur det skulle kunna se ut i ett samhälle utan begränsningar, där var och en fritt kan utveckla sin smak och sitt tyckande. Annika, som oftast kritisk i förhållande till pornografin och samhället som det ser ut i dag, och Ebba, som oftast uttrycker en mer liberal diskurs, befinner sig nu i sina uttryck i harmoni med varandra.

Gruppen fortsätter:

Julia: [...] det är just handling runtomkring...då blir det ju...alltså spänning till. Då blir det ju hela erotiken, det sexiga kommer ju med i själva handlingen oftast, alltså kanske spänningen då mellan två personer och att man vet att det...utan att det blir så simpelt som det blir på en porrfilm.

Caroline: Mm.

Julia: Det lämnar också lite över till ens egna...

Ebba: Men...jag tänkte på, en sån film med några trettonåriga killar skulle nog vara lite pinsamt att sitta och se på...

Annika: Det tror jag också.

Ebba: ...då blir det på riktigt, då blir det pinsamt, då blir man generad om man sitter och tittar med sina kompisar på det.

Annika: Det tror jag också.

Ebba: Men porrfilm är ändå inte...

Annika: Det kan man skärma sig från.

Ebba: ...verkligt...

Det är alltså handlingen, ”spänningen mellan två personer”, som enligt denna diskurs genererar själva upphetsningen. Kanske är det just denna handling – eller den sorts upphetsning som blir en följd av den – som unga killar vill undvika, sägs det. Med denna sorts handling/upphetsning som är mer ”på riktigt” skulle det bli pinsamt för dem att titta, i alla fall i grupp. Porrfilmer däremot ”kan man skärma sig ifrån”. De är ändå inte verkliga.

Tankekedjan, eller diskursen, som är aktiv här tycks således vara följande: Tjejer föredrar erotiskt material framför pornografiskt. Erotik innehåller handling – relationer mellan personer – och det är just detta som genererar dess upphetsande (”sexiga”) effekt. För killar blir en sådan handling alltför närgången. De föredrar porrfilmen som inte är verklig och därför enklare att skärma sig ifrån.

Hursomhelst verkar gruppen vara ense om att erotik inte har att göra med att sex ska vara mjukt och känslösamt:

Julia: Nej, men sen så...det behöver...det behöver ju inte...det behöver inte bara för att det...ska vara erotik, så behöver det ju inte vara långsamt, fint och liksom, känslösamt...[flera som hummar] Det handlar inte om att tjejer...vill ha det mjukt och...alltså...

Caroline [leende]: Kärlek. [Ebba skrattar]

Julia: Nej, precis! Det är bara kärlek det gäller, liksom! [Caroline ler, Ebba fnittrar]
Jenny: Nej, men vi...vissa dagar så vill man bara...[slår hårt knytnäven i den andra handen]
[Ebba skrattar, Caroline fnittrar] Sådär! Alla tjejer vill inte ha det mjukt alltid.
Annika [som har hållit handen för munnen ett tag nu]: Nej.
Jenny: Jag menar vissa dagar vill man... ”Ja, kom nu hit. Jag är kåt. Kom hit nu,” liksom.
Annika [plus någon till]: Mm.
Jenny: Men, det betyder inte att...man alltid tänker på sådana porrfilmer. Så att jag menar man...

Man bör alltså, enligt detta resonemang, inte förväxla den ”känslöstund” sex sades vara tidigare, med att det ska vara ”känslösamt” i betydelsen mjukt, som det pratas om här. Trots den språkliga förvirringen kring ordet känsla (kanske på grund av dess konnotationer till ordet *känslig* i betydelsen öm, kvinnlig och till och med svag) har känsla och erotik inte något med mjukhet att göra. Erotisk sex kan således vara hård, kärlekslös sex. I alla fall ibland.

Diskussionen fortsätter:

Julia: [...] alltså något som är det sexigaste tycker jag är just att det är liksom inte... att man inte... ser allting...det är ju lite spänningen liksom att...att få... upptäcka själv liksom. Jag menar om man ska ha sex med en kille och han bara klär av sig helt naken och man liksom ah tjena...[Annika ler, Ebba skrattar] alltså hela spänningen med att klä av någon kläderna alltså sådana grejor är ju rätt...Därför blir på något sätt porrfilmer, dagens porrfilmer, så enkla att det är liksom ...det är allt naket, det är silikontuttar liksom och...helrakat könsorgan och ja killarna är liksom så...alltså du vet det är så enkelt på något sätt, det är...
Annika: Sen en close up kan ju egentligen inte vara så himla...upphetsande det är ju bara fult...alltså...

Nu sägs det att mjukporr är ett mycket bättre alternativ än ren porr. Att slippa närbilder, att ”få upptäcka själv” kontrasteras mot det ”enkla”, som tycks bestå av helrakade könsorgan och ”close up[s]”. ”Mjukporr är fan så mycket mer upphetsande.” Porr ”blir för mycket, visar för mycket”. Det hela liknas vid spänningen som går förlorad när man inte får möjligheten att själv *klä av* någon naken. Tankekedjan vi skissade på tidigare består: Naket är enkelt; att få upptäcka själv är spännande.

Resonemanget leder in gruppen på en diskussion om det skrivna ordet:

Ebba: Men böcker lämnar så mycket åt fantasin som filmen inte gör.
Annika: Mm.
Ebba: Där man faktiskt kan välja själv.
Annika: Men kan det vara så att böckerna på ett legitimt sätt fyller det tomrummet kanske.
Julia: Mm.
[...]
Julia: Ja, det är nog sant, alltså det här med...men alltså...jag tror ju...böcker liksom tror jag är skitbra. Alltså om man ska...för en människa att utforska...
Annika: Det lämnar ju mer över till och tänka själv.
Julia: Ja, faktiskt det blir ju inte det här...man får ju just det här...ens...man kan få in så mycket eget i det utan att...att det är...att det blir så enkelt som...
Ebba: Ja, man kan inte beskriva det så detaljerat i en bok för då skulle...haha... ta en hel bok bok för och beskriva bara de fem första minuterna liksom....

Annika och Julia: Mm.

Ebba: ...så man måste lämna saker... som man får hitta på själv.

Böcker lämnar utrymme åt fantasin på ett annat sätt än filmer gör. Man kan få in så ”mycket eget”, föreslås det. Böcker verkar utelämna saker ”som man får hitta på själv”. Denna diskurs om bokens förtjänster tycks vara så dominerande att ingen har något att invända mot den. Annika föreslår att det hela kanske har att göra med att boken på ett ”legitimt sätt” erbjuder ett alternativ för tjejen, underförstått: då det finns normer som inte tillåter tjejen att titta på porrfilm. Det verkar så, för ”om trettonåriga killar kollar på porrfilm så läser ju trettonåriga tjejer böcker”. Annika blir i detta läge varse att gruppen (mot sin vilja?) är inne på skillnaderna mellan könen. Skillnaden sägs i detta fall vara bestående: Vuxna män tittar fortfarande på porrfilm, kvinnor läser ”massproducerad hollywoodsmörja”.

Gruppen går nu in på en diskussion om orsakerna till denna skillnad mellan killar och tjejer. Det är Annika som uppmärksammar att den föregående diskussionen kring erotik/böcker och pornografi/film följer ett mönster som har att göra med ”fördomen” – eller hör hemma i samma diskursiva formation om man så vill – om att killar tänder mer ”visuellt” medan tjejer tänder mer på ”det skrivna ordet”. Detta är ju rimligt, kommenterar Jenny. Undersökningar visar ju att så är fallet och det sägs ha med hjärnans uppbyggnad att göra. Annika ifrågasätter detta påstående. Det *kan* inte vara en biologisk skillnad, utan det måste i så fall vara en av uppväxt och annan påverkan ”konstruerad” skillnad. Jenny menar att det generellt ser ut så här och tillägger att det självklart finns individuella skillnader. Vi har här tydliga uttryck för en socialkonstruktivistisk respektive en i neuropsykologisk forskning grundad diskurs.

Gruppen återvänder än en gång till hur en ”bra tjejpornifilm” skulle kunna se ut:

Moderator: [...] hur skulle liksom en bra tjejpornifilm se ut, en porrfilm som...som täckte då de här luckorna eller vad man ska kalla det för?

Caroline: Jag vill inte kalla det tjejpornifilm...utan en riktig porrfilm tycker jag. [skrattar]

Moderator: Okej, hur skulle den se ut då?

Jenny: Titta på vilken romantisk film som helst.

Annika: Nej, jag håller inte med nä.

[Caroline skrattar och skakar på huvudet]

[...]

Caroline: Ja, men de kan väl ha hårt sex...man kan väl vilja att dom gör porrfilmer precis som de gör förutom att man ska tillfredsställa tjejen på rätt sätt.

Annika: Mm, det tror jag också.

Jenny: Jo.

Partiet som följer på moderatorns intervention är – kanske just som en följd av denna intervention – svåranalyserbart. Gruppen avvisar Jennys förslag: ”Titta på vilken

romantisk film som helst”. En på jämlikhet baserad diskurs erbjuds av Caroline: Porrfilmer ska se ut precis som de gör med skillnaden att de ska tillfredställa kvinnan på ”rätt sätt”. Man kan förstå detta förslag (som är inkonsekvent i förhållande till andra uttalanden av samma Caroline) som en reaktion på den av moderatorn antydda skillnaden mellan manligt och kvinnligt, en skillnad som Jenny ytterliggare verkar spä på genom att föreslå romantisk film som kvinnligt alternativ. Flera av gruppens medlemmar verkar ovilliga att bygga vidare på kommentarer som de uppfattar innehåller en sådan tudelande diskurs, trots att de i andra partier själva hamnar i att diskutera skillnader (konstruerade eller inte) könen emellan. Genomgående verkar de uppleva denna glidning de ofta råkar ut för som frustrerande och förvirrande.

Annika uttrycker lite längre fram att porrfilmer också kan se ut som de nu gör, då det säkert finns tjejer som är tillfreds med dessa. Hon efterlyser dock ett större utbud i kontrast till den slagsida åt det ”hårda hållet” som nu råder. Detta under förutsättning, påpekar Annika, att vi diskuterar pornografi som fantasi eller fiktion, och inte som något som påverkar och påverkas av samhället. Det antyds därmed att en mer kritisk hållning hade intagits om det var det sistnämnda diskussionen gällde. Andra föreslår att det hela bör vara mer ”verklighetstroget”, att det kan vara en fantasi utan att vara en ”konstig fantasi”. Det annorlunda kan istället bestå av inramningen – ”det runt omkring”, ”festliga platser”, ”annorlunda människor” – och inte själva sexet. Nu handlar det inte längre om något som ska *läggas till* den i övrigt intakta porrfilmsmallen, utan om att själva *innehållet* och bildspråket i porrfilmen bör förändras.

Filmatiserade fantasier

Diskussionen går nu över till att handla om pornografi som något man eventuellt kan använda sig av i syfte att bli inspirerad:

Jenny: När...när jag var 14 – 15 år så var jag världens mest orörda tonåring, så att jag behövde liksom...[Ebba börjar fnissa tittar bort mot Annika och Julia]

Annika: Kodade kanaler. [Ebba börjar skratta, sekunden efter även Caroline]

Jenny: Ja, jag behövde få lite inspiration [öser, liksom, med händerna något över sig], sådär. Nu när jag är 20 år så är det inte så längre, så använder jag inte lika mycket porr. Om någon alls! Då har jag liksom annat och...[gestikulerar med ena handen bredvid huvudet – illustrerar hon tankestoff?] använda mig av. Erfarenheter och sänt.

Annika: Mm.

[kort tystnad]

Caroline: Men...alltså, från början hade ändå det här som vi pratade om förut, det här med mystiken och någonting...alltså, det var något spännande i början, det tyckte jag också, [någon hummar] såhär. Men...

Annika: Det har tappat sin glans. [fnissar]

Caroline: Ja...Nej, men sen efter ett tag så man bara: "Jaha..."

Ebba: ...[försöker säga något men överröstas]

Caroline: Så kul var det inte, liksom. Eller jag tycker det...nu tycker jag absolut inte att det är intressant någonting [någon hummar]. Om de hade kunnat producera något bättre i så fall...så hade jag...kunnat tycka om det [samma någon – Annika? – hummar], men jag tycker...jag tycker det är ganska [fnissande] meningslöst för tillfället. Men när man var yngre så...tyckte man att det var spännande. [ohörbart]...för det var något nytt.

Pornografi verkar här sättas i förhållande till en tidsaxel, en slags utvecklingslinje. Det är okej att använda sig av den då man som oerfaren tonåring behöver inspiration, men den förlorar sin mening, "sin glans", efterhand man skaffar sig egna erfarenheter.

Julia: [...] jag kommer ihåg när jag...ah... just det här med sex liksom... innan man själv hade tagit reda på sin egen sexualitet eller vad man ska säga liksom...att det här med sådana här erotiska noveller som fanns på spray.se, sex.se ni vet, kunde man liksom kolla utan att det var det här porret, alltså det var fortfarande ens egen fantasi liksom.[...] men jag kommer ihåg alltså...historierna där de är fortfarande också väldigt överdrivna. Alltså...det var ju också sådana grejor som att...ah men alltså ni vet, så här kontoristen...ah men sekreteraren med chefen liksom...

[Annika skrattar, Ebba ler och Caroline ser allvarligt på Julia. Jenny tittar ner i knäet]

Julia: Alltså ni vet såna grejor som kanske inte händer varje dag men som...just som i den här fantasin är väldigt förbjudna liksom...

Annika: Vem var vem, vem var sekreterare och vem var chef? [tittar på Julia och lyfter menande på ögonbrynen]

Julia: [tittar på Annika och skrattar]. Nej, men alltså just det här med...alltså det är ju även lite som porrfilm tror jag bygger på, det här farliga liksom det är lite...det annorlunda...

Ebba: Men det måste ju vara intressant liksom, hur kul...alltså...

Stycket innehåller flera av de nu bekanta inslagen. Man har tittat *innan* man upptäckt den egna sexualiteten – i den åldersadekvata fasen vill säga. Det har rört sig om erotik och inte porr – om novell och inte film. Men historierna var ändå "överdrivna". De handlade om det "förbjudna" – om "sekreteraren och chefen". Det könsstereotypa inslaget påpekas ("vem var sekreterare och vem var chef?"), men det ska "ju vara intressant också". Nu fokuseras spänningen, det som skapar intresse. Det handlar om det "farliga" och det "annorlunda". Detta farliga eller intressanta verkar bestå av maktrelationens sexualisering.

Vi närmar oss nu det parti som kommer visa sig bli det mest laddade under fokusgruppsmötena.

Jenny: ...i min...ja, jag känner ett par som är... Vad är de? De är väl uppåt tretti. De har bott ihop i tio år och varit sambos rätt igenom och sädar. E...de...de använder, liksom, porrfilmer i sitt...i sitt...

Annika: Sexliv.

[...]

Jenny: Det känner jag många som...eller [signalerar citationstecken] "många"... ett par stycken som gör.

[kort tystnad]

Annika: ...jag har lite svårt också att se hur man kan använda en s...en porrfilm som är... Alltså, vissa är rent förnedrande för...kvinnorna.

Någon: Mm.

Annika: Alltså, jag har lite svårt att se hur man kan använda det tillsammans, faktiskt.

Jenny: [ohörbart] Jag menar...jag...jag har ju sett det mesta som finns att se. Eh...och därmed...med förnedrande våldtäkts...våld...våldsporr och...sådant här. Det...det...det...det är liksom bara för att...föda sin egen nyfikenhet, i princip.

[kort paus]

Annika: Men då handlar det väl inte om att...

[kort paus]

...det är jag som säger det, jag vet inte, men...

[kort paus]

...alltså, s...sitter man och kollar på sånt för att...för att liksom...bli kåt...och tillfredställd, liksom?

[alla har suttit orörliga ett tag nu, i pauserna kan man höra stolarna knarra]

Jenny: Jag tror man sitter och tittar på det för att...få fart på sina egna fantasier. Jag menar, det är...det är "allmänt känt" [fingercitationstecken] att våldtäktsfantasier [först nu vänder Caroline sitt huvud mot Jennys håll, Ebba tittar inte på henne alls] är ganska vanliga. Bland kvinnor. Och...om det sen finns en...

Annika: Vä...vä...

Julia: ...[något i mun på Annika – som för att stödja Annikas intervention]

Annika: [byter sittställning] ... men hur menar du då?

Jenny: Våldtäktsfantasier...

Annika [bestämt]: Vadå allmänt känt? Är det...

Jenny: Det...

Annika: ...på riktigt känt, eller...

Jenny: Det vet...

Annika: ...bara, liksom, för att någon tycker...

Jenny: Det vet man om. [Caroline tittar inte på Jenny utan kliar sig över ögat, Ebba har fortfarande inte sett åt Jennys håll under hela denna ordväxling] Undersökningar har visat att våldtäkts...fantasier är ganska vanliga hos kvinnor. Våldigt vanliga hos kvinnor. Säg...säger inte att alla har det, men...de är vanliga. [Julia fixar med ena byxbenet och byter sittställning]

Julia: Alltså, jag tror att...alltså att...att...att...e...att...just fantasier om att...vara den svaga kvinnan med den starke mannen, liksom...

Annika: [nickar] Mm.

Julia: ...alltså...det tror jag är jättemånga, men just det här rena våld...täktsfantasin, kan inte vara så...himla vanligt.

Annika [snabbt och bestämt]: Alltså, det måste vara lika vanligt att fantisera på andra hållet i sådana fall. Alltså, om vi nu ska tala fantasier [vänder nu blicken mot Jenny] så måste det finnas alla möjliga fantasier. Vad vet jag?

Jenny: Ja, jag menar...

Annika: Och det handlar inte om att man vill leva ut det heller...

Ebba: Nej. Precis. [ler, kliar sig i ansiktet]

Två diskurser verkar kollidera med varandra här. I den ena – uttryckt av Jenny och i mildare form kanske även Julia – är pornografi något man kan använda sig av i sitt "sexliv", tillsammans med sin partner, som inspiration i syfte att få igång egna fantasier. Att materialet man använder för en sådan stimulans skulle innehålla sado-masochistiska inslag, är enligt denna tankegång, inget problematiskt. Det är nämligen "allmänt känt" att våldtäktsfantasier är vanliga (och därmed normala?) bland kvinnor. I denna liberala diskurs står individens rättighet till sina fantasier och sexuella praktiker – så länge inga lagvidrigheter begås – i fokus.

I den andra diskursen – uttryckt av Annika – ställer man sig oförstående till ett sådant användande av pornografiskt material. Flera av dessa filmer är rentav av förnedrande för kvinnan. Tittar man som tjej på sådant för att bli upphetsad? Det är märkligt att framförallt göra det *tillsammans*, säger Annika. Vad ordet ”tillsammans” har för betydelse i detta sammanhang är svårt att med säkerhet förstå. Skulle det vara mer okej att som tjej titta på en sado-masochistisk film, med kvinnan som den undergivna parten, ensam? Kanske, om man förstår Annikas positionering inte som fokuserande *individens* rätt till sina fantasier och njutningar, utan istället fokuserande de aspekter som har att göra med det samhälle vi *tillsammans* medverkar i att konstruera och upprätthålla. Att dela en sådan fantasi med sin partner – i fall denne är en man – är att sova med fienden. Denna, i en jämställdhetssträvan grundad, diskurs ifrågasätter påståendet om våldtäktsfantasiernas vanlighet och för fram tanken att fantasier med kvinnan som den dominerande parten ”måste vara lika vanligt”. Intressant är också att Annikas sista påstående (”det handlar inte om att man vill leva ut det heller”) harmonierar mer med den liberala/sexologiska diskursen än med hennes tidigare position.

Diskussionen fortsätter nu med fokus på huruvida man bör analysera – som Annika gör – ett sådant användande av pornografi eller inte. Diskurserna vars konturer vi markerade ovan är mer eller mindre intakta. Ebba sluter sig till den liberala, individorienterade diskursen: Filmer/fantasier och sexuella praktiker behöver inte analyseras och utvärderas så mycket – ”det är bara sex”. Jenny sitter inte heller och analyserar de porrfilmer hon tittar på. Hon vet inte varför hon vill se en typ av porrfilm vid ett visst tillfälle, utan ”bara gör det”. Sex, fantasi och njutning bör enligt detta resonemang vara en från analytiskt dissekerande fredad zon. Det handlar inte om rätt eller fel; det handlar om lust.

För Annikas del (denna gång med ett visst understöd av Julia) handlar analyserandet av de könsroller porrfilmen uppvisar inte om ett *val*. De (förnedrande) könsrollerna kan ibland vara det enda hon ser. Hon tycker fortfarande att det borde vara svårare att som tjej tända på sådana typer av filmer – jämställdhetsdiskursen hon uttrycker framträder som tydligast i tillägget – åtminstone så länge det inte finns ”någon form av motvikt”.

Ett förslag till vad dessa sado-masochistiska fantasier står för ges nedan. Det handlar om att ”släppa kontrollen”:

Jenny: Jag tror det är så att...fantasier och sånt ...handlar om att våga släppa kontrollen...[Ebba vänder sig om mot Jenny] samtidigt som man... Jag menar...om man...om man spelar rollspel och iscensätter en våldtäkt då har man ändå kontrollen över...och stoppa det när man känner för det. Och jag tror att, filmer...porrfilmer är ju egentligen bara filmatiserade fantasier. [kort paus, Annika fingrar runt sin mun med ena handen] Det är det de...de är gjorda för att vara. Filmatiserade fantasier. För att

man ska [gör en roterande rörelse med ena handen kring ena tinningen] slippa komma igång och tänka själv. Utan man ska kunna se det...vila hjärnan lite grann och bara se det en stund.

[tystnad]

Annika eller Caroline: Mm.

[Annika fortsätter fingra runt munnen och titta på Jenny, Caroline tittar kort mot Jenny, ler halvt och lutar sig fram för att inta sin framåtlutade pose med huvudet vilande i en hand]

Julia: Jag tror mycket på det där också, just släppa kontrollen, liksom. [Annika tittar rakt fram fortfarande – och alltså inte på Julia som sitter till höger om henne – med handen kring munnen, Caroline och Ebba sitter också med vars en hand runt munnen] Att...[tystare nu] att många tjejer har sådana fantasier. [ännu tystare] Det tror jag. Det handlar väldigt mycket om att man...[högre nu] jag vet i och för sig inte om [Annika vänder sig mot Julia] det bara är som tjej, men just det här med att man ska ändå ha kontroll...

Ebba: Det är så mycket annat man ska ha kontroll över...

Julia: Ja.

[...]

Caroline [reser sig från sig framåtlutade position, snabbt och med bestämd röst]: Men man kan väl släppa kontrollen på andra hållet, lika väl, då. Att man släpper kontrollen och gör precis vad man vill [börjar le] med killen, liksom. Eller, liksom, som...Samantha i *Sex & the City* [Annika vänder sig nu mot Caroline som slår handflatorna mot låren] som liksom verkligen bara...[knyter en näve och gör någon slags rörelse med handen] Wow...! [Julia fnittrar]

Jenny: Men...

Caroline: Det är jag som bestämmer, liksom.

Jenny: ...men då måste man ändå ha kontroll. Då måste man kontrollera...

Caroline: Man behöver inte ha kontroll! Man har inte kontroll över sig själv någonting, tycker jag, om man gör så.

[...]

Julia: Nej, men sen så... Det jag menade var också att...alltså, jag tror det med fantasi, just med...kanske någon vilt främmande kille, man, liksom, bara träffat på stan... Alltså, du vet...

Annika: Mm.

Julia: ...jag menar inte just kanske med...med ens pojkvän, [någon hummar svagt] liksom, utan...jag menar just sådant...alltså, släppa taget med [Annika som innan tittat på Julia tittar nu ned]...vilt främmande, liksom...någon...[Annika rättar till sin sittställning] ...person som kanske är förbjuden, som...typ [någon hummar] lära...nej, men vad som helst [skrattar och skruvar sig lite i stolen] lite, liksom... [Jenny skrattar ljudlöst] Alltså, just något förbjudet, någonting...släppa kontrollen...

Partiet, som är en direkt fortsättning av den föregående diskussionen, börjar med ett psykologiskt resonerande kring vad de sado-masochistiska fantasierna/rollspelen kan tänkas handla om. De är ett sätt (för tjejen) att släppa kontrollen, föreslås det. Uttryck som ”iscensättande” och ”filmatiserade fantasier” skvallrar ytterligare om att det är psykodynamisk diskurs man nu använder sig av, en diskurs som verkar harmoniera väl med den liberala och individorienterade.

Tjejer – som (på grund av samhällets normer) måste ha kontroll över så mycket annat – hittar i den masochistiska fantasin en möjlighet att göra sig av med detta ok. En närmast psykoanalytiskt influerad tankegång – innehållandes kompensationsmekanismer verksamma enligt hydraulikens lagar – verkar vara aktiv. Det antyds att detta har något med *horan och madonnan*-föreställningen att göra. Caroline kontrar med att påpeka att man lika gärna kan förstå lusten att dominera som ett sätt att fransäga sig kontroll. Samantha i *Sex and the city* förs fram som representant för ett sådant förhållningssätt.

Men då måste man ju ändå ha kontroll, man måste ändå ”jobba för tillfredställelsen”, påpekar Jenny. Ibland vill man ”inte jobba för att knulla, utan vill bli knullad”. Dikotomin passiv/aktiv aktiveras nu. Att slippa kontroll tycks vara förbundet med passivitet i förhållande till tillfredställelsen. Vad är vitsen med detta, då kvinnans tillfredställelse inte är ”över huvud taget på tapeten”, undrar Annika. De sexfantasier som har med att ”släppa taget” att göra handlar ofta om sex med andra än pojkvännen, förtydligar Julia. De kretsar kring det förbjudna och om sex med ”vilt främmande”, eller ”förbjudna” personer som exempelvis ”lära[re]”.

Återigen ser vi två subjektpositioner framträda: Den ena sexualiserar maktrelationer och förbud, och finner följaktligen dessa teman kittlande och spännande. Den andra lyfter fram de samhällseliga, könsrollsrelaterade aspekterna en sexualisering enligt ovan är förbunden med. Båda positioners fysiologiska och psykologiska korrelerat – att ryckas med en politiskt inkorrekt sexuell fantasi, respektive att inte ryckas med en sådan fantasi – kan förstås utgöra *produkten* av tankeoperationen så väl som *förutsättningen* för den samma. Man tänker på olika sätt, och detta tänkande öppnar eller stänger möjligheterna till sexuell upphetsning, alternativt är detta tänkande att betrakta som en följd av huruvida man har blivit sexuellt upphetsad eller inte.

Gruppen återkommer lite längre fram till frågan om att ryckas med, respektive att inte ryckas med, då man tar del av pornografiskt material. Julias förslag är att det handlar om huruvida man kan ”identifiera” sig eller inte med tjejen i scenen:

Julia: Alltså, det känns, liksom just för långt bort, det känns liksom...det känns inte verkligt för mig.

Och då blir det så mycket mer att man tänker, liksom: ”Den tjejen, hur gammal är hon?” Liksom...

Annika: Mm.

Julia: ... ”hur har hon växt upp?” [...] och då det blir istället [skrattar tyst] motsatt effekt liksom.

Annika: Mm. [Caroline undersöker sina fingrar]

Ebba: Samtidigt är det nog väldigt lätt att säga så...att man inte tycker... Och sen när man väl ser [gör en bortviftande rörelse med handen samtidigt som hon rycker lite lätt på axlarna] någon, så...att man...då [Caroline vänder sitt huvud och tittar på henne]...inte tänker på det.

[...]

Annika [bestämt och halvt i mun på Julia, som svar till Ebba]: Hade man ryckts med från början...

Julia: Ja...

Annika: ...så kanske då...då tänker man ju inte så.

Ebba: Nej...

Annika: Men när det är det som brister...så...[slår med ena handflatan mot låret]...ja... Om det inte händer någonting [skrattande] så får jag tänka på något... [någon fnittrar svagt]...alltså. [rycker på axlarna]

Ebba: Men det är alltid lätt att reflektera innan och efter, men när man tittar på porrfilm, då kanske man inte tänker...reflekterar så...

Sätter man detta i relation till diskussionen ovan, verkar gruppens svar bli att den fysiska reaktionen utgör det primära: Rycks man med, så kvittar det vad man har tyckt och tänkt

tidigare. Rycks man däremot inte med, är det lätt att man börjar fundera. *Identifikationen* med scenen/personerna, får vi höra, är av avgörande betydelse för utgången.

Gruppen återvänder till identifikationsbegreppet lite längre fram, men nu verkar termen användas på ett nytt sätt:

Jenny: När jag ser porr så...[Ebba börjar granska sina naglar och småler] ...alltså, jag ser porr som någonting [Annika sätter sig liksom tillrätta i sin stol] som kan hjälpa till med sina...[gestikulerar kring huvudet]...sin egen fantasi och så. Jag sitter inte och identifierar mig riktigt med kvinnorna i porrfilmerna. De gångerna jag faktiskt tänkt det, så tänker jag: "Fan, vad skönt att inte ha så här stora bröst".[Ebba tittar på alla andra än Jenny och småler hela tiden] Eller...eh..."Fan, vad skönt att ha en personlighet och inte bara vara ett hölje", och så vidare. Så...jag tar inte åt mig på det sättet. Jag tar inte åt mig...av de pinnskala modellerna på...på...reklampelarna eftersom jag är pinnskala själv, och så vidare.

Vad är identifikation? Vad menade Julia med ordet innan och vad menar Jenny nu? I det förra fallet utgjorde det en förutsättning för att intresse/upphetsning skulle väckas, nu verkar det betyda det samma som att man bejakar könsrollen – höljet – filmen presenterar, i förlängningen att betrakta sig själv som "offer". Då tycks svaret bli: Nej, jag identifierar mig inte med kvinnorna i filmen.

Nu väcks frågan om en omedveten identifikation med den dominerande parten är möjlig. Gruppen diskuterar huruvida man som tjej omedvetet, som Annika föreslår, identifierar sig med killen i porrfilmen. Detta då kvinnan, eftersom hon oftast framställs som undergiven mannen, inte tycks utgöra ett rimligt eller önskvärt identifikationsobjekt. Förslaget, som läggs fram av Annika, tycks bygga på följande tankegång: I och med att en identifikation med den undergivna parten i en sado-masochistisk scen, enligt diskursen som fokuserar jämställdhet och rättvisa, inte är ett åtråvärt alternativ, så kanske det egentligen rör sig om en omedveten identifikation med den (mer åtråvärda?) dominanta parten. Att dominera – i sin förlängning att vara sadist – verkar således vara mer åtråvärt än att vara dominerad/masochist. Resonemanget harmonierar nu inte lika bra med en jämställdhetssträvan, åtminstone inte en som är befriad från kompensatoriska önskningar. Gruppens reaktioner på förslaget är blandade ("nej", "kanske", "som dominant stark...part, ja").

Tankegången utforskas vidare:

Ebba: Brukar det inte ofta stå i undersökningar och sånt där, att killar tycker om...att det brukar stå så där att de tycker om när det är tjejen som...tar initiativet?

Caroline: [fnittrar]

Ebba: [ohörbart] att...killar ska tycka om... Men då är det konstigt att det inte finns filmer...

Caroline: Ja, det är konstigt...

Ebba: ...porrfilmer om de nu är så att de tycker om det...

Caroline: Mm.

Ebba: ...när tjejer tar initiativet, och är den som... Då borde det ju...verkligen finnas filmer där det tjejer...

Caroline: Ja, det är märkligt faktiskt.

Ebba: Eller så är det bara hittepå.

[...]

Jenny: Jag tror nog att det finns filmer, men...de som visas – på...TV-kanaler och betal-TV-kanaler – det är de här vanliga...ut och...eller, vad säger jag...” knull och sprut...filmerna” och...blonda tjejer med stora bröst och snygg kille, liksom...

Ebba: Jo, men...

Jenny: ...som...som kan tillfredställa den stora [visar med att i en bågliknande rörelse sträcka ut sina armar] massan, så att säga. Sen det mer specifika, [visar med händerna flera mindre avgränsade områden av det stora territoriet hon inledningsvis avtecknade i luften] det får man gå och ta reda på...lite grann själv.

Vi får reda på att undersökningar påstår att killar gillar tjejer som ”tar initiativet” och detta verkar gruppen inte riktigt få att gå ihop med den typiska föreställningen om porrfilmens dominanta man och passiva kvinna. Om detta verkligen är fallet, borde det finnas sådana filmer – allt enligt en diskurs där *efterfrågan* styr *tillgången*. Det är märkligt att det inte är så, tycker Ebba och Caroline. Det finns sådana filmer, förklarar Jenny, men det är inte de filmer som kan ”tillfredställa den stora massan”, och därför inte heller de som visas på betaltevekanalerna. De filmer som visas utgör, föreslår Jennys gest, de mittersta, stora delarna av en normalfördelningskurva. Det är de vanliga blondtjej-med-stora-bröst-snygg-kille-knull-och-sprut-filmerna. Mer nischade filmer finns, men de får man leta upp själv. Jenny använder sig således också av ekonomiska/kvantitativa termer i sin beskrivning av det pornografiska utbudet. Men även psykodynamisk diskurs kan skönjas i resonemanget: Saker och ting sker inte bara av en tillfällighet – det finns anledningar till detta. Om ett behov finns, bör det korrelera med ett uttryck.

Att bli kille – att bli tjej

Mycket av diskussionerna som gruppen för, kommer – direkt eller indirekt – att handla om mäns och kvinnors olika förutsättningar på en rad områden. Gruppen slår nedan fast att pornografin är något som har funnits i vuxentillblivelsen för killar på ett helt annat och mer naturligt sätt än vad den har gjort för tjejer:

Annika: Det...det är också, liksom, så där...att bli...att bli kille liksom...

Caroline: Men...[överröstas]

Annika: [ohörbart] ...att bli tjej inte handlar om att titta på...

Ebba: [nickar instämmande] Mm.

Annika: ... porrfilm i grupp, liksom

Caroline: Men sen...

Ebba: De står och sminkar sig...

[...]

Jenny: För tjejer är det liksom inte accepterat att vara sådär nyfikna heller som kanske...ja för killar.

Julia: Ja men det är lite det där onanigrejen, man...det är mer i smyg liksom.

Jenny: Mm.

Annika: Ja, jag tror bara det är konstruktion alltihopa, jag tror verkligen det.

Jenny: Jag jag vet ju att man...mycket mycket av det...vi är...ligger ju liksom...det ligger ju i det köns som vi föds som, men ännu mer ligger det i men ännu mer är genus, ännu mer är genus, det vi uppfostras till.

Annika: Mm.

Jenny: Jag tror det handlar om uppfostran. Jag menar mina föräldrar...när jag växte upp så fanns liksom inte det här med håll koll på hur dina barn surfar och så vidare så dels fick jag egen TV tidigt och kabelkanaler och så vidare. Jag tittade mycket på TV, sen fick jag internet när jag var fjorton men då fanns inte det här håll koll på hur dina barn surfar så då hittade man ju rotten.com och horegallery och diverse sexsidor så satt man och titta på det liksom av ren nyfikenhet och så vidare.

Annika ger uttryck för att "bli kille" och att "bli tjej" innefattar olika saker. Killar tittar på porrfilm i grupp medan tjejer sminkar sig i grupp. Pornografin, liksom onanin, tycks vara mer tillåten och accepterad för unga killar än för unga tjejer. Annika åberopar återigen de konstruerade könsrollerna. Jenny tror att det handlar om uppfostran och beskriver hur hennes nyfikenhet, när den inte stod under kontroll av föräldrarna, ledde henne till att uppsöka och undersöka porr på TV och internet.

Caroline konstaterar nu vidare att män fortsätter titta på pornografi även i vuxen ålder:

Caroline: Jag undrar över alla de vuxna människorna som har utforskat sin sexualitet och fortsätter köpa såna här porrfilmer liksom som...

Ebba: Men kan man utforska färdigt då?

Caroline: Nej, men då borde man, då vet man i alla fall vad man själv tycker om och så ändå så kollar man på sådant.

Hon verkar hålla fast vid den pedagogiska diskurs som beskrivits tidigare. Eftersom inte kvinnan tillfredsställs på ett adekvat sätt i porrfilmerna så blir det upprörande att männen fortsätter titta. Caroline tycks också vara förvirrad inför det faktum att vuxna människor, som har utforskat sin sexualitet och vet vad de själva tycker om, ändå fortsätter titta på porr. Enligt detta resonemang skulle pornografin för vuxna människor, som genomskådat att porren inte är realistisk, helt förlora sitt syfte. Caroline "tycker inte det är intressant längre" och efterlyser andra som har kommit på att det här inte är "vad folk vill ha". Julia och Ebba tror att det även finns kvinnor som fortsätter titta, men i så fall kanske inte på den grövsta porren.

Gruppen blir påmind om att de tidigare diskuterat att porren äcklar; den grova porren har kallats för "skabbig" medan erotik har beskrivits som någonting annat mer rumsrent och trevligt för tjejer. Åsikten att tjejer ska tycka att porr är lite "skabbigt" har också förts fram tidigare. Informanterna försöker nu förklara hur det kan komma sig:

Annika: Men samtidigt...om man står framför ett [skapar ett imaginärt tidningsställ med händerna]...tidningsställ...

Julia: Ja, jag skulle precis säga det.

Annika: ...”Ah, va...vilket är tjejtidning?” [vänder sig direkt till moderatorn] Det är inte svårt...

Julia: Mm.

Annika: ...att se vad är en tjejtidning, vad är en killtidning, liksom. Alltså, jag menar...om det är en bildtidning så står det kanske...då har man lagt på...en lättklädd tjej där, liksom. Och sen så är det...alltså, man ser vad det är för tidningar...och man ser...det är egentligen säkert värst när man är...yngre och...ska försöka bilda sig sin sexualitet och sin...alltså...sina könsroller, som...jag tror är väldigt skapade. Alltså...det är då man står där...

Caroline: Mm.

Annika: ...framför tidningsstället, liksom...

Ebba: Men det är som resten av könsrollerna, hur man vet...

Annika: [ohörbart i mun på Ebba]... Mm.

Ebba: ...det är svårt att definiera hur man vet...[blir överröstad av Annika]

Annika: Mm. Att...att vi sitter...att vi sitter så här [med ena benet över det andra tät ihop] alltihopa, istället för så här! [i samma ställning men med benen mer grensle]

Ebba: Ja.

Annika: Så här. [överdriver den ”manliga” posen genom att ytterligare kasa ner på stolen, fnissar]

Gruppen verkar enig om att ens syn på pornografin är invävd i könsrollerna, och att media bär en skuld för hur dessa ser ut. Annika framhåller återigen att könsrollerna är skapade. Ebba tycker att ”det är svårt att definiera hur man vet”. Det blir med andra ord svårt att svara både på varför den grova porren upplevs som ”skabbig” och varför man som tjej ska tycka så. Det resonemang som Annika och Ebba för tycks gå ut på att det är svårt att förstå och förklara det som ens kultur tidigt har snärjt en i.

Deltagarna fortsätter spekulera kring hur det kan komma sig att killar tittat, och fortsätter titta på så mycket mer porr än tjejer. Denna spekulering leder dem in på gruppträck och samhörighet, och därefter killarnas större rörelsefrihet. Frågan väcks om hur det skulle sett ut ifall tjejer hade lika ”fria tyglar”:

Jenny: Men hade vi gett våra tjejer lika fria tyglar som vi ger killarna när de växer upp så hade de säkert också träffats framför en porrfilm och...

Annika: Eller så hade de gjort annat...eller jag vet inte...

Julia: Fast fria tyglar – det vet jag inte riktigt. Alltså hur många mammor liksom...ja, vet om och låter liksom sina...fjortonåriga söner liksom sitta hemma och kolla på porrfilm?

[Julia vänder sig till Annika och Jenny]

Jenny: Ah, men alltså jag jag jag syftar på det att på så sätt att killarna de får synas och de får höras och de uppfostras till att de får synas och de får höras...

Julia: Mm.

Jenny: ..och ja, dom får väl göra lite som de vill men att tjejer de får inte åka public transports på sena helgkvällar och de ska va tysta och snälla och...

Julia: Eller jag...jag bara vet inte riktigt, det kanske bara är jag som är uppvuxen så men det här egentligen med tysta, snälla...det har jag aldrig på nåt sätt riktigt uppfostrats med och alltså...

[...]

Julia: Det har varit, i min familj i alla fall, så har det varit så att min storebror han har alltid just haft lösa tyglar med det att komma hem liksom när han vill, medan det har varit med mig, tycker min mamma är...alltså att se tjejer som är fulla alltså det är någonting av det värsta som finns, killar som är fulla ah men det är lite roligt liksom. Medan just tjejer det är så pinsamt och det är...eh...det är väldigt

lätt att man råkar ut för någonting och det är väldigt liksom att...eh. Alltså jag har blivit uppfostrad på det sättet, jag vet inte om det...

Annika: *Men frågan är väl... [avbryts]*

Ebba: *Pinsamt vet inte jag om jag tycker men däremot det är väl klart att det är en större risk för en ung tjej att vara...vara ute när det är mörkt och sent än vad det är för...en ung kille, jag vet inte...*

Julia: *Fast det beror på också hur man ser det. Rånare...*

Caroline: *Killarna blir nedslagna och..*

Julia: *Ja, precis...rånade och nedslagna och...*

Jenny tror att även unga tjejer skulle samlas kring en porrfilm om de inte fick signaler kring det felaktiga i detta. Annika är inte säker på det. Julia invänder att killarna egentligen inte heller sanktioneras i detta av föräldrarna, åtminstone inte av mammorna. Så vad är det då som skapar skillnaden? Jenny vänder tillbaka till åsikten att killar uppfostras friare – de får göra lite som de vill – medan tjejer ska vara tysta och snälla. Julia opponerar sig först mot detta, men berättar sedan en historia om skillnaden mellan henne och hennes brors bemötande hemma. Julias mamma tycker att det ”är lite roligt” med fulla killar, medan ”det är någonting av det värsta som finns” med fulla tjejer. Återigen verkar det finnas ett större, eller åtminstone ett annorlunda, fokus på tjejen. Det är ”pinsamt” för tjejer att vara fulla som Julia uttrycker det. Det konstateras också att det heter att tjejer så lätt kan råka ut för ”någonting”, trots att det faktiskt är så att också killar löper en risk.

Julia fortsätter med vad som kan hända om man är full och släpper på sina tyglar:

Julia: *Fast det är väl också rätt eh...alltså jag tror att föräldrar kanske inte bara är rädda på hemvägen utan just...alltså det är ju så när man blir full eller liksom rätt berusad så släpper man ju rätt mycket på sina egna tyglar också eller vad man ska säga...man gör ju rätt mycket fler saker då som man kanske inte skulle gjort klockan två på eftermiddagen samma dag liksom.*

Annika: *Mm.*

Ebba: *Fast det tror jag killar gör också.*

Julia: *Jo, men jag bara menar det här med våldtäkt eh...*

Annika: *...är ju också fulla killar då i såna fall. [rycker på axlarna]*

Julia: *Alltså just att det är...att det kanske även är så att man gör just grejor som man dagen efter känner ”fan, varför gjorde jag det”. Alltså det är ju rätt ofta faktiskt som man kanske...det behöver ju inte handla om sex utan vad som helst...[Julia drar febrilt i urringningen på sin tröja när hon pratar] att man inte riktigt tänker två gånger, det är väl det tror jag som föräldrar är rädda med tjejer...att kan jag tänka mig just...små oskyldiga tjejer som blir de där farliga [skrattar]...ja, men att alltså just...släpper för mycket.*

Ebba: *Men det är kanske mer de här rollerna man har från liten...de här tjej- och killgrejorna än...men det är klart det är sexuellt också om en...men mer än...den sexuella delen...*

Annika: *Det är blir så svårt att prata om detta tycker jag, för att nej men det finns ingen skillnad men sen så kommer det ändå in ah men det är ju hela tiden skillnad. Men egentligen...alltså [visar med händerna hur det vrids fram och tillbaka]*

Julia: *Ah, men det är ju samhällsgrejor det är ju... Men jag tror ändå att det handlar om alltså att faktiskt samhället bygger upp så att det blir olika sexualitet...ah, men liksom att sexualiteterna skiljer sig...utifrån det...alltså så som man växer upp med...med... [rycker på axlarna]*

Julia föreslår att föräldrarna (och Julia själv?) är rädda för att tjejerna förvandlas från ”små oskyldiga” till ”farliga” varelser när de är fulla, och att det är samhället som föreskriver att en sådan uttryckt sexualitet inte är okej för tjejerna. Annika finner till slut att det blir ”svårt att prata om detta” då gruppen ibland slår fast att det egentligen inte finns någon grundläggande skillnad mellan könen, men ändå hela tiden återkommer till faktiska skillnader, exempelvis risken för våldtäkt.

Att bli kille och att bli tjej verkar innefatta olika saker, inklusive olika förhållningssätt till pornografi och sexuell agens. Könrollerna är så tidigt förvärvade, menar man, att det blir svårt att uttala hur man vet vad som förväntas av ens kön. Hur det skulle se ut om uppfostran och mediebudskap var annorlunda är svårt att sia om.

Deltagarna har så här långt varit relativt eniga kring att åberopa tidigt inlärd könroller vad gäller mäns och kvinnors olika förutsättningar och preferenser bl.a. angående sexualitetens uttryck. Gruppen kommer emellertid i gungning när de ska besvara frågan om det är någon skillnad på mäns och kvinnors sexualitet och sexualdrift:

***Moderator:** [...] Om man bara tittar på sexualiteten. Är det skillnad mellan mäns och kvinnors sexualitet?*

[Alla tittar allvarligt på moderatören]

***Caroline:** Det är mycket större individskillnader, jag tror inte...nej...Jag vet inte om man kan generalisera så...jag menar som...jag tror inte det.*

***Annika:** Man försöker gärna göra det, men jag tror inte det är så. För det...som du pratade om maktmedel innan [vänder sig med handen utsträckt mot Julia]...man kan ju se maktmedel på ett annat sätt, att om tjejer inte får lov att visa sin sexualitet och inte får lov att vara sexuella varelser...alltså det är ju ett sätt att trycka ner folk på liksom. Att man inte får utlopp för allt vad man vill göra. Att man blir slampa ifall man... ligger med många killar men en kille inte blir det. Det är ju egentligen ett förtryck tycker jag. Så att...jag tror inte att det finns någon skillnad överhuvudtaget. Eller mer som du säger från individ till individ, det är ju självklart liksom. [alla tittar allvarligt på Annika när hon pratar]*

***Caroline:** Jag vet inte om man kan säga att det finns någon funktionell...alltså...oftast brukar man ju försöka det såhär från någon utvecklingsteori eller sånt. Jag vet inte om jag kan se någon funktionell skillnad i det...och så finns det såna som säger att om kvinnor investerar mer i att ha sex för att de måste bära barnet i nio månader. Men jag vet inte om det är...är så stor skillnad egentligen eller liksom mannen måste ju ändå investera, han har ju... Jag tror knappast att männen bara lämnar det. [Caroline tittar ner i bordet när hon pratar och slutligen upp och runt på alla de övriga tjejerna]*

***Annika:** Det beror på vad man väljer för förklaringsmodell beroende på vad man vill uppnå för syfte. För ibland är det biologin och ibland är det kulturen liksom. Så det...
[Ebba skrattar]*

Caroline understryker att de individuella skillnaderna är stora. Hon söker efter förklaringar inom den fysiologiska diskursen och föreslår att det inte finns någon funktionell skillnad mellan könen som skulle utgöra en grund för att deras sexualitet utvecklas olika. Annika hävdar att det ofta framförs att en sådan skillnad finns, men håller inte med om det. Hon intar positionen att det handlar om ”maktmedel” och ett gammalt ”förtryck” av kvinnan, som inte tillåts leva ut sin sexualitet på samma sätt som

mannen. Som svar på Carolines fysiologiska utgångspunkt slår hon fast att den förklaringsmodell man väljer – biologin eller kulturen – beror på vad man vill uppnå.

Julia säger sedan att hon tror att det finns en biologisk skillnad trots allt. Hon förespråkar alltså att det finns en biologisk skillnad mellan könens sexualitet och hänvisar till djurvärlden. Hon tycks ganska snart känna sig trängd i den här positionen och backar också längre fram från den. Caroline använder en evolutionistisk diskurs för att försvara likheten mellan kvinnors och mäns sexualdrift. När Jenny tillägger att djurhanar strävar efter att sprida sina gener stiger temperaturen ytterligare i rummet.

Caroline fortsätter:

Caroline: [tittar på Jenny] Ja, honorna är oftast lika benägna att sprida sina gener och bli ledarhonor liksom och föda nya ledare till flocken.

Julia: Det jag bara menade det är att...att jag tror att det finns... alltså rätt stora skillnader även med oss. Alltså du vet, alla såna jämställdhetsgrejor vill ju sådär liksom, att egentligen så är vi...typ säga att vi egentligen är alla precis likadana och att samhället liksom har gjort oss så... och jag tror att det finns jäkligt mycket just som är väldigt likt och att samhället liksom splittrat och liksom gjort det olika, men... en del biologiskt är det nog. Men som du säger så är jag inte alls säker på att det skulle sitta i just sexualdriften men... [Julia tittar upp i taket medan hon pratar]

Caroline: Jag tror också att det finns skillnader, det tror jag.

Julia: ...jag tror att vi kan påverkas av det...på olika sätt.[Julia ser ut att känna sig lite trängd, vrider sig och kliar sig på ryggen]

Annika: Jag tror att ifall man kan uppvisa...alltså någon form av skillnad om man skulle göra någon undersökning så tror jag det mycket beror på...eh att under ganska lång tid så har kvinnor inte fått lov att spela ut sin sexualitet liksom och...att kanske så som folk har sex så tillfredsställer det inte kvinnan på samma sätt som det tillfredställer männen. I många fall. Som vi pratade om i porrfilmer sist liksom. Sen...sen är det väl klart att det kanske finns skillnader rent biologiskt, men alltså, jag tror att...jag vet inte, jag tror inte att man kan använda det för att förklara någonting...för att det spelar liksom ändå ingen roll vad... Ja, jag vet inte riktigt vad de har kommit fram till men...ja...

Caroline: Hur som helst skulle det vara omöjligt att göra en undersökning på det eftersom man inte kan skilja på vad som är vilket.

Caroline förkastar, med hjälp av den evolutionistiska diskursen, Jennys inlägg om att djurhanor skulle vara mer benägna att sprida sina gener än djurhonorna. Julia och Caroline är eniga kring att det trots allt finns biologiska skillnader mellan könen, men dessa tycks vara svåra att definiera. Annika har tidigare förespråkade att hänvisningar till biologin och djurvärlden är ett felaktigt sätt att förklara eventuella skillnader i könsdriften på, och lyfter återigen fram det långvariga förtrycket av kvinnan. Framförallt tycks hon vilja poängtera att det är ointressant ifall det föreligger skillnader då alla företeelser är så invävda i sitt historiska och kulturella sammanhang att det inte går att förklara någonting så enkelt. Caroline instämmer i att det inte går att undersöka vad som är biologi och vad som är kultur. Ebba ger uttryck för att ”personligheten” har större betydelse än den biologiska grunden. Julia verkar backa något från sin biologiska utgångspunkt och tycks i ett inte alltför klart resonemang närma sig Annikas linje. Samlag har kommit att handla

om killens orgasm och jämställdheten i detta avseende har en lång väg att gå, säger hon lite längre fram.

I diskussionerna kring tjejers och killars olika förutsättningar blir det tydligt hur deltagarna använder sig av olika förklaringsmodeller (precis som Annika själv uttryckte det), eller diskurser, för att t.ex. förklara olikheter eller försvara jämlikheten. Två diametralt motsatta diskurser kan användas för att uppnå samma syfte. Deltagarna har t.ex. åberopat både socialkonstruktivistiska och evolutionistiska idéer för att försvara en grundläggande likhet mellan könen. En och samma förklaringsmodell kan också användas i olika syften. Jenny och Caroline argumenterar t.ex. båda utifrån en biologisk/evolutionistisk förklaringsmodell men med olika konsekvenser. Betraktade på det här sättet blir diskurserna något man kopplar upp sig gentemot för att försvara sin agenda eller för att driva igenom sina intressen.

Pornografins påverkan

Frågan om pornografins påverkan har varit aktuell i flera av de diskussionsområden som deltagarna varit inne på. Ibland är porrens påverkan, t.ex. på ungdomars sexvanor, något explicit uttalat. Men oftast är pornografins inverkan på deltagarna själva mer indirekt uttryckt. I det följande ges olika exempel på hur deltagarna upplever att den pornografiska diskursen påverkar människor i allmänhet och dem själva.

Informanterna besvarar nedan frågan om och i så fall hur man påverkas av att killar får se ut lite som de vill, samtidigt som majoriteten tjejer som uppträder i porrfilmer (och även i reklam) uppfyller de rådande snäva skönhetsidealerna:

Julia [rappt]: Alltså, jag vet inte...alltså, jag tror faktiskt så helt ärligt...så tycker...jag känner inte det påverkar mig så himla mycket. Alltså, jag...tycker snarare det är, liksom, så... "Fan vilken snygg tjej", liksom. [Jenny lutar sig fram och tycks nicka och le] Och tänk att ha sådana bröst, fan vad gött det hade...men liksom inte så där...[de andra har suttit fram till nu tysta och orörliga under Julias inlägg]

Annika [med ett finger mot tänderna]: Tänker du så? [ler]

Julia: Ja, [ohörbart]. Men jag tänker liksom inte...[Ebba lutar sig fram efter sitt glas] ...jag tänker inte... om jag går förbi en reklampelare...[tittar ner mot sin midja] "Shit, jag är inte lika smal!". [...] ...och det märker jag jättemycket på andra människor, plötsligt, liksom...som är sådana här, jätte...de här [ändrar sitt röstläge till att bli mer viskig] tjejerna...alltså pratar riktigt mycket, liksom, om människor...[tillbaka till den vanliga rösten] Jag kan liksom tänka, när jag ser på en film eller någonting, men inte att... aldrig att jag skulle liksom sitta och...liksom sitta och prata dag efter dag eller liksom, tänka på det flera timmar efteråt, liksom, utan...

Ebba: Men, det finns ju människor som gör det...[tittar kort på sin vänstra hands naglar] och då...

Julia: Jo... [nickar]

Ebba: Som...som verkligen påverkas jättemycket och då är det ju...

Annika: Fast är det inte så att...att, alltså, att man kanske inte påverkas just...alla ser kanske inte så himla mycket porrfilm [Jenny dricker ur sitt glas och sätter det på bordet] så att de påverkas just av...

Ebba: Nej...

Annika: ...hur tjejerna ser ut där, utan att...det måste ta ett steg längre, kanske till...till reklamen exempelvis eller till tidningarna.

[...]

Julia: Alltså jag tror också...jag tror att det handlar jättemycket om att man ser sig själv som normal också. Man själv är inte något av de här skadade fallen. Det är alla runt omkring som har skadats. Nej, men alltså ni vet...av porren då, man själv har inte tagit åt sig någonting, man själv har inte varit den personen som har skadats av det. De är dem andra, de här svaga fallen...och det är det man försöker lite...

Julia är snabb att förespråka att många tjejer får komplex av att ha dessa idealbilder av kvinnan runt sig, men säger sig själv inte påverkas av det. Ebba håller med om att många tjejer påverkas mycket. Annika vill framhålla att eftersom alla inte tittar på porrfilm, måste det vara mer från tidningarnas och reklamens håll som påverkan kommer. Resonemanget ovan ger vid handen att många andra påverkas men inte informanterna själva, samt att den påverkan som sker snarare kommer från reklam än direkt från pornografin. Det har varit en återkommande tendens att deltagarna har lättare för att detektera påverkan (vad den än må gälla) hos andra än dem själva, samt att de ofta ger uttryck för åsikten att det är en stor skillnad mellan förr och nu. Julias sista inlägg tycks vara en direkt kommentar på denna tendens.

Nu följer tre exempel gruppen spontant ger på hur pornografins diskurs får direkta följder i deras liv:

Julia: Men är inte oralsex också rätt mycket så...alltså det...är det så mycket...som sagt jag vet liksom inte så mycket om porrfilm men alltså är det inte...framställs det inte också väldigt mycket som att det är [tjejen] som suger av killen, inte killen som slickar tjejen liksom.

Jenny: Oftast...och gärna...

Julia [avbryter]: Och det tror jag är en sådan grej som blivit jättefel. Alltså som...det är många ...alltså som har väldigt fel bild på det tycker jag...alltså även ...killar som har...ja tagit studenten liksom...som fortfarande har rätt fel bild tycker jag. Alltså just det här med att liksom...tjejer liksom de ska suga men alltså killar ska de gå ner på en tjej vafan vadå? Ah, men det är många som fortfarande har...alltså att det blir fel bild av det ganska tidigt också tror jag.

Caroline: Mm. Det tror jag absolut är en sådan sak som porrfilm skulle kunna påverka sexualiteten på.

I detta första exempel blir porrens påverkan en ekonomisk/kvantitativ orättvisa. På grund av den skeva distributionen av oralsex i porrfilmer (vem som ger vem och hur mycket), uppstår en förväntan att detta är främst tjejens uppgift och inte en ömsesidig angelägenhet i människors erotiska praxis.

Andra exemplet:

*Jenny: Min pojkvän han är tjugoåtta år och han har fortfarande missförstått en hel del.
[Ebba skrattar tyst och tittar ner i knät]*

Jenny: Han tror att om jag inte ligger och stönar jättehögt när han går ner på mig då tror han att då då känns det liksom inte skönt och då slutar han precis när det känns bra [härmar nu rösten]

”Känns det bra?” [gömmet ansiktet i händerna]

[Ebba skrattar och tittar ner i knät]

Jenny: Det finns dagar då han tror att jag går omkring och är jättekåt hela tiden och inte vill något annat än och knulla med honom och...och sådär och...jag menar jag får ju ruska tag i honom och säga att så är det inte. Jag vill...innan jag...innan jag kan bli kåt så måste jag släcka törsten, jag måste dämpa hungern och jag måste sova lite grand och så vidare och så vidare. Om inte jag...om inte jag är...mätt och utsövd och så vidare...ja, då känner inte jag för att ha sex heller.

[Ebba skrattar och gräver i godisskålen, Annika skrattar också]

Det andra exemplet handlar om de konsekvenser pornografins framställning av kvinnor (och män) som ständigt villiga sexvarelser kan få. Denna pornografiska utopi får i sitt möte med verkligheten, där inte samma ohämmade och konstanta sexlust råder (man måste faktiskt äta, sova, vila innan den kan framträda), konsekvensen att den manliga sexpartnern upplever att någonting är fel – vad gäller antingen hans teknik eller tjejens lust.

Tredje exemplet: Caroline börjar med att diskutera svårigheterna för en ung tjej att säga ifrån när hon är i ett förhållande i vilket hon med sin partner hamnat i ett sexuellt ”mönster” hon inte är riktigt tillfreds med.

Annika: Fast man får ju hoppas att folk ändå gör det, fan tänk när du är.... femtio och du har fortfarande inte ändrat dig då [ohörbart]....man får hoppas ändå att man fortsätter utvecklas hela tiden.

Caroline: Mm. [ser tveksam ut]

Annika: Ah, men du får hoppas det i alla fall.

Caroline: Jo, men när man är ung och osäker på sig själv...

Det visar sig snart att hon talar ur egen erfarenhet. De övriga i gruppen, som tycks ha svårt att se Caroline som en person i en dylik situation, fortsätter komma med förslag på förmildrade omständigheter:

Julia: Ja, då är det ju fel i relationen, då är det ju inte...egentligen kanske fel...på sexet, på själva sexual...alltså på tjej-kille grejen...utan det är...

Caroline: Ah, men tänk om jag...om man om man blir ihop med en kille som verkligen kör på det där porrstuket liksom och...och...jaa...om man är ung och osäker...jag säger inte till, jag sa inte till när jag var väldigt ung, när jag började ha sex.

Ebba: Men när du blivit lite äldre då, när du har lite mer på fötterna?

Caroline: Ah, men då var jag kvar i den relationen, och under hela den relationen sa jag inte till någonting.

Annika: Men du tog dig i alla fall ur relationen?!

Caroline: Mm.

[tystnad]

Annika: Men det berodde inte på det?

Caroline: Nej. [börjar skratta, Annika och Ebba skrattar med]

Annika: Ja, men ja...alltså jag menar hänger det inte ihop lite grand där ändå.

Caroline [skakar på huvudet och ler]: Nej.

[...]

Annika: ...men alltså vänta nu...nu ska jag inte analysera din relation men att att du gjorde slut...
Caroline [leende]: Nej, det var han som gjorde slut.
Annika [börjar skratta]: Jaha okej, jaha...ja, då vet jag inte...
[Annika, Caroline och Ebba skrattar]
Annika: Ah, nej, det är en svårlöst nöt.

Det tredje exemplet, precis som det andra hämtat ur en personlig erfarenhet, handlar om att vara tillsammans med en kille som ”kör på det där porrstuket”. Exemplet är intressant ur flera aspekter. Det är ett vittnesmål om hur det är att leva i en relation där man inte finner den sexualitet som utövas tillfredsställande. Det innehåller emellertid även omvärldens (gruppmedlemmarnas) oförstående inställning till att något sådant kan hända. Är det de föreställningar som bildas kring Carolines person – medicinstuderande, tilltalande utseende, bestämda åsikter – som försvårar deras förståelse av berättelsen? I så fall handlar det om yttringar av en bakomliggande diskurs som gör gällande att endast ”svaga” kvinnor skulle kunna falla offer för en sådan relation. Gruppen har inte bara svårt att tro att Caroline fann sig i sådan situation, möjligheten att hon var den som blev lämnad och inte den som lämnade tycks överhuvudtaget inte existera för dem.

Under avslutningsfasen av samtalen blir frågan om pornografins påverkan aktuell igen. Moderatoren ber gruppen summera sina erfarenheter av hur de upplever att pornografins påverkar dem:

Caroline [avbryter]: Det påverkar mycket!
Moderator: På vilket sätt?
Caroline: Det påverkar mycket därför att...man...eh...man rakar av sig könshåren, man tycker att väldigt många i den vuxna världen verkar ha till exempel analsex, eller oralsex eller vad man än väljer utav de olika pornografiska inslagen. Eh...man känner större press på sig att göra saker som finns i porrfilmerna därför att man tror att det är vanligare än vad det är i... den vuxna sexualiteten....på riktigt.
Annika: Fast jag tror det är mycket svårt att svara på en sån fråga. För att för det första så krävs det att man inser hur pornografen nästlar sig in i allting och sen ska man också kunna ställa sig själv utanför och kolla på sig själv och säga ”jaha, hur hade jag varit om det inte hade varit såhär”, alltså det är ju...det är ju...det är ju att slå knut på sig själv att kunna svara på det tycker jag. Om man inte...om man inte konkretiserar det så...mycket utan om man liksom ser det ur ett bredare perspektiv...alltså det kanske påverkar hela min självbild, på ett sätt som jag inte kan förstå liksom.
Ebba: Nej, det är nog svårt att veta hur mycket det påverkar. Det är nog ganska lätt att förstå att det påverkar på något sätt.

Caroline menar att pornografen leder till en press att utöka sin sexrepertoar och att den ger en felaktig bild av hur den vuxna sexualiteten egentligen ser ut. Annika uttrycker att frågan är svår att svara på eftersom det kräver insikter som är svåra att skaffa sig. Hon ger uttryck för att det är svårt att skilja mellan vad som är ens egen hållning och vad som har nästlat sig in utifrån.

Julia fortsätter:

Julia: Det är nog som du säger väldigt mycket med [harklar sig] ...det här att människor inbillar sig att...människor har mer sex...än vad man egentligen har...människor kanske har mer...olika sorters sex än vad människor egentligen har också. Alltså just att det blir...som du pratade om analsex och oralsex [harklar sig] och att det...ja jag vet inte riktigt, jag tror att det...jag tror att sånt påverkar. [Annika och Ebba gräver i godisskålen] Särskilt då med ungdomar, alltså...och då menar jag alltså de yngre då och de första åren då man...man tar reda på vad sex är.

Annika och Ebba: Mm.

Caroline: Men det behöver inte vara någonting negativt å andra sidan...eller alltså... det kan ju också vara en positiv aspekt att man får in nya sexuella lekar liksom och att man får hålla på med sånt om man tycker om det, men det är ju samma...alltså det som vi diskuterade första gången; var går gränsen mellan att man känner sig pressad och med att man får...man får göra vad man vill?

Julia: I och för sig så tror jag att det är så många som...alltså just...jag vet inte om det har blivit vanligare med det men...alltså sex utanför något förhållande...att ha det tror jag...jag kan tänka mig att det har blivit vanligare i alla fall. Alltså att det är en mer okej bild av det, och att det är rätt många tror jag som gör saker då som kanske...som man kanske hellre hade velat göra med någon man är kär, i eller känner sig...som man litar på till exempel med oralsex. Det är många som suger av någon första gången eller slickar någon som kanske inte alls känner...mer känner av tvånget att...alltså att det blir på...på det sättet istället...att vissa...alltså det kan jag bara tänka mig...

Ebba: Men samtidigt kanske det ger folk en lite större chans att få pröva på lite olika saker, och med olika människor som man kanske inte lika enkelt hade kommit till om man hade skaffat sig ett förhållande...

Julia: Fast att människor ska känna press...

Ebba: ...hållit sig till det.

Julia: ...att vissa ska känna press på sig på grund av det blir ju fel. Alltså man kan ju göra det utan att...alltså mera...utan presskänsla.

Annika: Men att...och sen...att vi håller tvåsamheten så himla högt nu det behöver ju egentligen inte vara någonting positivt. Det kanske är så att människor mår bättre av att ha olika relationer i olika delar av livet eller...alltså...det är ju...tvåsamheten i sig är ju också...återigen, det låter lite tråkigt men [ler]...socialt konstruerad liksom. Så upplever jag det i alla fall, så har det inte varit alltid. Om man inte är svan.

Julia håller med om att pornografi kan skapa en press – på framförallt ungdomar – att utöva oral- och analsex. Caroline vill inte enbart se det negativa i en sådan påverkan. Det pedagogiska inslaget ses nu som något potentiellt positivt, men måste ställas mot den eventuellt ofrivilliga press som trots allt kan uppstå. Pornografen tycks här balanseras mellan att vara något positivt man kan hämta inspiration ur till nya aktiviteter, och något negativt som för med sig en press på att utföra specifika sexakter i kärlekslösa relationer. Som en kontrast till Julias förespråkande av det kärleksfulla förhållandet påpekar Annika att vi i allmänhet lever under en socialt konstruerad tvåsamhet, som i sig är en tvingande diskurs.

Gruppen söker sedan svaret på hur de sexuella aktiviteter som pornografen lär ut blir till inslag i den egna sexualiteten. Var kommer den inspirerande/tvingande effekten ifrån?

Annika: Står det inte om det i tidningarna höll jag på och säga.

Caroline: I varenda Veckorevy finns det ju någon tjej som skriver "min pojkvän vill ha analsex kan man ha det?" liksom eller...

Annika: Ja.

Återigen hör vi gruppen säga att det är veckotidningar som *lär ut* sexuella aktiviteter. Julia pratar med sina kompisar om det här, men de övriga deltagarna gör det inte. Jenny pratar med sin pojkvän och Annika vet mer om vad hennes pojkvåns kompisar gör, än hon vet om sina tjejkompisar.

Julia går vidare med att poängtera att det även i så kallade ickepornografiska medier förmedlas en bild av den vanliga kvinnan som någon ”sexvan” och någon som gärna ”vill bli sprutad i ansiktet”:

Julia: Nej, men lite...alltså just att det sänder ut lite fel...alltså inte det här att det är djävligt individuellt att det man vill...alltså just att det inte bara är på ett sätt liksom som det är på film, att man ska tycka om det och det och det. Det och den här tjejen, hon som är så snygg, hon som alla killarna vill ha, hon som är blond och har stora bröst. Ah men lite så, den här idealtjejen, hon tycker om allting liksom. De här expotjejerna i Slitztidningen, de tycker om att bli sprutade i ansiktet liksom. [Caroline och Ebba skrattar och Annika ler]

Julia: Ja, men faktiskt! Alltså lite...att man får lite fel bild där, att det blir att...de här tjejerna som alla killarna vill ha, alla de här killarna köper de här tidningarna och vill se de här tjejerna i tidningen, de vill bli sprutade i ansiktet... om det nu är så så...jag menar inte att...men jag tror att det är så lätt att man lurar sig lite på det sättet...om det nu är så att...att de här tjejerna som de här killarna vill ha, gör på detta sättet och det liksom uppskattas ännu bättre då, vad är det som, hur många kan inte jag få då...alltså om jag också gör så...alltså lite av den grejen kanske att...ju mer van, sexvan jag blir ju mer kommer kanske en kille att vilja ha mig...alltså förstår ni vad jag menar? Alltså att det kan sända ut lite fel bild på det sättet att...eh som att sex är det viktigaste...

Nu har fokus flyttats från oron kring vad trettonåriga killar får för bild, till att gälla den direkta påverkan pornografisk diskurs har på tjejer. Resonemanget verkar vara följande: Om ”snygg tjej” är något åtråvärt, och ”snygg tjej” ”älskar” vissa sexakter, så har en mall skapats för vad man som tjej bör göra i sitt sexliv. Med andra ord: Konstruktionen *snygg* (och frigjord?) *tjej* utgörs av bl.a. ett antal obligatoriska moment i den sexuella akten.

Sexsnack – bra eller dåligt?

Ett återkommande tema i fokusgruppsmötena är den stora mängd skrift och *tal om sex* som sägs förekomma i media. Tanken kan förvisso ses som delvis inplanterad i och med stimulusmaterialet, men troligast är – inte minst då temat flitigt formuleras och omformuleras i den allmänna debatten – att den i alla fall hade tagits upp.

Caroline: ...det har förändrats jättemycket [flera: mm, mm] sen jag var liten. [någon: mm] Då var det inte alls lika mycket sexspalter och sex, sex, sex. [någon: mm, mm] Tycker jag. [kort tystnad]

Julia: Nej, det är nog sant. Men...det är väl också för att ämnet har blivit, liksom, så mycket mer...på något sätt slappat att prata om, det har blivit öppet [Annika hummar] på ett annat sätt...

Annika: Mm.

Julia: ...tror jag.

Ebba: Frågan är om det är bättre eller sämre...att...prata om det och säga som det är, än att bara...låtsas som att...det inte finns, [ohörbart] att man inte ska prata om det, utan att...

Caroline: Men, det är helt klart bättre att man får ut...utveckla sin sexualitet, liksom. Men då...men då måste...då måste nästan [ohörbart] få utveckla sin sexualitet och det blir inte fel, men man får inte heller känna press åt andra hållet, liksom. Att man måste...

Annika: Precis.

Caroline: ...utveckla sin sexualitet...

Annika: Precis.

Caroline: ...åt [ohörbart], liksom.

Annika: För nu är det...alltså...jag vet inte, om man läser sådana här undersökningar, från typ...ungdomsmottagningen, såhär... Alltså, folk har sex...på ett annat sätt...men inte så mycket som, eller vad man ska säga, som det framställs i tidningarna. Men det [någon, troligtvis Caroline: mm] finns ett tryck att man ska ha analsex och oralsex och...alltså allting... Fast...alltså, det är som du [vänder sig mot Caroline] säger, man måste känna efter, vad...hur långt vill jag och...hur mycket...är annan press, liksom.

Caroline: Mm.

Gruppen är, av allt hummande att döma, överens om den stora mängd av tal och skrift kring sex som finns just nu i samhället. Frågan väcks om detta är till det bättre eller till det sämre. Det finns en föreställning om öppenhet som något positivt: Man ska prata om saker och ting och inte låtsas som de inte finns. Denna föreställning – till fördel för sexsnacket – kolliderar med en annan, uttryckt främst av Caroline. Det bästa enligt denna är om människor får utveckla ”sin” sexualitet, utan att ”känna press” åt något håll. Detta resonemang verkar implicera att det är möjligt att utveckla en från yttre press befriad egen sexualitet, eller åtminstone att detta är ett ideal vi bör sträva efter. Enligt samma resonemang ger allt tal om sexvanor ett felaktigt intryck som lurar människor och utsätter de för ”tryck”.

Lite längre fram blir frågan mer komplex:

Annika: Mm. Och sen är det kanske det att...alltså, utbudet och...me...alltså, det mediala fokuset är ganska stort, men det kanske inte...efterföljs av den...diskussionen som skulle behövas.

Caroline: Mm.

Annika: Alltså, att man faktiskt pratar om det [Ebba nickar bekräftande] på ett...mer naturligt sätt. Och diskuterar [vänder sig nu mot Julia]...vad av det här är viktigt och mindre viktigt, liksom.

Julia: Mm

[...]

Ebba: Men när man pratar om det på det här sättet så...så är det så lätt att tänka att det ska påverka negativt. Allting ska vara negativt därför vill man inte bli påverkad eller tycka att det ska påverka en men det behöver ju inte...allt behöver ju inte vara negativt. Men det är så lätt att tänka så. Jag har blivit påverkad – det har hänt någonting negativt med mig.

Det pratas alltså mycket, men det är *fel* sorts prat. Annika och Caroline efterlyser en annan slags diskussion, en som förs på ett ”mer naturligt sätt”. Det är inte alldeles lätt att förstå vad som menas med detta *naturliga sätt* och vi får tyvärr inga ytterliggare upplysningar. Kanske hänger det ihop med den från yttre påverkan befriade, egna (naturliga?) sexualiteten det pratades om strax innan.

Ebbas två kommentarer som avlutar citatpartiet ovan, pekar på ordvalets betydelse för färgningen av förståelsen. Att prata om pornografins *påverkan* verkar enligt hennes resonemang implicera att det är en negativ påverkan det handlar om. Detta prat om sex utövar också en påverkan:

Ebba: Men det är också en påverkan, och den påverkan är nästan...ännu farligare, eller ännu större än...den...som när det förs samtal om porr t.ex. i medier, än porren som porr. Då är det mera sant, då är det mera på riktigt.

Det är alltså inte endast den pornografiska diskursen som utövar sitt inflytande utan även diskurserna *om* pornografi. Ebba tycks mena att de sistnämnda blir nästan ännu ”farligare” eftersom de är mer ”på riktigt”. Hennes resonemang verkar harmoniera med det hon uttryckt tidigare i förhållande till pornografins brist på realism: Pornografi kan vara skadligt om man (som ung) inte vet att den är orealistisk. I och med att man *vet* att den är fiktion begränsas dess eventuellt skadliga effekter. Diskussioner i media, däremot, påverkar på ett annat sätt då de förs ”på riktigt” och som sanningar.

Där vi nu kommer in i diskussionen har gruppen, i ett närmast totalt samförstånd, precis pratat om den förlegade sexualundervisningen i skolan:

*Moderatorn: Men...menar ni då att pornografin som fyller något slags tomrum då, i och med att man inte får så mycket information i...i skolan [Annika fnissar] eller på andra...via andra kanaler, så...
Annika [leende]: Ledande fråga! [börjar skratta, drar med sig Ebba och strax därefter Julia, Caroline och Jenny ler]*

[skrattet klingar ut]

Ebba: [tittar upp i taket] Men... [suck] Ja.

Jenny: Ja...är man nyfiken så tar man reda på det...det man kan få tag på och...porr är oftast det som är mest tillgängligt och är det som ger bilden av hur det [citationstecken med fingrarna] ”ska vara”.

Ebba: Inte fyller tomrum...tomrum, men...men mera just det att man kanske får fel uppfattning om man inte f...om det inte någonstans, så är det mera...[ohörbart] så kanske man tror att...jag menar, det man vet det är det...som [Caroline tittar hela tiden rakt fram och har en hand vid munnen] ...som skulle vara. Det är så det är.

[...]

Julia: Nej, för jag tror också att det...precis som du [Ebba] säger, det inte ett tomrum heller, liksom. Det behövs absolut vara där, även om det inte hade varit det här med...det hade varit öppet med...sex i media, såhär, så är det skitviktigt att man tar upp det i alla fall. Nästan ännu viktigare....tycker jag...att...

Annika: Ännu viktigare. [nickar och tittar på Julia]

Julia: Mm.

Annika: Ju mer...eller, ja...

[Julia och Annika talar i något slags samförstånd i mun på varandra, Caroline är fortfarande orörlig med ansiktet vilande i ena handen]

Julia: Ju mer... [ohörbart] ...sen måste ju, liksom...

Annika: Mm...

Julia: Mm...

Ebba: Alltså, så man...så man kan ifrågasätta det som man får [ohörbart]. Men ju mer man vet, desto mer kan man...faktiskt ifrågasätta det...

Annika: Mm.

Ebba: ...som man [visar med handen något som kommer emot en] ser och...kommer över.

Annika och Julia: Mm.

Moderatorns ”ledande” fråga genererar olika svar: Jenny upplever pornografin som en slags tillflyktsort för den nyfikne, som på så sätt ger en bild av ”hur det ska vara” (då skolans alternativ uppenbarligen misslyckas, eller inte tas på allvar då den försöker, göra detta). Ebbas, och senare även Julias, ”nej” och medföljande kommentarer är inte alldeles lätta att förstå. De verkar i alla fall ge uttryck åt åsikten att det behövs *motbilder* till de av pornografin presenterade. Den tidigare initierade åsikten om att den stora mängden medialt fokus på sex måste åtföljas av en annan slags diskussion, återupprepas nu med så gott som total enighet (alla utom Jenny uttrycker bifall).

En sista kommentar kring att prata om sex kommer från Annika. Den kan tänkas illustrera de olika sexdiskursernas effekt:

Annika: Sen tänker jag på sen förra gången att det är svårt att hitta en balansgång...eller så upplever jag det i alla fall...mellan att vara...man ska på något vis vara öppen med sin sexualitet, och öppen och frispråkig och...men samtidigt ska man inte vara för mycket...

Jenny: Är man för öppen så ses man som slampig.

Annika: Alltså jag kan ju känna det i den situationen, inte så mycket idag men sist liksom.

Julia: Att det är svårt att sätta var gränsen ska gå menar du?

Annika: Nej, men att...ja som du säger: ”jag och mina kompisar vi pratar om det här” och det tycker jag liksom är jättebra. Men sen så kanske jag inte...så kanske jag skulle vilja göra det själv mer än vad man gör liksom. Och sen så vill man heller inte kanske gå runt och...sen finns det ändå en...alltså att tjejer inte ska prata för mycket. Det...det är så mycket olika grejor som...som påverkar hur man ska vara. Det finns vissa normer som säger att man ska vara frispråkig, andra som säger att man...inte ska ha haft sex liksom.

Julia: Mm.

Jenny: Man ska vara frispråkig om rätt saker.

Annika: Mm.

Annika och Jenny verkar i detta parti ge uttryck för vad de upplever vara kvinnans smala väg – klämd som den är mellan två dominerande diskurser. Detta då man inte känner sig bekväm i vare sig den ena (slampiga) eller den andra (pryda), utan istället känner sig tvingad till ”balansgången” dem emellan. Kanske är det ingen tillfällighet att det är just Annika och Jenny – de som fått ge uttryck åt de tydligaste subjektpositioneringarna (och som om för att förtydliga detta suttit mitt emot varandra i rummet) – som hittar varandra i dessa avslutande ord. De två är, kanske av precis samma skäl, även de av deltagarna som tydligast bytt positioner från en stund till en annan under samtalets gång. Ingen av de poler de fått representera tycks utgöra några positioner de känner sig hemma i. Beträktade ömsom från den egna utkiksposten ömsom från den motsatta, blir deras positioner följande: Den medvetna och kritiska men snudd på asexuella tjejen – hon analyserar ju bort lusten, och den lustbejakande men ack så naiva då hon trots allt är ett offer för den

manliga världsordningen. Kanske var det detta som Jenny menade när hon sade: ”Oavsett hur man gör blir det fel”?

DISKUSSION

För överskådlighetens skull kommer vi i diskussionen följa tematiseringen från resultatdelen. Under varje rubrik kommer vi att kort sammanfatta den diskursanalys vi gjort, men kommer nu försöka gå ett steg längre och se hur dessa fynd kan tänkas hänga ihop, eller inte hänga ihop, med de teorier vi tidigare har skissat på. Det diskursanalytiska perspektivet är här att betrakta som ett av flera perspektiv vi nu kommer att använda oss av för att bättre försöka förstå våra resultat. Slutligen kommer vi lyfta fram diskussionens övergripande tankegångar under rubriken *Avslutande kommentarer*.

Porren tränger sig på

Vad gäller påståendet att pornografin idag tränger sig på, såg vi i resultatdelen två huvuddiskurser formera sig. En som försvarar individens fria vilja och valmöjligheter, och en som framställer en sådan integritet som svår, närmast omöjlig, då påverkan kommer från flera håll och dessutom indirekt. Vi fick också höra att hur man väljer att definiera pornografi, reklam, konst, etc., får direkta konsekvenser för vilka slutsatser man drar. Mer rumsrena – i förhållande till direkt pornografiska – tidningar som *Slitz* och *Café* framställdes i detta sammanhang som viktiga för spridningen av pornografisk diskurs. Tjejer i dessa tidningar sätter normen för vilka sexuella aktiviteter som gäller. Vill man som ung kvinna inte möta dessa krav, är man att betrakta som tråkig. Men vi har även fått höra att mer genusmedveten diskurs kan upplevas som påträngande. Förräder man som kvinna kampen för jämlikhet bara för att man har en bebis i famnen? Informanterna verkade uppleva sig som klämda från två håll: från pornografisk diskurs och från diskurser *om* pornografi. Den pornografiska diskursen föreskriver ett visst utseende och en viss sexrepertoar, medan talet om pornografi ofta beskriver denna påverkan som något förkastligt. Oavsett hur man gör *kan* det utifrån de definitioner eller betraktelsesätt man väljer att använda sig av bli fel, har vi fått höra.

Vi såg vidare åsikterna gå isär vad gällde påståendet (direkt planerat av stimulusmaterialet och troligtvis understött av den allmänna debatten som förs i media) att en större mängd pornografi når människor idag jämfört med förr. Vissa höll med om den bilden; andra menade att den är starkt överdriven. Internet fördes i detta sammanhang fram som en av anledningarna till pornografins större räckvidd idag. Men vad innebär denna lätthet som idag finns vad gäller att få tag på/låta sig nås av pornografisk diskurs? Vi fick bl.a. höra att människor idag på ett nytt sätt och i avskildhet kan leta upp pornografiskt material. Individen blev i denna beskrivning en aktör som *väljer* att leta upp pornografien. Kan internet möjligen ses som ett forum som främjar unga kvinnors *egna* utforskanden av sexuella uttrycksmöjligheter? Williams (1989) för en liknande diskussion med avseende på videons introduktion. Den pornografiska filmen, tidigare visad i skumma salonger där endast män i rockar vistades, kunde nu ses av par eller ensamma individer i hemmets trygga miljö. Williams ser denna tekniska utveckling som ett första steg mot ett inkluderande av kvinnan i pornografins sfär. Betraktar man internets möjligheter utifrån detta perspektiv blir fördelarna ännu fler för kvinnan *som konsument* av pornografi, då hon nu inte behöver utsättas för den andres blick i videouthyrningssituationen och då hon dessutom kan tänkas ta del av denna genre *ensam*, utan inflytande från en manlig partner. Å andra sidan, vad är det en kvinna via internet tar del av? Dworkin (1979) och MacKinnon (1989) skulle framhålla att de sexuella uttryck hon i sin avskildhet ”upptäcker” är männens sanning om sexualitet. Det handlar då inte om en genuin upptäckt utan snarare om att sexuell upphetsning betingas med bilder av manlig dominans och kvinnlig underordning. Williams skulle – liksom alla de teoretiker vi bekantat oss med – hålla med om att pornografi huvudsakligen utgår från ett falliskt perspektiv, men skulle troligtvis ändå se denna rörelse mot en agens för kvinnans del, som ett steg i rätt riktning. Dessutom implicerar Dworkins och MacKinnons resonemang, skulle Williams invända, att det kan finnas en ”ren” sexualitet – en sexualitet som inte skulle vara kontaminerad av maktrelationer. Detta påstående rimmar illa med Williams postmoderna tänkande. Att kvinnan nu mer och mer tar plats i pornografins sfär, först som konsument och i förlängningen även som producent, betraktas av henne som en möjlighet för att nya bilder och uttryck ska kunna skapas.

I gruppens samtal kring föreställningen om den stora mängd pornografi som idag sägs finnas tillgänglig, fördes även en psykologisk diskurs fram. Enligt denna måste den stora tillgången spegla ett behov. Skulle ett sådant behov – en efterfråga – inte finnas, skulle inte så mycket pornografi gå att producera/sälja. Vi har på flera ställen i vår diskursanalys sett att psykodynamisk diskurs ofta harmonierar väl med marknadsekonomisk diskurs. Då frågan om tillgången speglar ett behov eller inte tycks vara av central betydelse, inte bara för informanternas diskussion utan även för de teorier om pornografi vi presenterat,

kan det vara på sin plats att titta lite närmare på detta. Stoller (1975, 1985) verkar själv kombinera psykodynamiskt och marknadsekonomiskt tänkande, då han i sin beskrivning av olika pornografiska subgenrer anger dessas förmåga att överleva i en marknad som ett skäl till att de bör anses vara statistiskt säkerställda fantasier. Vidare uttrycker han att det "inre livet" (Stoller, 1975 s. 208, vår översättning), dvs. fantasier, drömmar och andra intrapsykiska processer, också är en orsak till, och inte endast ett resultat av, vår kultur. För Stollers del råder det med andra ord ett dynamiskt förhållande mellan den yttre och den inre verkligheten. MacKinnon (1989) har i detta sammanhang en tydlig åsikt. Att tala om inre mekanismer och djupare processer för att förklara pornografi, när vi lever i en värld som i så stor utsträckning är mansdominerad, är det samma som att rättfärdiga denna. Psykoanalys och pornografi är för henne "varandras speglar" (MacKinnon, 1989, s. 152, vår översättning). Båda speglar den patriarkala världsordningen så som den ser ut. Pornografien, menar MacKinnon, varken uttrycker eller skapar några behov. Den visar helt enkelt på sexualiteten så som den ser ut i det mansdominerade samhället.

Trots att gruppen hade olika åsikter i förhållande till pornografins påstådda påträngande, enades informanterna i ett slag då diskussionen kom att handla om skillnaden mellan dagens tjejer och de själva som yngre. Vi fick i detta sammanhang, under närmast total enighet, höra om stringtrosor och "knappt påklädda" "preteens". En diskurs enligt vilken något farligt finns i kombinationen unga tjejer och sexualitet, verkade här göra sig gällande. Diskursen verkade dessutom vara så dominerande att inga alternativa åsikter framfördes. Först efter ett tag såg vi tecken på att informanterna uttryckte att de kanske hade överdrivit denna kontrastering mellan sig själva och dagens yngre tjejer. Den unga tjejens sexualitet verkar alltså vara tabu. Man kan fråga sig om detta är den patriarkala diskursen som inte tillåter den unga kvinnan en sexuell agens. Att gruppen förfasar sig över kopplingen unga tjejer och sexuella attribut kan, i enlighet med MacKinnons (1989) tänkande, ses som något som sker i syfte att skydda unga tjejer från en av patriarkatet kontaminerad sexualitet. Det är i så fall olyckligt men sekundärt att man genom detta signalerar att något är fel och farligt med unga tjejer som med stil och klädsel uttrycker en uppvaknande sexualitet. Men vilken av aspekterna bör tillmätas störst vikt? Vi vet att informanterna på andra ställen i diskussionen fäst stor vikt vid de olika bemötanden pojkar och flickor får i förhållande till att synas, att ta plats, att ta för sig, inte minst vad gäller sexuella eller pornografiska fält. Är ett uttryck genom den befintliga diskursen (i det här fallet: kläder, poser) att likställa med förräderi – då man spelar patriarkatet i händerna – eller ett första steg mot agens och egen njutning? Med andra ord: Bör kvinnan avstå från att uttrycka sig sexuellt genom den befintliga (patriarkala/pornografiska) diskursen? MacKinnons svar på frågan vet vi: Ja, man bör avstå. Om kvinnan ändå skulle välja att uttrycka sig genom den befintliga matrisen, är hon då att betrakta som en agent,

och därmed ett steg närmare en ”frigörelse”, eller som en person fångad i ett nät av maktrelationer och därmed allt annat än fri? Williams (1989) skulle här än en gång påminna om både det utopiska och farliga med implicerandet av en från maktrelationer ren sexualitet. Kanske kan man i det här sammanhanget hänvisa till Foucaults (1980) analys av maktbegreppet. Maktens huvudsakliga egenskap, enligt denna, är dess förmåga att möjliggöra, att generera uttryck (och därmed exkludera andra) och inte dess repressiva karaktär som vi oftast och närmast intuitivt förknippar maktutövande med. Varje möjlighet döljer, eller förtrycker om man så vill, automatiskt en annan. En värld helt fri från maktrelationer blir en värld omöjlig att föreställa sig.

Tjejer är begränsade

Vi har sett att deltagarna i fokusgruppen har varit eniga kring att det finns en tvingande föreställning som begränsar kvinnan till kropp eller ”skal”. Killarna har en större repertoar att tillgå, både vad gäller fysisk representation och handlingar, vilket deltagarna upplever som orättvist. Denna orättvisa presentation av kvinnors och mäns olika förutsättningar är, har vi fått höra, synlig i reklam och veckotidningar såväl som i pornografiska filmer. I det här partiet har vi också kunnat se hur gruppen beskrivit två olika diskurser som båda, på sitt sätt, positionerar kvinnan i en ogynnsam situation. Beroende på vilket synsätt man väljer blir kvinnan antingen fri att välja, men är då dum om hon låter sig objektifieras, eller en person utan fri vilja och därmed ett ”offer”. Båda bilderna representerar en icke önskvärd position för kvinnan, något deltagarna tycks ha svårt att förhålla sig till.

För MacKinnon (1989) handlar det inte om något val. Hon förklarar objektifieringen med att kvinnan har konstruerats till objektet i den sexualiserade makthierarkin. Benjamin (1988) och Stoller (1975, 1985) vidhåller också att kvinnan är objektifierad, men har en annan utgångspunkt. Dessa författare menar att grunden till problemet härrör ur den lilla pojken behov av att klippa av identifikationen med mamman för att på så sätt bli betraktad som en separat såväl som en manlig person. I sitt försök att frigöra sig från modern tillbakavisar han, enligt detta tänkande, alla hennes feminina attribut. Modern står som prototyp för det odifferentierade objektet, och den svåra uppgiften i separationen lägger grunden för senare objektifiering av kvinnan. Komplementet till männens vägran att erkänna den andre, är enligt Benjamin (1988) kvinnans egen acceptans av bristen på subjektivitet, hennes villighet att erbjuda erkännande utan ett kräva något i gengäld. Eftersom flickan inte behöver byta identifikationsobjekt på det sätt pojken får göra, blir

hennes identitet mindre problematisk. Nackdelen är dock, menar Benjamin, att flickan inte har något givet riktmärke för utvecklingen av oberoende. Separationen från modern lär med andra ord pojken att objektifiera kvinnan och flickan att acceptera att bli objektifierad. Pojken har gjorts till voyeur, flickan till fetisch.

I gruppens diskussion kring ”horan och madonnan”-föreställningen framkom återigen att kopplingen sexualitet och kvinnlighet signalerar något problematiskt och eventuellt farligt. Trots att media idag är fylld av budskap som bejakar kvinnlig lust och sexualitet, menade deltagarna att den dikotomiserande kvinnobilden lever kvar. Vi fick se hur några av deltagarna kände sig pressade av de motstridiga budskapen, medan andra beskrev hur de gör motstånd genom att ”vända på förhållandet”. Kvinnlig onani blev ytterligare ett område där deltagarna gav uttryck för att kopplingen sexualitet – kvinna är tabubelagd. Ingen av deltagarna gav i detta sammanhang uttryck för idén att en skillnad i avseende på onani kan ha att göra med fysiologiska skillnader. De såg kvinnans mindre självklara förhållande till onani som en följd av att ”det inte är okej” för tjejer att onanera. Endast socialkonstruktivistisk diskurs fördes alltså i detta sammanhang fram, och återigen använde sig informanterna av kontrastering mot män/pojkar för att peka på skillnaderna och orättvisorna i de sociala konstruktionerna.

Hur skulle man förstå ”horan – madonnan” diskussionen? Hänger den ihop med den vid här laget flera gånger nämnda diskursen som gör kvinnan som uttrycker sin sexualitet till något problematiskt, något potentiellt farligt? Sett ur ett psykoanalytiskt perspektiv blir den tidiga modern den som framträder bakom ”horan och madonnan”-föreställningen. Tankegången kan sammanfattas så här: Incesttabut försvårar sexuella önskningar gentemot ett idealiserat och älskat objekt. Ohämmade sexuella önskningar kan som en följd av detta bara riktas mot ett nedvärderat objekt (Freud, 1912, 1921). Detta är den klassiska, tidiga psykoanalysens förklaring, som centrerar fenomenet kring oidipalsituationen, till varför *män* uppvisar denna tendens till nedvärdering av den sexuellt aktiva kvinnan. Hur detta fenomen upplevs utifrån kvinnans perspektiv, hur det uppfattas och vad det gör med *henne*, får vi ingen information om. Däremot menar Freud (1912) att kvinnans motsvarighet till mannens tendens att nedvärdera sitt sexualobjekt är kopplingen mellan *det förbjudna* och sexualitet något som han härleder till de kulturella villkor som gäller för kvinnor. Hans resonemang verkar vara följande: Så länge kvinnan av kulturella skäl skyddas från sexualitet, sker en djupgående betingning mellan förbuden och den uppvaknande sexualiteten. Freud välkomnar i detta sammanhang reformer som stödjer sig på psykoanalytiska fynd, men kan samtidigt inte utesluta att ändringar av konventioner kan resultera i andra och kanske större offer.

Vi har under rubriken *Kvinnan är begränsad* i resultatdelen även sett att kvinnan ofta döms hårdare än mannen och detta även av kvinnan själv. Det var något som förbryllade och upprörde gruppen. En dom från en kvinna sågs dessutom som farligare och mer effektiv. Vi fick även höra att det är irriterande när ens första tanke och reaktion inte är i överensstämmelse med en senare mer genomtänkt. Protesterna och motståndet mot detta verkade yttra sig på samma sätt som tidigare beskrivits angående den dikotomiserande bilden av kvinnan. Antingen försökte man tänka ett steg längre, se förtrycket, och betrakta det som en förlegad norm man tar avstånd från, eller så försökte man i tanke och känsla vända på omständigheterna och skapa nya förhållningssätt där killen blir ”slampig” och tjejen ”grym”.

Tendensen att döma kvinnor hårdare än män exemplifierades av informanternas kontrastering av ”Naken-Janne” och ”BB-Linda”. ”Naken-Janne” slapp djuptolkningar, medan ”BB-Linda” betraktades och förklarades utifrån en psykologisk diskurs. Dessutom fick vi höra att ”BB-Linda” sågs ned på med motiveringen att hon viker ut sig och samtidigt är mamma. Det tycks finnas något oförenligt i att vara mamma och samtidigt sexobjekt. Svårigheten med att förena moderlighet med sexobjektets funktion kan kanske ha något att göra med Benjamins (1988) beskrivning av modern som en djupt avsexualiserad figur i den västerländska kulturen. Enligt Benjamin erbjuder få teorier en beskrivning av modern som en separat individ med ett syfte annat än att existera för sitt barn. Avsexualiseringen speglar dessutom kvinnans brist på subjektivitet i samhället i stort.

Sammantaget pekar det vi har sett under denna rubrik mot en slags *centrering kring kvinnan*. Kvinnan verkar stå i fokus – synas och kontrolleras i högre utsträckning än mannen – för både män och kvinnor. Denna begränsning av kvinnans utrymme upplevs av informanterna som orättvis och frustrerande. Centreringen kring kvinnan kan utifrån en psykoanalytisk infallsvinkel förstås som en följd av det faktum att modern utgör både pojkar och flickors initiala kärleks- och identifikationsobjekt. Mäns och kvinnors maskopi i förhållande till ”kvinnan” får sin förklaring om den betraktas som just kopplad till infantila önskningar, besvikelser, vrede och kärlek som en gång upplevts i förhållande till mamman. Eller med andra ord: Män och kvinnor förenas i sin – med infantila upplevelser sammanvävda – vilja att kontrollera den allsmäktiga ”skaparen av liv och död” (uttrycket är lånat av Stoller, 1991, s. 217, vår översättning). Beträktad ur MacKinnons (1989) perspektiv blir samma initiala reaktion ingenting konstigare än ett uttryck för de i oss alla djupt rotade patriarkala föreställningarna. Inga mer djuppsykologiska förklaringsmodeller än så behövs.

Porren är inte realistisk

Vi blev i resultatdelen bekanta med vad vi har valt att kalla en pedagogisk diskurs om pornografi. Enligt denna är det inget fel på vad som visas i pornografiska filmer utan snarare vad som inte visas: en (fysiologiskt sett) adekvat tillfredsställelse av kvinnan. Porrfilmen, som annars inte hade behövt vara ”någonting dåligt”, bidrar på så sätt till en felaktig inlärning framför allt vad gäller unga pojkars uppfattning om sex men även i förhållande till tjejer som då de inte känner till någonting annat gör denna sexualitet till sin egen. I detta sammanhang fördes också en alternativ åsikt fram som även den använde sig av pedagogisk diskurs, men med en annan effekt. Enligt den är porrfilm okej så länge man vet, så länge man känner till, dess brist på realism. Alla höll dock inte med om att en sådan kunskap räckte som skydd mot påverkan.

Vi hörde även tvivel framföras i fokusgruppen angående vem som överhuvudtaget kunde tänkas önska att pornografiska filmer ser ut som de gör. Vill killar verkligen att de ska se ut så här, eller är de offer för en utifrån kommande påverkan? Handlar det om inre fantasier eller om utifrån kommande påverkan, en betingning? Vi kan återigen i detta skymta Stollers (1975) publicerade dagdrömmar/fantasier och MacKinnons (1989) avvisande av dessa förklaringsmekanismer. En av deltagarna efterlyste ”trevligare porrfilmer” – en kontradiktion ur Stollers synvinkel då den perversa fantasin enligt hans analys bygger just på känslan av att synda, av att hämnas och förnedra – vilket ledde gruppen till att diskutera *Pink Prison*, en film för en kvinnlig publik. Filmen gillades inte av deltagarna, bl.a. eftersom kvinnan inte fick tillbaka lika mycket som hon gav, samt för att de få gånger manliga könsorgan var i bild var de inte ens i erigerat tillstånd.

Hur kan vi utifrån de teorier vi har tillgängliga förstå denna diskussion gruppen för? Williams (1989) behandlar utförligt de visualiseringssvårigheter som finns för en jämställd porrfilm. Kortfattat kan man säga att hon menar att porrfilmen aldrig slutar ställa frågor om kvinnans njutning och tillfredsställelse. Hur ser denna tillfredsställelse ut? Hur fångar man den på bild? Vad döljer sig i hennes mystiska inre? Vad vill kvinnan egentligen? Alla dessa är frågor som porrfilmen, enligt Williams, är besatt av att ställa. Mannens självklarhet, styrka och potens är det som hela tiden återförsäkras i den pornografiska filmen, som en kompensation för den osäkerhet som alla dessa frågor kring kvinnans anatomi och njutning reser. Den manliga utlösningen, ”the money shot” som den kallas i porrfilmsbranschen, är enligt denna analys filmens bildmässiga klimax – på en gång ett bevis för filmens gestaltning av äkta sexualitet och njutning, såväl som för fallosens eviga seger över den oroväckande kvinnan. Då Williams diskuterar nyare pornografiska filmer, gjorda av kvinnor för kvinnor, framförs just deras förskjutning av

porrfilmens falliska bildspråk som ett av deras kännetecken. Sexuell fantasi och njutning står inte och faller med mannens erektion, är budskapet i dessa filmer enligt Williams. Penisen behöver i och för sig inte alltid tryckas ned för att kvinnans begär ska framträda, men det är viktigt att hon upptäcker sin lust, att hon påbörjar sin resa, menar Williams. Om vi här återvänder till vår fokusgrupp, är det intressant nog gruppens mest frekvente användare av socialkonstruktivistisk/feministisk diskurs som, utifrån en rättvisa baserad på ekonomiskt tänkande, protesterar mot att kvinnan i *Pink Prison* inte får lika ”mycket tillbaka” – inte ens en erigerad penis. Är det i användandet av det ekonomiska filtret man begagnat sig av för att analysera filmens orättvisa, som svaret till varför gruppen och Williams här hamnar så långt ifrån varandra bör sökas? Är det i så fall en manlig ekonomi fokusgruppen använder sig av i detta parti, medan Williams söker efter en specifikt kvinnlig njutning, en kvinnlig ekonomi? Skulle i så fall att ”vända på det” – att rätt ska vara rätt (öga för öga, tand för tand?) – kunna vara ett uttryck för en manlig, patriarkal ekonomi? Kanske. Diskussionen blir hur som helst än mer förvirrande om inte ens sätten man använder sig av för att formulera sina jämställdhetskrav på är befriade från patriarkalt tänkande. Kanske hjälper det något att komma ihåg att dessa sätt man formulerar sig på är ingenting annat än en omskrivning av begreppet diskurs. Och diskurser, vet vi ju, är allt annat än neutrala.

Så här långt har socialkonstruktivistisk diskurs främst använts i syfte att kritisera hur pornografi idag ser ut, men informanterna gjorde även inlägg som också kan sägas bygga på en socialkonstruktivistisk diskurs fast med andra effekter. Vi fick höra att det ligger invävt i könsrollerna att tjejer ska tycka att porr är ”äckligt” medan killar ska tycka det är ”häftigt”, i enlighet med den föreställningen som lär att killar vill ha sex ”snabbt” och ”hårt” och tjejer ”långsamt” och ”romantiskt”. Även invändningen mot en alltför ensidig beskrivning av pornografi som en tvingande och missvisande diskurs kan sägas ha beröringspunkter med postmodernt tänkande. Kan man kräva att bli ”fullständigt utbildad och veta allt” bara för att man sett på film? Resonemanget tangerar nästan Foucaults (1976) *ars erotica – scientia sexualis* kontrastering. Denna tankegång skulle i så fall kunna sammanfattas så här: Sexuell kunskap kan inte förmedlas endast genom pedagogisk upplysning (*scientia sexualis*). Det krävs en praktisk, kroppslig initiering (*ars erotica*) ”och inte bara en gång utan...”.

Vår diskursanalys visade också att den ”äkta” sexualiteten som den pornografiska filmen misslyckades gestalta hade att göra med ömsesidighet, med ”det gemensamma”. Diskussionen ledde gruppen till en kontrastering mellan *erotik* och *pornografi* där det förstnämnda stod för handling, spänning, kvalité, medan det andra blev ”simpelt”, ”för mycket” och ”skabbigt”. Gruppen befann sig i det här läget långt ifrån sina initiala åsikter

om att porrfilm kunde se ut precis som den gör bara den inkluderar kvinnlig njutning/tillfredsställelse. Detta ifall det inte är just *ömsesidigheten* (eller relationerna handlingen består av) som tillhandhåller den kvinniga njutningen. Killar, fick vi höra, vill tvärt om undvika denna handling. Porrfilmen med dess brist på realism passar dem därför bättre, spekulerade informanterna.

Läsning fördes i detta sammanhang också fram och verkade även den i gruppens beskrivningar erbjuda en liknande möjlighet till egna bilder att uppstå, till att ”få upptäcka själv”, som först *kodningen* av hårdporrkanalerna och sedan mjukporren sades erbjuda. Vi såg alltså i detta parti en glidning i informanternas diskussion: Från att porrfilmer ska se ut precis som de gör, bara de inkluderar i sina scener en realistisk stimulering av kvinnan – via de kodade hårdporrkanalerna och sedan mjukporren – till att läsning är mycket mer spännande än porrfilm. Det framträder alltså här en kedja bestående av ”spännande” kodade (hårdporr)kanaler, ”så mycket mer upphetsande” mjukporrfilmer och slutligen böcker som ”lämnar så mycket åt fantasin”. Handlar det om att ett filter, en projektyta, eller med ännu fler ord, att en viss distans till den skildrade scenen, erbjuds? Det verkar så. Samtidigt blev gruppen efterhand medveten om det könsstereotypa i diskussionens vändning och började leka med tanken att de kanske säger så för att de är tjejer. Boken är ju ”ett legitimt” alternativ för tjejer, ansåg en av informanterna.

Hur ska vi förstå denna rörelse som beskrivits ovan? Luras man av diskurserna som föreskriver pornografi för killar och erotik för tjejer, till att uttrycka sig genom dessa upptrampade och välbekanta stigar, eller är det så att informanterna av andra anledningar föredrar erotik? I fall det är en diskursiv artefakt, kan den vara så tvingande att den åstadkommer denna inre effekt? Tycker tjejer att det är lika upphetsande som killar att titta på pornografisk film men kan inte tillstå detta i ord, eller är detta diskursiva påbud/förbud internaliserat på ett sätt som gör att man inte ens får den lusten? Om det sistnämnda är fallet, vad blir då skillnaden mellan ett socialkonstruktivistiskt/diskursivt perspektiv, och en psykologisk förklaringsmodell som använder sig av termer som internalisering, modellering eller till och med överjag?

Williams (1989) tar, liksom Stoller (1975, 1985), avstånd från en distinktion som gör erotik till något bättre och distinkt annorlunda än pornografi. Vad som helst kan framstå som vad som helst, beroende på vem betraktaren är. Enligt Williams behöver kvinnor båda, då den ena betonar *åtrå* och den andra *tillfredsställelse*. Likväl använder hon sig i sin analys av porrfilmsgenren av begreppen *upplösande* kontra *separerande* film (vår översättning). Den första, mer typisk för kvinnliga regissörer, utspelar sig ofta på fiktiva

ställen eller rum där man under en längre tid och med bilder på hela kroppar, vars rörelser tangerar dans, får ta del av människors njutningar. Allt presenterat i långa tagningar utan allt för mycket av de för porrfilmen typiska närbildsklippen. Williams lånar här från Benjamins (1988) tänkande kring det ”inre utrymmet” och menar att detta först behöver hittas för att kvinnan, i egen takt och i benign ensamhet, sedan ska finna sitt begär och sin njutning som subjekt. Den separerande porrfilmen, majoriteten av genrens filmer, är däremot bevisorienterad (närbilder, money shots, etc.), klippt och styckad, allt efter den manliga perspektivets behov att separera – det är meningen att det *ska* vara överkligt.

Deltagarna i fokusgruppen menade att det var ömsesidighet och handling som genererade erotikens mer upphetsande effekt. Detta resonemang kan sägas ligga i linje med Benjamins (1988) syn på den erotiska föreningen som utbytet av ömsesidigt erkännande. Deltagarna har som vi har sett inte upplevt att pornografin skildrat realiteten, sexualiteten så som de känner igen den, eller önskar att den såg ut. Om pornografin hade lyckats gestalta något av detta ömsesidiga utbyte, det intersubjektiva begäret, så är det möjligt att den hade förmedlat något som känts mer ”realistiskt” för kvinnan.

Den initiala ståndpunkten – att porrfilmen ska se ut som den gör så länge den avbildar kvinnlig njutning – kan *också* ses som en reaktion mot den diskurs som gör gällande att kvinnor inte ska tycka om pornografi. Våra informanter har inte varit intresserade av att bygga på dikotomiserande diskurser som framställer kvinnor på ett sätt och män på ett annat. Denna ambition till trots har de ofta hamnat i att diskutera skillnader könen emellan, inte minst för att peka på orättvisor. Genomgående har de verkat uppleva denna glidning, då de upptäckt att den ägt rum, som frustrerande och förvirrande. Det vi har sett i gruppens glidning kan beskrivas på följande sätt: Första positionen intas utifrån en strävan efter jämställdhet – det finns ingen skillnad mellan män och kvinnor med avseende på pornografi, lust, eller sexualitet i stort. Snart märker de att de av olika skäl – diskursiva, djuppsykologiska eller biologiska – inte kan stå fast vid denna subjektposition. Andra diskurser har tvingat dem att byta position. Kanske har de mött de specifikt manliga perversionerna – viljan att veta, *scientia sexualis*, pornografen/vetenskapsmannen med kameror, förstoringsglas, strålkastare och rakhyvlar – och där inte funnit något kompatibelt med deras fantasier, deras behov. Det är för naket, för simpelt, för nära. Vad som ligger bakom att de tycker så här är kanske av mindre betydelse. Diskursen, har vi sett, har både en språklig och reell, materiell sida. Samtidigt är detta ingen absolut sanning. De finns även de i gruppen som verkar ha hittat *sina* sätt att tappa de manliga diskurserna på upphetsning och njutning. Där det finns makt finns det motstånd.

Filmatiserade fantasier

Som vi har sett beskrev deltagarna pornografin som något man möjligen tittade på när man var yngre och oerfaren. Pornografin fungerade då som en inspirationskälla, den var spännande och ny. Nu upplevdes den av flera deltagare som meningslös snarare än spännande. Pornografin har förlorat ”sin glans”. Någon uppger att hon hade kunnat tycka om den om det bara hade producerats något bättre.

En av informanterna beskrev det pornografiska material som hon som ung sökte upp, och menade att det var de ”spännande” (”sekreteraren med chefen” gavs som exempel), ”farliga” och de ”annorlunda” inslagen som gjorde det intressant. Att kombination chef - sekreterare betraktas som spännande och intressant av en kvinna, beror enligt MacKinnon (1989) på att kvinnor konstruerats till objekt och att pornografin är ett medel genom vilket män konstruerar sexualiteten (till sin fördel). Om kvinnan upplever den underordnade rollen som sexig så är det för att hon betingats till detta. Benjamin (1988) hävdar också att kvinnan ofta känner igen och identifierar sig med den underordnade positionen, då hon till följd av tidiga erfarenheter inte utvecklat samma subjektivitet som mannen. Benjamin skulle dessutom kunna tillägga att det som verkar tilltalande i det ”farliga” har med aggressionselementet att göra – en viktig del i det lilla barnets frustrerande differentieringsprocess, såväl som senare i den erotiska föreningen. Det är enligt detta resonemang tilltalande att i fantasin eller i den sexuella leken ”förgöra” den andra för att upptäcka att han/hon överlever ”attacken” samt låta oss själva ”förgöras” och upptäcka att vi överlever. Enligt Benjamin är aggressionselementet alltså en viktig komponent i erotiskt liv. Men det är att *överleva*, att härbärgera attacken som skiljer ut erotisk förening (som leker med fantasin om dominans) från verklig dominans.

Gruppen diskuterade vidare kring pornografins innehåll och syfte. Yttrandet om att våldtäktsfantasier, på tal om de kvinnoförnedrande inslagen i filmerna, är vanliga hos kvinnor blev kontroversiellt. Som vi såg kolliderade två diskurser med varandra. I den ena är pornografi möjlig att använda, eventuellt ihop med en partner, för att sätta fart på fantasin. De kvinnoförnedrande inslagen, i form av sado-masochistiska skildringar, är ovidkommande och behöver inte problematiseras. Det här är den liberala, individorienterade diskursen där filmer och fantasier och sexuella praktiker inte analyseras och utvärderas. Denna diskurs utgör anti-tesen till Dworkins (1979) och MacKinnons (1989) resonemang. Om en kvinna ansluter sig till denna diskurs menar de att hon ”sover med fienden”. En annan synvinkel enligt MacKinnon är att kvinnan som säger *jag väljer det* använder sig av den enda strategi som finns tillgänglig för henne, i syfte att bevara självkänslan.

I den andra diskursen fokuseras, i linje med Dworkin och MacKinnons teser, kvinnans förnedring. Det är omöjligt att titta på dessa sado-masochistiska inslag utan att analysera vad de implicerar för den enskilde, samt utvärdera vad det får för återverkningar på människor, i ett större perspektiv, i samhället. Med den här diskursen som utgångspunkt blir det upprörande att pornografin ser ut som den gör. Diskursen blir dessutom oförenlig med ett jämställdhetsperspektiv.

Pornografiska filmer beskrevs därefter av en deltagare som *filmatiserade fantasier*, och vissa av informanterna enades kring att sado-masochistiska fantasier stod för att ”släppa kontrollen”. Några gav uttryck för åsikten att släppa kontrollen handlar om att lämna över, att vara passiv. Någon annan menade att släppa kontrollen lika gärna kan handla om vara aktiv, bestämma och handla själv. Enligt Benjamin (1988) har sadisten och masochisten båda möjlighet att spela den andres roll i fantasin. Roten till sadism/masochism ligger enligt Benjamin i sammanbrottet av spänningen mellan själv och andra. I splittingen resprenteras de två sidorna som motsatta och distinkta tendenser, så att de finns tillgängliga för individen endast som alternativ. Individen kan bara spela en roll i taget, och projicerar den andra sidan på den andre. Om individen inte kan acceptera sitt beroende av någon som han inte kan kontrollera, blir lösningen att underordna och förslava den andra – så att den ger honom det erkännande han söker utan att själv behöva ge något i gengäld. Masochistens förlust av självet är sadistens vinst. Masochistens smärta är sadistens njutning. Masochisten välkomnar sammanbrottet av självet men bara under vissa omständigheter: att uppoffringen verkligen skapar sadistens makt, skapar hans koherenta själv till vilket masochisten kan ta sin tillflykt. Genom att förlora sitt eget själv får masochisten tillgång, om än på kringkuren väg, till ett mer maktfullt sådant. Det är Benjamins åsikt att kvinnan oftast är den som besitter den underkastades, masochistens roll i polariseringen. Den lilla flickan har en svår uppgift i att lösa identifikationen med de båda föräldrarna – en moder som inte är ett aktivt eget subjekt och en fader som är det, men som sällan uppmuntrar flickan till identifikation med honom och det han står för. Även *med* faderns uppmuntran är det enligt Benjamin svårt att uppnå det modern misslyckats med: Att förena subjektivitet med en kvinnlig könsidentitet. När identifikationen med pappan inte tillfredsställs inom fältet av ömsesidigt erkännande kommer den senare igen som *idealiserad kärlek*; en önskan om ett ställföreträdande substitut för ens egna agens. Den antar formen av accepterandet av den andres vilja och önskemål som sina egna. Att vara den passiva i dikotomin aktiv/passiv blir därför kopplat till den typiska kvinnoidentiteten med brist på egen agens. Att som kvinna förknippa att ”släppa kontrollen” med passivitet blir i Benjamins ögon förbundet

med hennes öde som det underkastade könet. Att betrakta ”släppa kontrollen” som en väg till att ta för sig ter sig mer förbundet med agens.

Gruppen diskuterade vidare frågan om att ryckas med respektive att inte ryckas med, då man tar del av pornografiskt material. Någon föreslog att det handlar om huruvida man kan ”identifiera” sig med tjejen i scenen. Identifikationen verkade vara av avgörande betydelse för om man rycks med eller inte. Någon annan antydde att identifikationen blir problematisk då den innebär ett bejakande av könsrollen – den objektifierade kvinnan – vilket i sin tur innebär att betrakta sig själv som ett offer. För denne någon blev svaret: Nej, jag identifierar mig inte med kvinnorna i filmen. Å andra sidan, varifrån kommer upphetsningen om ingen identifikation med filmens roller åstadkoms? Använder man sig av ”höljet”, dvs. den stiliserade kvinnorollen pornografin erbjuder, som ett tillfälligt sätt att ta del av en sexuell upphetsning – så som denna erbjuds av en rådande pornografisk/sexuell diskurs? Den sistnämnda deltagaren tycks antyda att hon kommit på ett sådant sätt att stjäla den sexuella upphetsningen ur filmen utan att för den sakens skull ”identifiera” sig med kvinnan i den. Är detta det enda sättet att nå upphetsning? Känner man sig sexig endast då man kopplar upp sig gentemot den rådande (pornografiska) diskursen om vad sexighet är? Är detta att förstå som oskuldens rutt/omväg/manöver till sexualiteten via horan – inklusive den tillhörande bestraffningen som den patriarkala diskursen föreskriver, då man ju horar? Denna bestraffning skulle i så fall vara följdriktig inte endast utifrån det manliga perspektivet – som alltid har haft svårt att handskas med kvinnlig sexualitet, eller åtminstone en otyglad sådan – utan även som en följd av att man bryter mot sina egna normer och tar del av en njutningsform vars befintliga uttrycksmedel man förkastar.

Den alternativa sidan av frågan väcktes naturligtvis också: Är det möjligt att en kvinna omedvetet kan identifiera sig med den dominante mannen i scenen? Detta då den undergivet framställda kvinnan inte framstår som ett rimligt eller önskvärt identifikationsobjekt. Att dominera – i sin förlängning vara sadist – tycktes för denna deltagare framstå som mer åtråvärt. Och Benjamin (1988) skulle hålla med; vårt samhälle hyllar manlig dominans före kvinnligt beroende.

En av deltagarna påpekade att det finns undersökningar som visar att killar gillar tjejer som ”tar initiativ”. Detta upplevde gruppen som oförenligt med den typiska föreställningen om porrfilmens dominante man och passiva kvinna. Några upplevde det som märkligt att det är så. Finns det önskemål om dominanta kvinnor så borde det också finnas gott om sådan filmer, tycktes åsikten vara. Någon annan berättade att sådana filmer finns, men att de inte utgör den s.k. mainstreampornografin. Stoller (1975) menar

att pornografin är direkt kopplad till den perversa dagdrömmens uppbyggnad kring *fantasier om hämnd och triumf*. Den pornografiska industrin är en vinstgenererande maskin. Den överlever inte på att sälja fantasier som inte har några köpare. Har deltagarna kanske rätt i att det är märkligt? Om män gillar kvinnor som tar initiativ borde ju denna genre ingå i den s.k. mainstreampornografin.

Att bli kille – att bli tjej

Mycket av det informanterna i gruppen pratat om har kretsat kring mäns och kvinnors olika förutsättningar. Deltagarna har beskrivit hur vuxentillblivelsen innefattar olika saker för killar och tjejer. Pornografi, liksom onani, ingår som en mer naturlig och accepterad del i att "bli kille", vilket informanterna upplevde som en ojämlikhet. Gruppen var enig kring att det är uppfostran enligt de konstruerade könsrollerna som ligger bakom denna ojämlikhet. De verkade också eniga om att det är svårt att förklara varför tjejer "ska" tycka att pornografin är "skabbig". Även åsikten om pornografi är kanske invävd i könsrollen. Att killar tittar tillsammans på porrfilm, medan tjejernas motsvarighet är att sminka sig i grupp, skulle i linje med Stollers (1975) och Williams (1989) resonering kunna betraktas som en illustration av det samhälle där pojkar växer upp till voyeuriser och tjejer till fetisch, objekt att betrakta.

Gruppen verkade alltså enig i att synen på pornografin är invävd i könsrollerna, och att medievärlden bär en skuld för hur dessa ser ut. Det råder en full enighet kring att könsrollerna är socialt konstruerade. Några av deltagarna förtydligade att eftersom könsrollerna är så tidigt förvärvade blir det svårt att förstå det ens kultur har snärjt in en i, och den resulterande upplevelsen verkar vara förvirring. Detta uttalande är som ett eko av resonemanget i Nina Björks bok *Under det rosa täcket* (1996), en bok som skulle kunna betraktas som unga feministers generationsroman. Björk skriver:

Men att lära mig själv att inte tända på det min kultur har lärt mig att tända på, att inte finna det upphetsande att vara det sexiga objektet, är en annan sak. Att börja förhandla med min sexualitet skrämmer – i vilka sammanhang kan jag vara både konsekvent feminist och riktigt kåt? (s. 210)

Vidare diskuterade informanterna hur det skulle kunna se ut ifall tjejer under uppväxttiden fått lika stor rörelsefrihet som killarna. Här rådde olika åsikter. Någon trodde att även tjejerna skulle kunna samlas kring porrfilm, medan andra var mer tveksamma. Klart stod i alla fall att det finns ett budskap utifrån som lyder: Unga flickor kan lätt råka ut för farliga saker, t.ex. våldtäkter. Dworkin (1979) och MacKinnon (1989) menar att våld mot kvinnor är ett hot som alla kvinnor står under ständig risk att utsättas

för. Samtidigt finns det ett mer subtilt budskap utifrån om att tjejerna själva kan förvandlas från ”små oskyldiga” till ”farliga” om de super sig fulla och är ute sent. I detta budskap tycks ligga en implicit antydning om att kvinnan blir *farlig* om hon skulle släppa loss, och, får vi förmoda, i förlängningen bli mer av en sexuell agent, för att använda Benjamins (1988) term. Återigen har vi i vårt material funnit att kopplingen kvinna – sexualitet utgör något potentiellt farligt.

Deltagarna var alltså, som vi har sett, eniga om att åberopa socialkonstruktivistiska idéer vad gäller skillnader mellan unga killars och tjejers inställning till pornografi och onani. När de av moderatorn i fokusgruppen fick den direkta frågan om det finns någon skillnad på mäns och kvinnors sexualitet, upphörde denna enighet. De flesta ville förespråka en sexuell jämlikhet, men subjektpositionerade sig nu inom vitt skilda diskurser för att försvara denna jämlikhet. En fysiologisk diskurs förespråkades för att peka på att det inte finns några funktionella skillnader mellan könen. Evolutionistisk diskurs användes för att dels beskriva mannens funktion som åtskild från kvinnans, och dels för att användas som ett försvar mot just denna anmärkning. Någon annan uttryckte, i Dworkins och MacKinnons anda, att det är ett gammalt maktförtryck av kvinnan som ligger bakom de skillnader som till synes finns. Andra gav uttryck för åsikten att det finns en biologisk skillnad mellan könen, och bemöttes med att om så är fallet sitter den i så fall inte i sexualdriften. Just frågan om sexualdriften visade sig vara ett kontroversiellt ämne. Om man tror på en biologisk skillnad, vad händer då med den sexuella jämlikheten? Ytterligare en annan deltagare menade att vilken förklaringsmodell (eller diskurs) man använder, beror på vad man vill uppnå för syfte, och att det är omöjligt att avgöra om eventuella skillnader beror på biologi eller kultur, vilket gör dessa eventuella skillnader ointressanta. Det sista uttalandet sluter cirkeln för resonemanget med en återigen socialkonstruktivistiskt färgad idé.

Pornografins påverkan

Det har varit en återkommande tendens under fokusgruppsmötena att informanterna har haft lättare för att detektera påverkan (vad den än må gälla) hos andra än dem själva, samt ofta ge uttryck för åsikten att det är en stor skillnad mellan förr och nu. Man kan finna gemensamma drag i dessa två – *det var bättre förr* samt *de andra, inte jag* – tendenser. Betraktar man fenomenet utifrån en gruppdynamisk infallsvinkel skulle man kunna säga att gruppen enas genom denna manöver. Det är lättare att prata om *där* och *då* än *här* och *nu*. Det eventuellt problematiska eller kontroversiella förläggs utanför den egna sfären,

stämningen lättar, alla kan hålla med. De som påverkas har således mestadels varit ”trettonåriga pojkar” eller unga tjejer som ännu inte skaffat sig egna erfarenheter. Men även mer personliga erfarenheter har förts fram. Sammantaget har vi fått höra följande: Pornografisk film *skapar förväntningar* på hur sex ska se ut, och detta får konsekvenser i människors sexuella praktiker. Det handlar om en påverkan vad gäller (a) vilka sexuella akter som framställs som vanliga och på så sätt skapar en mall för en sexuell repertoar, (b) att dessa akter kopplas ojämnt till de olika könen i pornografins avbildning av dem – kvinnan sägs exempelvis ge mer oralsex än mannen, vilket får genomslag även i det privata, (c) framställningen av kvinnor (och män) som alltid upphetsade och redo för sex bidrar till en känsla av att något är fel då verkligheten inte stämmer överens med detta. Men vi har också fått höra att man inte endast ska se de negativa aspekterna av en påverkan. Pornografi kan nämligen också (d) fungera inspirerande vad gäller nya sexuella uppslag och aktiviteter. Slutligen, var det huvudsakligen via *veckotidningarna* och inte från pornografin direkt, som dessa sexdiskurser sades nå våra informanter.

Vi har i resultatdelen också sett gruppen debattera ifall den stora mängd tal och skrift om sex som nu produceras i samhället är att betrakta som något positivt eller negativt. Två diskurser verkade göra sig gällande i detta sammanhang: En som lär att man ska tala om saker och ting och inte låtsas som de inte finns – implicit: då detta, enligt det psykodynamiska tänkande som denna diskurs mycket väl kan härledas till, leder till större problem i förlängningen. Och en som lär att människor bör utan yttre påverkan – allt för mycket prat – få möjlighet att få utveckla en *egen* sexualitet. Denna sista diskurs kan ses som besläktad med de åsikter Foucault för fram i *Sexualitetens historia* (1976). Det är enligt Foucault en av västvärldens stora myter att vi en gång varit förtryckta vad gäller vår sexualitet men att vi nu genom att *tala* om sex skulle ha påbörjat en befrielse från detta ok. Foucault har tvärtom sett ett utövande av makt och kontroll i scientia sexualis aldrig sinande produktion av tal och skrift om könen och dess njutningar. Kroppsliga förnimmelser som tidigare har varit just förnimmelser, blev genom makt/kunskapsutövande till sexualitet och perversioner. Något man kan studera, klassificera och diagnostisera. Foucaults kritiska inställning till sexdiskurserna kan alltså delvis återfinnas i fokusgruppens diskussion. Men saker och ting blev här mer komplexa än så. Vi fick höra att det pratas mycket om sex, men det är *fel* sorts prat. En annan slags diskussion efterlystes av informanterna i gruppen. Tar vi här hjälp av Williams (1989) för att förstå detta uttalande får det följande betydelse: Ju fler diskurser om sexualitet, desto mer tenderar hierarkierna som styr motsatser som man/kvinna, aktiv/passiv, dominans/underkastelse, subjekt/objekt att brytas ned. Kanske var det något liknande informanterna lite längre fram i diskussionen efterlyste när de uttryckte att motbilder till den av pornografin förmedlade sexualiteten behövs.

Men vi hörde också i detta sammanhang talas om två andra diskurser, eller normer som en deltagare benämnde det, som sades försvåra samtalet. Det handlade om en balansgång en kvinna får gå mellan de föreställningar som lär att ”man ska vara frispråkig” och andra som knappt tillåter en att ha sex.

Slutligen blev vi påmind om hur själva ordvalet påverkar. Ordet *påverkan* tycks peka åt det negativa. Kan detta vara en bias inbyggd i själva fokusgruppsintervjun? Vad hade hänt om vi istället frågat efter hur pornografin *inspirerar*? Blir konnotationerna då allt för positiva? Kan man bli inspirerad till negativa handlingar, lika väl som påverkad till positiva? En sak tycks ändå vara klar: Det ångar om orden. De tycks vara laddade med små, men signifikanta, minus- respektive plustecken. Satsen ”att påverka något i en viss riktning” framträder, då den betraktas utifrån en diskurs som håller det naturliga, det fria – det rena – högt, som laddad med negativa konnotationer.

Det verkar som om diskursernas effekt på begreppen/fenomenen i fokus för deltagarnas intresse, inte endast kastar ljus eller skugga och därmed bestämmer vad som tillåts framträda eller inte framträda. De tycks även mångfaldiga respektive begränsa de möjligheter till kopplingar med andra ord/bilder som kan uppstå, samt avgöra om dessa kopplingar har en negativ eller positiv laddning – hela tiden med den för tillfället gällande diskursen som fond, som referenspunkt. Diskurserna blir, betraktade på detta sätt, som filmkulisser man bär in och ut bakom en viss scen; ett antal personer, föremål, relationer, allt för att alternera eller hitta stämningen man vill uppnå. Detta sista *vill*, subjektets val av kuliss, är ändå att betrakta som relativ och begränsad. Det finns alltid ytterligare en kuliss att upptäcka, så även vad gäller viljeaktens sceneri.

Är det upplevelsen av detta som emellanåt skapar den frustration – de suckar – gruppen ger uttryck för, ett slags diskursernas böljande – ingen stabil horisont att få vila blicken mot – som gör dem förvirrade?

Avslutande kommentarer

I detta arbete har vi sett våra informanter känna sig klämda mellan olika diskurser. Det verkar vara ett uttryck för att vi lever i en tid där motsägelsefulla normsystem existerar sida vid sida. Oavsett hur man gör kan det bli fel. Våra informanter har uttryckt att tjejer är mer begränsade än killar vad gäller *allt*. I synnerhet verkar kopplingen mellan kvinnan

och sexualitet utgöra något farligt, och fler restriktioner vad gäller kvinnors sexualitet, sägs finnas. Vi har också sett att gruppen i sitt letande efter förklaringar till att saker förhåller sig som de gör, ständigt återvänder till vad det innebär att bli kille och att bli tjej. De olika bemötanden barn får, sägs vara anledningen till de flesta skillnader som senare uppstår, inklusive könens olika förhållanden till pornografi och onani. För övrigt verkar en central upplevelse hos deltagarna vara den att en genomgripande orättvisa råder mellan de båda könen. För att förstå och försöka förklara denna orättvisa har deltagarna nästan uteslutande använt sig av socialkonstruktivistisk diskurs.

Våra informanter har också varit överens om att pornografi påverkar, även om det är svårt att säga exakt hur. Den sägs bl.a. skapa föreställningar och mallar för utseende och sexuella akter. Denna påverkan behöver ändå inte enbart ses som något negativt. Informanterna framhåller att den även kan fungera inspirerande. Vi fick dessutom höra att inte endast pornografin påverkar, utan även allt prat om pornografin.

Sammanfattningsvis tycker vi oss ha sett att deltagarna upplever sig klämda mellan:

- den pornografiska diskursen som föreskriver ett visst utseende och en viss sexrepertoar,
- det motstridiga talet om pornografi som bl.a. gör gällande (a) att pornografi är förtryck, alternativt (b) att pornografi är enbart filmatiserade fantasier,
- de normer som föreskriver kvinnan som lagom sexuellt aktiv, dvs. varken hora eller madonna.

Våra resultat sammanfaller här med den i inledningen refererade undersökningen av Berg (2000). Den spontana upplevelsen av pornografi tycks vara att det är något manligt – något som tillhör den manliga sfären, producerat av män för män. De många motstridiga budskapen, samt det faktum att det är svårt att själv förstå det kulturen tidigt snärjt in en i, verkar också göra det svårt att veta hur man ska förhålla sig till pornografi. I och med att pornografi anses vara ett manligt fenomen, blir mötet med denna och talet om pornografi förvirrande.

Vad gäller detta arbetes teoretiska förankring och hur denna hänger ihop med våra resultat, är det inte lätt att med säkerhet uttala sig. Diskursanalys är som vi vet både teori och metod. Våra resultat är direkt avhängiga denna metod och dess sätt att betrakta utsagor på. Vad gäller de feministiska och de psykoanalytiska teorierna har vi kunnat se beröringspunkter och relevanta förklaringsmodeller i förhållande till våra resultat hos båda. Svårigheten att avgöra i vilken utsträckning fenomenen i fokus handlar om inre

förlopp som fantasier och andra intrapsykiska mekanismer, eller i fall de bara är uttryck för en betingning utifrån traditioner och kultur, är lika stor för oss som den var för gruppens del. Kanske har vi lyckats minska glappet mellan dessa synsätt något genom att påminna om att båda på ett sätt har kultur och samhälle som studieobjekt, även om det i psykoanalysens fall handlar om att detta betraktas indirekt – genom fantasiernas och de inre mekanismernas lins. Psykoanalytisk teori kan som bekant förklara mycket men erbjuder inte många möjligheter till kontroll och utvärdering. På så sätt är den inte mer än ett sätt att sortera diskurs på, ett sätt att lyssna på och förstå det som sägs utifrån de mönster som bildas i det sagda, självklart utifrån de grundantaganden teorin bär med sig – förekomsten av olika medvetenhetsnivåer, den personliga historiens betydelse, försvarsmekanismer, etc.

En konvergenspunkt gemensam för både diskursanalysens resultat och de teoretiska traditioner vi använt oss av, verkar dock uppstå kring *kontrollen* av kvinnan, eller mer precist kring kontrollen av kvinnlig sexualitet. Oavsett hur vägen till denna kontroll förklaras av de olika teoretikerna, verkar de alla överens om att så är fallet. Våra informanter ger på flera ställen uttryck för restriktionerna som gäller, direkt eller indirekt, för kvinnans del. Psykoanalytisk teori, som försöker gå bakom detta fenomen och förklara dess uppkomst, skönjer i det den avsexualiserade mammans gestalt. Mamman utgör nämligen en annan, mer global, konvergenspunkt i sammanhanget. Hon är, i det samhälle vi känner till, den primära vårdgivaren för både pojkar och flickor. Psykoanalysen tillmäter detta förhållande stor betydelse för den fortsatta genusutvecklingen. Flickor och pojkar får utifrån detta faktum olika förutsättningar för sin fortsatta utveckling. Stämmer dessa psykoanalytiska tankar, kan vi så här i efterhand ångra att vi inte inkluderade informanternas diskussion om föräldraförsäkringen bland våra teman. Vi ansåg, då vi gjorde våra avgränsningar, att temat låg för långt bort från vår frågeställning. Kanske borde vi ha tillmätt det faktum att det *spontant* dyker upp i en diskussion om pornografi större betydelse.

Slutligen vill vi påminna om att våra deltagare alla var från en akademisk medelklass och deras sätt att resonera och problematisera inte kan generaliseras till någon population utanför vårt lilla stickprov. Liknande resultat hade troligtvis uppnåtts i andra grupper med medlemmar ur liknande miljöer, men helt annorlunda tankar och upplevelser hade kanske fångats upp om andra grupper i samhället hade inkluderats. Eventuellt skulle man kunna tänka sig att utvidga undersökningen med enskilda djupintervjuer, för att på så sätt komma åt fler personligt färgade erfarenheter av pornografi. Som vi såg diskuterade emellertid inte deltagarna själva dessa erfarenheter ens med sina nära vänner, vilket kan tänkas vittna om svårigheterna med att undersöka ett ämne som pornografins inverkan.

LITTERATUR

- Benjamin, J. (1988). *The bonds of love*. New York: Pantheon Books.
- Berg, L. (2000). Det dubbeltydiga talet: Unga kvinnor samtalar om pornografi. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 21, 41-54.
- Björk, N. (1996). *Under det rosa täcket*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Dworkin, A. (1979). *Pornography: Men possessing women*. New York: Perigee Books.
- Foucault, M. (2002). *Vetandets arkeologi* (C. G. Bjurström, övers.). Lund: Arkiv förlag. (Originalverket publicerat 1969)
- Foucault, M. (2002). *Sexualitetens historia. Band 1. Viljan att veta* (B. Gröndahl, övers.). Göteborg: Daidalos. (Originalverket publicerat 1976)
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1977*. Guildford: Harvester Press.
- Freud, S. (1998). Om den allmänna tendensen till nedvärdering inom kärlekslivet. I *Samlade skrifter av Sigmund Freud* (Vol. 5, s. 194-207, I. W. Bonde, övers.). Stockholm: Natur och Kultur. (Originalverket publicerat 1912)
- Freud, S. (1986). Förälskelse och hypnos. I *Jaget och detet och tre andra skrifter om jagpsykologins framväxt* (s. 128-134, O. Andersson, övers.). Stockholm: Natur och Kultur. (Originalverket publicerat 1921)
- Gemzöe, L. (2002). *Feminism*. Stockholm: Bilda förlag.
- Hirdman, A. (2000). Lustar och olustar. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 21, 55-65.
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. (S-E. Torhell, övers.) Lund: Studentlitteratur. (Originalverket publicerat 1999)
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

- Magnusson, E. (2002). *Psykologi och kön: Från könsskillnader till genusperspektiv*. Stockholm: Natur och Kultur.
- MacKinnon, C. A. (1989). *Toward a feminist theory of the state*. Cambridge: Harvard University Press.
- O'Connell, D. C., & Kowal, S. (1995). Basic principles of transcription. I J. A. Smith, R. Harré, & L. van Langenhove (Red.), *Rethinking methods in psychology* (s. 93–105). London: Sage.
- Potter, J., & Wetherell, M. (1995). Discourse analysis. I J. A. Smith, R. Harré, & L. van Langenhove (Red.), *Rethinking methods in psychology* (s. 80–92). London: Sage.
- Shaughnessy, J. J., Zechmeister, E. B., & Zechmeister, J. S. (2003). *Research methods in psychology* (6:e upplagan). New York: McGraw-Hill.
- Stoller, R. J. (1975). *Perversion: The erotic form of hatred*. New York: Pantheon Books.
- Stoller, R. J. (1985). *Observing the erotic imagination*. New Haven: Yale University Press.
- Stoller, R. J. (1991). *Porn: myths for the twentieth century*. New Haven: Yale University Press.
- Wibeck, V. (2000). *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Williams, L. (1989). *Hard core: Power, pleasure and "the frenzy of the visible"*. Los Angeles: University of California Press.

Bilaga 1

Tack för att Du vill delta i vår fokusgrupp!

Gruppen kommer att samlas **måndagen den 24:e maj** och **tisdagen den 1:a juni**, kl. 18.30 – 20.15 vid Institutionen för Psykologi, på Paradisgatan (se bifogad karta).

Det är viktigt att Du kan delta vid **båda** tillfällena.

Gruppen består av 6 - 8 kvinnor mellan 18 och 25 år, samt oss två psykologstudenter. En av oss kommer att fungera som **moderator**, dvs. sätta igång samtalet och ibland hjälpa till genom frågor. Den andra kommer att övervaka videoinspelningen och sitta med i rummet utan att delta i samtalet.

Ämnet för diskussionen: **Era tankar och erfarenheter vad gäller den bild av sexualitet och könsroller, så som den förmedlas via pornografi och via debatten som förs om pornografi.**

Diskussionen som uppstår vid dessa tillfällen kommer att utgöra en del av materialet till vårt psykologexamensarbete.

Du som deltagare kommer att vara helt aidentifierad i arbetet och mellan deltagarna i gruppen kommer överenskommelse om tystnadsplikt träffas.

Träffarna kommer att dokumenteras genom **videoinspelning**.

Välkommen!

Anna & Sotiris

046-143784, 046-145922

Bilaga 2

Stimulusmaterial

Kortare, redigerat inslag ur Dokument inifrån: *Hårdporr i barnkammaren* som sändes i SVT våren 2004.

Speaker: Pornografin och ungdomskulturen blandas med varandra. Gränserna suddas ut. Dagens ungdomar behöver inte söka upp porren. Pornografin söker upp dem. När porren blir vardagsmat, när utbudet av bilder är så stort att det förlorar sin laddning – vad händer då? Hur påverkas vår sexualitet? Om det vet vi ingenting.

Professor Sven-Axel Månsson: Den laddning som ligger i det fördolda, undangömda, det mystifierade som det i pornografin ofta har varit, kan upphöra. Vad det får för konsekvenser eller hur vi ska betrakta det nu är svårt att säga någonting om. För det här är ju långa processer som pågår under rätt lång tid.

Speaker: Sex är ett samtalsämne som alla andra. Pornografi är ett brus i cyberrymden. Frågan är om det påverkar vår syn på sex i det verkliga livet. Det förbjudna har alltid haft en lockelse.

Intervjuguide

- Hur mycket erfarenhet av pornografi har man?
- Vad för slags pornografi?
- Hur har man kommit i kontakt med denna? Var? När? Med vem/ensam?
- Hur påverkas man (vad gör det med en)?
- Pratar man med andra om pornografi?
- Hur ser den förmedlade bilden av kvinnor ut i den typiska porrfilmen?
Vad känner man inför den?
- Blir det en tvingande framställning att leva upp till?
Problematiserande/ inspirerande/avskräckande? Känner man igen den?